

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Kaidi Kahu

**AHISTAVA JÄLITAMISE KRIMINALISEERIMINE EESTIS –
KURITEOKOOSSEISU ERAKORDSUSEST JA SELLEGA SEOTUD
PROBLEMAATIKAST**

Magistritöö

Juhendaja
lektor Andres Parmas

Tartu
2017

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Ahistava jälitamise kriminaliseerimise üldine taust.....	8
1.1. Ahistava jälitamise kriminaliseerimise kujunemislugu.....	8
1.2. Ahistavat jälitamist käsitlevad ohvriuuringud.....	10
1.3. Ahistava jälitamise olemus ja vormid.....	12
1.4. Ahistav jälitamisega kaasnevad mõjud ohvrile.....	16
2. Eestis kehtiv regulatsioon ahistava jälitamise tõkestamiseks Istanbuli konventsiooni valguses.....	20
2.1. Istanbuli konventsiooni artikkel 34 – „Jälitamine“.....	20
2.2. Eestis kehtiv regulatsioon ahistava jälitamise tõkestamiseks.....	22
2.2.1. Lähenemiskeelu instituut.....	22
2.2.2. § 120 – Ähvardamine.....	25
2.2.3. § 137 – Eraviisiline jälitustegevus.....	25
2.2.4. § 157 ² – Teise isiku identiteedi ebaseaduslik kasutamine.....	26
2.2.5. § 203 ja § 218 – Süüteod vara vastu	28
2.3 Kehtiva regulatsiooni kitsaskohtade analüüs Eesti juhtumite näitel	28
2.3.1. Juhtum 1.....	28
2.3.2. Juhtum 2.....	30
2.3.3. Juhtum 3.....	33
2.3.4. Juhtum 4.....	37
3. Ahistav jälitamine ja selle vastane regulatsioon Euroopa Liidu liikmesriikides.....	39
3.1. Statistilised näitajad ahistava jälitamise esinemise kohta	39
3.2. Regulatsioonide erinevused EL-liikmesriikides.....	42
3.3. Regulatsioonide probleemid ja kitsaskohad EL-liikmesriikide näitel.....	47
3.3.1. Regulatsioon Taanis.....	47
3.3.2. Regulatsioon Saksamaal.....	51
3.3.3. Regulatsioon Suurbritannias.....	53
4. Ahistava jälitamise – KarS § 157 ³ kui uue kuriteo koosseisu Eesti karistusõigusesse sisseviimine.....	59
4.1. Ahistava jälitamise kriminaliseerimise tagamaad.....	59
4.2. Ahistava jälitamise koosseisu analüüs ja probleemistik.....	61
4.3. Kavandatava regulatsiooni mõju hindamine	66
4.4. Täiendavad tähelepanekud regulatsiooni efektiivseks kehtestamiseks.....	71
Lõppsõna.....	74
Criminalisation of stalking in Estonia - the uniqueness of the offence and the related problems.....	78
Kasutatud kirjandus.....	84

Sissejuhatus

Euroopa Nõukogu ministrite komitee poolt 7.04.2011 vastu võetud Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalda ja perversivallaga ennetamise ja tõkestamise konventsiooni (edaspidi konventsioon või Istanbuli konventsioon)¹ allkirjastamisega 2.12.2014 andis Eesti sisuliselt lubaduse asuda vägivalda vastu intensiivsesse võitlusse, võttes vajalikke seadusandlikke ja teisi meetmeid, ennetamaks naistevastast vägivalda, ning tagamaks kõikidele ohvritele igasuguse edasise vägivalda eest vajalik tugi ning kaitse.

Seoses Istanbuli konventsiooni ratifitseerimise ettevalmistamisega algatas Vabariigi Valitsus 03.02.2017 karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu² (edaspidi ka eelnõu), mis on läbinud esimese lugemise (15.03.2017), ning jõudnud magistratöö valmimise ajaks teise lugemise etappi. Eelnõu eesmärgiks on viia kehtiv õigus kooskõlla Istanbuli konventsiooni nõuetega, sealhulgas kriminaliseerida ahistav jälitamine, mida Eesti karistusõiguses seni ei tunta.

Istanbuli konventsiooni artikkel 34 pealkirjaga “Jälitamine” seab ühena vägivalda ennetamise ja tõkestamise vahenditest ette, et konventsiooniosalised võtavad vajalikke seadusandlikke või muid meetmeid tagamaks, et teise isiku vastu suunatud tahtlik tegu, milles teist isikut korduvalt ähvardatakse ning mis paneb teise isiku oma turvalisuse pärast muret tundma, oleks kriminaliseeritav.

Kui pealtnäha võib tunduda, et nimetaud artikkel võiks olla kaetud Eesti kehtiva karistusseadustiku (edaspidi ka KarS³) §-is 120 sisalduva ähvardamise koosseisuga, siis tutvudes konventsiooni kommentaaridega⁴ saab selgeks, et artikliga 34 pannakse liikmesriikidele kohustus kriminaliseerida justnimelt ahistav jälitamine.

1 Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Available: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210>. 02.05.2017.

2 Karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu. - Riigikogu veebileht. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus>. 02.05.2017.

3 Karistusseadustik. - RT I, 31.12.2016, 14. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/131122016014>. 02.05.2017.

4 Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Explanatory Report. Strasbourg 2011. Available: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d383a>. 02.05.2017.

Kehtivas karistusseadustikus puudub koosseis, mis näeks ette karistusõigusliku vastutuse ahistava jälitamise toimepanemise eest. Sellest tulenevalt ei ole täna võimalik tagada ahistamise ohvritele karistusõiguslikku kaitset. Sisuliselt tähendab see seda, et täna peab ahistava jälitamise ohver elama hirmus seni, kuni tema või tema vara suhtes pannakse toime reaalne füüsiline rünne, ning alles seejärel saavad õiguskaitseasutused sekkuda. Sisult ahistavat jälitamist sisaldavate kriminaalrajade menetlused, milles puuduvad mõne teise karistusseadustikuga ette nähtud kuriteo tunnused, nt ähvardamine (§ 120) või kehaline väärkohtlemine (§ 121), lõpetatakse kehtiva õiguse järgi kriminaalmenetluse aluse puudumise tõttu.

Sellist puudujääki leevendab osaliselt, kuid ei kompenseeri Eesti õigussüsteemis olemas olev lähenemiskeelu instituut, mis on küll abiks, kuid ei oma enda olemuselt mõju, mis suudaks tagada ahistava jälitamise osas Istanbuli konventsiooni mõttele ja standarditele vastava kaitse. Lähenemiskeelu instituudist ja sellega seotud problemaatikast ahistava jälitamise tõkestamise kontekstis, samuti ahistava jälitamise kokkupuutepunktidest täna kehtivate kuriteokoosseisudega, mis katavad ahistavat jälitamist osaliselt, tuleb pikemalt juttu käesoleva magistr töö 2. peatükis.

Karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskirja lisadest, eelnõu menetluses antud arvamustest ning esitatud muutmise- ja täiendamisetepanekute⁵ nähtub, et ahistava jälitamise kui uue eraldi kuriteokoosseisu loomise vajalikkuse osas vaidlusi ei ole, ning kõikide seadusloomesse kaasatud institutsioonide seas näib valitsevat ühine seisukoht – ahistava jälitamise seadusesse sisseviimine uue kuriteo koosseisuna on mõistlik ning vajalik.

Käesoleva magistr töö autoril puudub samuti kahtlus, et ahistava jälitamise kui uue kuriteo koosseisu loomine on vajalik. Seda veendumust toetavad ühelt poolt mitmed põhjalikud ahistavat jälitamist, muuhulgas selle ulatust ja ohvritele kaasnevaid negatiivseid tagajärgi käsitlevad uuringud, teiselt poolt magistr töö autori praktiline kokkupuude sisult ahistavat jälitamist sisaldavate kriminaalrajade menetlusega Prokuratuuris, kus ahistava jälitamise kui reeglina mitmete erinevate ahistamise vormide paljusus on moodustanud mitmel juhul asjaolude kogumi, mille puhul koosseisu puudumist tõdedes on jäänud tugevalt häirima küsimus, et ehk on kehtivas karistusseadustikus vastav täitmist vajav tühimik.

5 Riigikogu veebileht. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus.02.05.2017>.

Magistritöö raames analüüsitakse nelja ahistava jälitamise juhtumit Eestis, mis kajastavad erinevatel tahkudel täna Eestis kehtiva regulatsiooni puudulikkust, mis ei ole suuteline tagama jälitamise ohvritele efektiivset kaitset. Kaks juhtumit on pärit prokuratuuri menetlusest 2016.-2017. aastal ning kahe juhtumi näol on tegemist autori tutvusringkonda kuuluvate noorte naiste kogemusega, mis on samuti kinnituseks sellele, et nii nagu lähisuhtevägivald üldiselt, on ka ahistav jälitamine osalt lähisuhtevägivalla ühe alaliigina vägivalla liik, millega puutub vähemal või rohkemal määral kokku märkimisväärne osa Eesti elanikkonnast, omades seejuures latentset iseloomu, seda enam, et seni ei ole vastav käitumisviis karistusseadustikus kohta leidnud.

Ahistava jälitamise kui oma olemuselt komplitseeritud kuriteokoosseisu sisseviimine karistusseadustikku toob aga endaga paratamatult kaasa mitmeid küsimusi ja probleeme, mis selle sätte praktikas ellu rakendamisel tõusetuma hakkavad. Käesoleva magistritöö eesmärk on analüüsida loodava regulatsiooni eeldatavat mõju soovitud eesmärgile, selgitada välja küsimused ning probleemkohad, mis ahistava jälitamise kriminaliseerimise vastuvõtmisel kriminaalmenetluses tõusetuda võivad, ning pakkuda välja võimalikud lahendused, millest lähtumine lihtsustaks ühelt poolt käesoleva magistritöö teemaks oleva uue loodava kuriteo koosseisu kasutuselevõtmist, teiselt poolt muudaks selle võimalikult efektiivseks. Selliste eesmärkide saavutamine kannab endas peamist eesmärki – pakkuda välja võimalikud lahendused sellele, et ahistava jälitamise kui uue kuriteo koosseisu loomine ja sisse viimine karistusseadustikku ei oleks mitte pelgalt formaalne miinimumi täitmine Istanbuli konventsiooni ratifitseerimiseks, vaid täidaks tühimiku kehtivas õiguses ning tagaks ahistava jälitamise ohvritele sisulise kaitse.

Loodava regulatsiooni mõju hindamisel, sellega seonduvate probleemide analüüsimisel, ning lahenduste väljapakkumisel on lähtutud Istanbuli konventsiooni mõttest, ja võrdlusest teiste riikide kogemustega, kus ahistav jälitamine on küll kriminaliseeritud, kuid sellele vaatamata pole loodud regulatsioon oma eesmärki täitnud, st ei ole suudetud ahistava jälitamise ohvritele efektiivset kaitset tagada.

Magistritöö esimeses peatükis antakse ülevaade ahistava jälitamise kriminaliseerimise kujunemisloost ning ahistavat jälitamist käsitlevate ohvriuuringute tulemustest. Avatakse ahistava jälitamise olemus ning tuuakse välja ohvrile ahistava jälitamise kaasnevad mõjud. Ülevaade kaasnevatest mõjudest põhineb arvukate ahistavat jälitamist käsitlevate uurimuste tulemustel.

Teises peatükis antakse ülevaade Eestis täna kehtivast regulatsioonist ahistava jälitamise ohvritele kaitse tagamise kontekstis. Istanbuli konventsiooni nõudeid ja standardeid aluseks võttes analüüsitakse kehtiva regulatsiooni, sh lähenemiskeelu instituudi ning kehtivas karistusseadustikus osalt ahistavat jälitamist katvate ning kokkupuutepunkti omavate koosseisude koosmõju ning efektiivsust ahistava jälitamise ohvritele kaitse tagamiseks. Teises peatükis analüüsitakse ka nelja ahistava jälitamise juhtumit Eestis, mis avavad erinevatel tahkudel Eestis täna kehtiva regulatsiooni kitsaskohad, ning kinnitavad seega probleemi aktuaalsust.

Magistritöö kolmandas peatükis asutakse analüüsima ahistava jälitamise kriminaliseerimisega seotud probleeme teiste Euroopa Liidu liikmesriikide näitel. Kajastatakse probleemi globaalsust ja aktuaalsust, ning keerukust sellevastases võitluses. Teostatakse erinevate riikide ahistava jälitamise vastaste regulatsioonide võrdlev analüüs. EL liikmesriikide näitel, kes on küll ahistava jälitamise kriminaliseerinud, kuid kelle puhul ei ole regulatsioon osutunud edukaks, st ei ole ahistava jälitamise ohvritele suudetud efektiivset kaitset tagada, tuuakse välja ahistava jälitamise kriminaliseerimisega seotud probleemid ja kitsaskohad.

Magistritöö viimases peatükis jõutakse Eestis kavandatava regulatsiooni analüüsini ning selle eeldatava mõju hindamiseni. Esmalt avatakse nimetatud peatükis ahistava jälitamise kriminaliseerimise tagamaad ning antatakse hinnang regulatsiooni sisulisele kavandamisele. Seejärel teostatakse kavandatava ahistava jälitamise koosseisu ja selle elementide ehk sätedefinitsiooniline analüüs, selgitatakse välja probleemid ja küsimused, mis koosseisu kasutusele võtmisega tõusetuma võivad hakata, ning pakutakse välja lahendused nendega toimetulekul. Ka antakse USA ja teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega võrdluses hinnang selle osas, kuidas Eestis kavandatav regulatsioon võiks sealseid karisid vältida. Peatüki lõpus esitatakse täiendavad tähelepanekud, mida tuleks silmas pidada, et Eestis kavandatava ahistava jälitamise regulatsioon oleks edukas, efektiivne, ning täidaks seega oma sisulise eesmärgi.

Märksõnad: ahistamine, jälitamine, ohver, vägivald, hirm

1. Ahistava jälitamise kriminaliseerimise üldine taust

1.1. Ahistava jälitamise kriminaliseerimise kujunemislugu

Mõiste “stalking” võeti Ameerika Ühendriikides kasutusele 1980. aastate lõpus, algselt meedias seoses isikutega, kes jälitasid kuulsuseid nende tahte vastaselt. Hiljem laienes nimetatud mõiste ka isikutele, kes ahistasid ekspartnereid, töökaaslaseid, juhututtavaid ja teisi kaaskodanikke.⁶

Ahistava jälitamise kriminaliseerimise laine sai alguse 1991. aastal Californias. Tõuke ahistava jälitamise kriminaliseerimisele andis situatsioonikomöödia näitleja Rebecca Schaeffer'i traagiline mõrv 1989. aastal vaimse häirega fänni ja jälitaja Robert Bardo poolt.⁷ Schaeffer ei olnud esimene kuulsus, kes kannatas segase fänni soovimatut tähelepanu, ega ka mitte esimene ohver, kelle jälitamine päädis füüsilise vägivallega, kuid ta oli esimene kõrge-profiililine ohver, kes jälitaja poolt tapeti. Schaeffer'i surmast sai praktiliselt sünonüüm avalikkuse protestikisale ja meedia survele, mis kulmineerus maailmas esimese jälitamise vastase seaduse loomises ja vastu võtmises Californias 1991. aastal.⁸

Kui avalikkuse protestikisa Schaeffer'i surma üle oli iseenesest piisav selleks, et tuua kaasa poliitiliste meetmete tarvitusele võtmine jälitamisega võitlemiseks, siis nelja naise mõrv Orange osariigis, Californias, mis pandi samuti toime 1989. aastal, kinnitasid samuti, et kehtivas seadusandluses on jälitamise kui tõsise sotsiaalse probleemi vastu võitlemisel lüngad. Kõikide nimetatud juhtumite puhul oli ohvrit enne tema tapmist jälitatud ekspartneri poolt, kelle suhtes oli eelnevalt saavutatud korduva ahistamise tõttu lähenemiskeeld. See oli selge signaal kinnitamaks, et olemasolev seadlusandlus, muuhulgas lähenemiskeelu instituut ei suutnud tagada jälitamise ohvritele sisulist kaitset, ja et jälitamise kui tõsise sotsiaalse probleemiga võitlemine vajab uuenduslikke poliitilisi otsuseid ning rangemate meetmete tarvitusele võtmist.⁹

Pärast jälitamise vastase seaduse vastu võtmist California osariigis 1991. aastal laienes jälitamise kriminaliseerimine kõikidesse teistesse USA osariikidesse (1992-1993), Kanadasse (1993), Austraaliasse (1993-1995), Ühendkuningriiki (1997) ja Uus-Meremaale (1997).¹⁰ Ehkki nii

6 P. E. Mullen, M. Pathe, R. Purcell. Stalkers and their victims. Cambridge University Press, New York, 2008.

7 M. Pathe. Surviving Stalking. Cambridge University Press, New York, 2002.

8 P. E. Mullen, M. Pathe, R. Purcell. Stalkers and their victims. Cambridge University Press, New York, 2008.

9 P. E. Mullen, M. Pathe, R. Purcell. Stalkers and their victims. Cambridge University Press, New York, 2008.

10 P. E. Mullen, M. Pathe, R. Purcell. Stalkers and their victims. Cambridge University Press, New York, 2008.

mõneski jurisdiktsioonis oli olemas seadusandlus, mis keelas ahistamise, peeti vajalikuks ning otsustati sellist seadusandlust karmistada ning ahistav jälitamine eraldi kriminaliseerida, sest kehtiv seadusandlus ei olnud piisav jälitamise ohvritele kaitse tagamiseks.¹¹

Lüngad ja tühimikud kehtivates õiguskordades olid mitmesugused. Nii nagu Californias, ei täitnud ka teistes õiguskordades sätestatud lähenemiskeelu instituut oma eesmärgi. Lähenemiskeelu taotlemine oli valdavalt ühelt poolt kulukas ja aeganõudev, teiselt poolt ei omanud sanktsioon selle rikkumisel erilist karistuslikku iseloomu, moodustades reeglina rahatrahvi. Mitmel juhul oli lähenemiskeelu tingimuseks ohvri ja jälitaja vaheline lähisuhe. Lähenemiskeeld määrati tähtajalisena, ning selle lõppemisel tuli taotleda lähenemiskeelu pikendamist. Iseloomulik oli politsei valdav diskretsiooniõigus sekkumiseks, kus reeglina nõuti mingisugust täiendavat tegu, reaalselt füüsilist rünnet, et kehtiv lähenemiskeeld mingisugustki tähendust omama saaks hakata. Kõik see kokku jättis jälitamise ohvrid sisuliselt kaitseta.¹²

Euroopas hakati jälitamisest kui akadeemilisest ja sotsiaalsest probleemist rääkima 1990. aastate keskel. Veidi pärast seda tõusetus mõnedes riikides vastava seadusandluse loomise küsimus, ning esimene Euroopa Liidu liikmesriik, mis võttis vastu jälitamise vastase seaduse, oli Suurbritannia 1997. aastal. Erandiks on Taani, mille 1933. aasta kriminaalkoodeks sisaldas juba sätteid, mis käsitlesid samuti jälitamist.¹³ Järk-Järgult hakkas küsimus ahistava jälitamise kriminaliseerimise vajalikkusest laienema ka teistesse Euroopa riikidesse¹⁴, ning tänaseks on Euroopa Liidu liikmesriikides ahistav jälitamine kriminaliseeritud Suurbritannias (1997), Iirimaal (1997), Belgias (1998), Hollandis (2000), Maltal (2005), Austrias (2006), Saksamaal (2007), Itaalias (2009), Luksemburgis (2009), Poolas (2011), Rootsis (2011), Soomes (2014) ja Taanis (1933).

11 M. Pathe. *Surviving Stalking*. Cambridge University Press, New York, 2002.

12 M. Pathe. *Surviving Stalking*. Cambridge University Press, New York, 2002.

13 L. De Fazio . *The Legal Situation on Stalking among the European Member States*. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 2009, volume 15, issue 3, pp 229-242.

14 L. De Fazio . *The Legal Situation on Stalking among the European Member States*. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 2009, volume 15, issue 3, pp 229-242.

1.2. Ahistavat jälitamist käsitlevad ohvriuringud

Esimene ohvriuring ahistava jälitamise kohta avaldati 1996. aastal Austraalias, kus Austraalia Statistikaamet viis läbi rahvusliku küsitluse naiste vaimse ja füüsilise vägivalla kogemuste kohta, mis sisaldas osaliselt küsimusi jälitamise ja ahistamise kohta. Mõistet “stalking” defineeriti küsitluses kui järgnemist, jälgimist, kannatanu kodu, töö või vaba aja veetmise kohtade ümber viibimist, telefonikõnesid, kirju, sh e-kirju, häiriva materjali saatmist või vara rikkumist ja kahjustamist. Selline definitsioon põhines selleaegsele Austraalia jälitamise vastasele seadusele, milles defineeriti jälitamist kui kuritegu kahe või enama teona, mis ohvri arvates pandi toime eesmärgiga teda hirmutada või talle viga teha. Seega käsitleti uuringu tulemustes jälitamise ohvritena neid isikuid, kes olid kogenud mõnda ahistamise vormi vähemalt kahel korral, ja kelles oli selline tegu põhjustanud hirmu. Sellisele definitsioonile tuginedes tuvastati, et 15% Austraalia naistest oli mingil viisil elu jooksul kogenud ahistavat jälitamist, ning uuringu läbiviimisele eelnenud 12 kuu jooksul 2,4% naistest.¹⁵

Ameerika Ühendriikides alustati uuringutega ahistava jälitamise ulatuse kohta USA rahvastiku seas 1997. aastal. Nii nagu 1996. aasta Austraalia Statistikaameti uuringu eesmärk, nii oli ka USA-s esmakordselt läbi viidud uuringu peamine eesmärk uurida naistevastase vägivalla ulatust ja mustreid. Uuringuga kogutud informatsioon ahistava jälitamise kohta sisaldas selle sagedust, kuid ka juba jälitaja ja ohvri vaheliste suhete iseloomu ja psühholoogilist mõju ohvrile. Küsitluses vastajad pidi näitama, kas neid on kunagi jälitatud, saadetud neile soovimatuid kirju, tehtud soovimatuid telefonikõnesid, seistud nende kodu, kooli või töökoha lähedal, ilmutud välja samas kohas olenemata sellest, et polnud põhjust seal viibida, jäetud soovimatuid esemeid, proovitud kannatanutega kontakteeruda nende tahte vastaselt, lõhutud nende vara või hävitanud midagi, mis on neile oluline. Jällegi kasutati jälitamise legaaldefinitsiooni, mille järgi käsitleti jälitamise ohvritena kõiki neid vastajaid, kes olid kogenud sellist käitumist kaks või enam korda, ja kes kinnitasid, et ründaja käitumine põhjustas neis olulist hirmu või hirmu kehavigastuste tekitamise ees. Uuringu tulemused näitasid, et 8% naistest ja 2% meestest olid oma elu jooksul kogenud ahistavat jälitamist, ning uuringule eelnenud 12 kuu jooksul 1% naistest ja 0,4% meestest. Uuring ahistava jälitamise ulatuse kohta viidi läbi ka vähem rangema hirmu tundmise kriteeriumiga, kus seati tingimuseks mõningase hirmu tundmine. Sellist definitsiooni kasutades

¹⁵ P. E. Mullen, R. Purcell, M. Pathe. *Stalkers and their Victims*. Cambridge University Press, 2008.

suurenes ahistava jälitamise ulatus oluliselt, suurenedes naiste puhul 12%-le ja meeste puhul 4%-le ning uuringule eelnenud 12 kuu jooksul naiste puhul 6%-le ja meeste osas 1,5%-le.¹⁶

Inglismaal viidi esimene ahistavat jälitamist, selle ulatust ja iseloomu käsitlev uuring läbi 1998. aastal, kui Briti kuritegude küsitlus (BCS) sisaldas esmakordselt ahistavat jälitamist puudutavaid küsimusi. Küsitlus järgnes ahistava jälitamise vastase seaduse vastu võtmisele 1997. aastal. Vastajatelt küsiti, kas nad on kunagi kogenud korduvat ja soovimatut tähelepanu, küsitlus ei seadnud tingimuseks soovimatu tähelepanuga kaasnevat hirmu. Uuringu tulemused näitasid, et 11,8% täiskasvanutest olid kogenud alates 16 eluaastast korduvat ja soovimatut tähelepanu, naised elu jooksul keskmiselt 16,1% ja mehed 6,8%. 2,9% vastanutest olid kogenud ahistavat jälitamist küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul. Briti kuritegude küsitlust korrati 2001. aastal, kus võrreldes 1998. aasta küsitlusega muudeti oluliselt jälitamise definitsiooni, defineerides jälitamist kui käitumisviisi, mis sisaldab kahte või enam ahistamise juhtumit, mis põhjustab hirmu, kannatust või muret kolmel viisil: telefonikõned ja kirjad, viibimine kodu või töökoha juures, vara kahjustamine. Hoolimata sellisele kitsamale definitsioonile ahistava jälitamise ulatus kasvas, ning uuringu tulemustest nähtus, et ahistavat jälitamist oli elu jooksul kogenud 19% naistest ja 12% meestest ning uuringule eelnenud 12 kuu jooksul 8% naistest ja 6% meestest.¹⁷

Esimene jälitamist käsitlev uuring Mandri-Euroopas viidi läbi 2005. aastal Saksamaal. Küsimustik sisaldas 18 erinevat ahistamise liiki (nt soovimatud kirjad, e-mailid, telefonikõned, järgnemine, koju tungimine, vara kahjustamine). Küsitluse läbiviijad käsitlesid jälitamist kui mitme korduva ahistamise liigi esinemist mitte vähem kui kahe nädalase ajaperioodi jooksul, ja mis põhjustas kannatanus hirmu. Uuringu tulemustena selgus, et 12% kõikidest vastanutest oli elu jooksul kogenud korduvat ahistamist ning 1,6% vastanutest kannatas korduvat ahistamist küsitluse läbiviimise ajal. Saksamaal läbiviidud uuring käsitles ka jälitamise tagajärgi ning uuris, mil viisil ohvrid jälitamisele reageerisid.¹⁸

Hilisemalt on tehtud arvukalt erinevaid uuringuid ahistava jälitamise, selle iseloomu ja mustrite välja joonistumiseks, enamasti USA-s, Austraalias ja Kanadas, kuid viimasel ajal üha enam ka Euroopa riikides (nt Suurbritannia, Saksamaa, Rootsi, Taani). Ohvriuuritud on näidanud, et jälitamine on sage ohvriks langemise põhjus, mida on oma elu jooksul hinnanguliselt kogenud

16 P. E. Mullen, R. Purcell, M. Pathe. *Stalkers and their Victims*. Cambridge University Press, 2008.

17 P. E. Mullen, R. Purcell, M. Pathe. *Stalkers and their Victims*. Cambridge University Press, 2008.

18 P. E. Mullen, R. Purcell, M. Pathe. *Stalkers and their Victims*. Cambridge University Press, 2008.

mitte vähem kui 8% naistest ja 2% meestest.¹⁹ Hilisemad uuringud on lisaks suurelt osalt statistiliste andmete kogumisele ahistava jälitamise ulatuse kohta keskendunud üha enam ka erinevate seoste leidmisele ahistava jälitamise iseloomu, selle põhjuste ja tagajärgede, ohvri ja jälitaja vahelistele seostele, ja teiste erinevate võimalike mustrite välja joonistumisele. Läbiviidud uuringud tõestavad, et tegemist on globaalse sotsiaalse probleemiga, millel võivad olla ohvri jaoks tõsised emotsionaalsed ja füüsilised, ka majanduslikud tagajärjed, ning milline käitumine vajab tõsist riiklikku sekkumist asjakohase seadusandluse väljatöötamiseks, mis suudaks tagada jälitamise ohvritele sisulise ja efektiivse kaitse.

Seda, et ahistav jälitamine Euroopa riikides on samamoodi tõsine sotsiaalne probleem, millega puutub oma elu jooksul kokku märkimisväärne osa elanikest, nii nagu on seda rohkete uuringutega tõestatud Ameerika Ühendriikides ja Austraalias, kinnitavad Suurbritannias, Saksamaal ja Rootsis läbi viidud uuringuid, ning statistilised andmed Euroopa riikides, kus alates ahistava jälitamise kriminaliseerimisest on peetud ülevaadet jälitamise juhtumitest teatamise ja süüdimõistvate otsuste arvukuse kohta (nt Belgia, Holland, Taani).²⁰

1.3. Ahistava jälitamise olemus ja vormid

Ehkki arusaam ahistavast jälitamisest kui globaalsest sotsiaalsest vägivallaprobleemist üha kasvab ja laieneb, ning võib täheldada üldist soovi ja suunda probleemi teadvustamisele ning efektiivsete meetmete välja kujundamisele, on seda seni jätkuvalt keeruline üheselt mõista ja defineerida.²¹ Ahistava jälitamise definitsioonide ja regulatsioonide ning vastava fenomeni sisustamise märgatavad erinevused kajastuvad nii ahistavat jälitamist käsitlevas kirjanduses kui ka erinevate riikide seadusandluses.²² Põhjuseid selleks on mitmeid.

Ahistava jälitamise näol on tegemist mitmetahuliselt komplitseeritud kuriteoga. Ühelt poolt riivab see intensiivselt ohvri õigusi, eeskätt isiku- ja eraelupuutumast, ning võib tõsiselt kahjustada nii ohvri emotsionaalset kui füüsilist tervist. Teiselt pool, olles oma olemuselt erandlik, on seda väga

19 P. E. Mullen, R. Purcell, M. Pathe. *Stalkers and their Victims*. Cambridge University Press, 2008.

20 L. De Fazio. *The Legal Situation on Stalking among the European Member States*. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 2009, volume 15, issue 3, pp 229-242.

21 Vt ka J. Gatewood Owens. *Why Definitions Matter: Stalking Victimization in the United States*. *Journal of Interpersonal Violence*, 2016, volume 31, issue 12, pp 2196-2226.

22 Vt ka D. F. Hellmann, S. Kliem. *The prevalence of stalking: Current data from a German victim survey*. *European Journal of Criminology*, 2015, volume 12, issue 6, pp 700-718.

keeruline defineerida, kuriteo koosseisuna sisustada, ning lõpuks selle koosseisule vastavust tõendada.

Ahistav jälitamine eristub teistest vägivallakuritegude koosseisudest selle poolest, et kui teised kuritekoosseisud nõuavad ühte kindlat koosseisus kirjeldatud karistatavat tegu, siis ahistava jälitamise puhul on tegemist koosseisuga, mis kujuneb ajas ja kogumis. Reeglina nõuab analüüsitav koosseis kindlale isikule suunatud tegusid teatud ajaperioodi jooksul. Ajaperiood seejuures võib varieeruda lühiajalistest üksikutest juhtumitest kuni kuude või aastate pikkuseks jälitamiseks. Samuti võivad ahistava jälitamise intensiivsus ja sagedus ajas muutuda.²³

Praktikas jääb küsimus – kui mitu tegu on piisav? Kui mitu ja millise iseloomuga tegu teatud ajaperioodi jooksul on piisav, et see annaks kokku ahistava jälitamise koosseisu? Seaduandlused, mis näevad kohustusliku elemendina ette tagajärje põhjustamise kannatanule peavad esitama küsimuse – kui mitu, millise iseloomu ja intensiivsusega tegu on piisav moodustamaks kogumit, mille tõttu keskmiselt mõistlik inimene võiks tunda hirmu? Või kas konkreetsel isikul selles olukorras oli põhjus tunda hirmu? Või kuidas nt määratleda keskmise mõistliku inimese hirmu taset? Kas see üldse on põhjendatud, kui võtta arvesse, et iga ahistava jälitamise juhtum võib olla täiesti individuaalne ja erandlik, sõltuda teatud kindlas kontekstis tuhandest pisiasjast, ja mis võib olla kindlale ohvrile emotsionaalselt ning füüsiliselt hirmutav ja ängistav, samal ajal keskmiselt mõistlikult kõrvaltvaatajale aga täiesti kahjutu?

Siinkohal tõusetub hirmu kui ulatuslikult subjektiivse nähtuse problemaatika. Nagu mainitud, mitte küll kõik õiguskorrad ei näe ahistava jälitamise koosseisus ette kohustusliku elemendina hirmu põhjustamist kannatanus, kuid valdavas osas on isikule ahistava jälitamise kui kuriteo toimepanemise etteheitmisel kesksel kohal küsimus, kas ohvril oli teatud olukorras põhjendatud hirm enda või enda lähedaste elu või turvalisuse pärast. Inimeste hirmutunne on aga teadagi individuaalne. See, mis on ühele hirmutav, võib olla teisele lihtsalt häiriv või hoopis vihale ajav.²⁴

Samamoodi on problemaatiline tõendada ahistava jälitaja kuritahtlikkust. Kust maalt jookseb piir ühelt poolt nt mõistetava armastuse avaldamise või sõnavabanduse ja teiselt poolt ahistava jälitamise vahel? Kas või millisel määral on üldse tarvis tõendada jälitaja kavatsust või

23 Vt ka D. F. Hellmann, S. Kliem. The prevalence of stalking: Current data from a German victim survey. *European Journal of Criminology*, 2015, volume 12, issue 6, pp 700-718.

24 Vt ka J. Gatewood Owens. Why Definitions Matter: Stalking Victimization in the United States. *Journal of Interpersonal Violence*, 2016, volume 31, issue 12, pp 2196-2226.

kuritahtlikkust või piisab üksnes sellest, kui teatud teguviiside kogum on piisav selleks, et olla keskmiselt mõistlikule isikule oluliselt häiriv? See sõltub aga juba igast kindlast üksikust seadusandlusest – vastavad tingimused ja kriteeriumid varieeruvad ja kombineeruvad erinevates õiguskordades laialt.

Koosseisu keerukus seisneb ka selles, et ahistav jälitamine võib sisalduda eraldi vaadatuna igati õiguspärastes käitumisvormides. Paljud ahistava jälitamise vormid nagu nt telefonikõned, kirjad, sõnumid, lillede või kingituste saatmine ja ootamatud visiidid võivad olla iseenesest süütud ja sotsiaalselt täiesti aktsepteeritavad teod.²⁵ Ahistavale jälitamisele hakkavad sellised teod viitama aga siis, kui need jätkuvad ohvri tahte vastaselt ka siis, kui ohver on jälitajale sõnaselgelt väljendanud, et selline teguviis on soovimatu ning palunud see lõpetada.²⁶

Võimalikud ahistava jälitamise viisid²⁷:

1. soovimatud (sh häiriva sisuga) telefonikõned, sõnumid, kirjad, e-kirjad;
2. jälgimine ja järgnemine (sh kohas, kus jälitajal pole põhjust viibida);
3. ootamatu ohvri koju, kooli, töökohta vm kohta ilmumine;
4. soovimatute esemete, kinkide, lillede jm saatmine;
5. ohvri kohta häiriva informatsiooni levitamine internetis või avalikus kohas;
6. ohvri lähedastega, sõpradega, kolleegidega kontakti otsimine;
7. pidev ja pealetungiv oma abi pakkumine, kui abi ei vajata;
8. ohvri vara (nt auto, kodu) kahjustamine;
9. ohvri telefoni ja arvuti liikumise jälitamine;
10. ohvri jälitamiseks pealtkuulamiseseadmete, kaamerate ja GPS seadmete kasutamine.

25 Vt ka J. Gatewood Owens. Why Definitions Matter: Stalking Victimization in the United States. *Journal of Interpersonal Violence*, 2016, volume 31, issue 12, pp 2196-2226.

26 D. F. Hellmann, S. Kliem. The prevalence of stalking: Current data from a German victim survey. *European Journal of Criminology*, 2015, volume 12, issue 6, pp 700-718.

27 Näitlik loetelu põhineb erinevatel ahistavat jälitamist käsitlevatel materjalidel. Vt nt FRA - Naistevastane vägivald: Euroopa Liitu hõlmav uuring. Tulemuste kokkuvõtte; Responding to Stalking: a guide for prosecutors, Office on Violence Against Women of the U.S Department of Justice; J. Gatewood Owens. Why Definitions Matter: Stalking Victimization in the United States. *Journal of Interpersonal Violence*, 2016, volume 31, issue 12, pp 2196-2226, The United States Department of Justice . Stalking. Available: <https://www.justice.gov/ovw/stalking>. 02.05.2017.

Sellisest loetelust edasi tuleb aga tõdeda, et ülaltoodud nimekiri on näitlik ja ammendamatu, ning rohked reaalse elu juhtumid on näidanud, et ahistavate jälitajate fantaasia ning kujutlusvõime ohvri hirmul ja emotsioonidel mängimisel ning ohvri tegudega manipuleerimisel on piiritu. Seda võib pidada ka üheks sisulisemaks probleemiks ahistava jälitamise kui nähtuse iseloomustamisel. Võimalused mängida ohvri tunnetega, manipuleerida tema tegude ja reaktsioonidega ja saada rahulolu võimust põhjustada ohvrile kannatusi ning kestvat hirmutunnet, on ammendamatud. Kannatanule mõjuvad sellised teod emotsionaalselt kurnavalt seda enam, et ahistava jälitamise puhul ei ole võimalik kunagi ette prognoosida, millal, kus või missugune soovimatu, hirmutav või ähvardav tegu võib ahistaval jälitajal olla varuks järgmisena.

Mitmetest uuringutest joonistuvad välja ahistavale jälitamisele sarnased tunnused. On leitud, et ohvri ja jälitaja sugu ja eelnev suhe on ahistava jälitamise juures oluline riskifaktor. Mis puudutab jälitaja sugu, siis tuleneb Spitzberg'i (2002) metaanalüüsist, et valdavas enamuses on ahistava jälitamise toimepanijad mehed. Tjaden ja Thoennes (1998) avaldasid, et 94% naisohvritest nimetasid jälitajana meesisikut. Saksamaa näitel leidsid Dressing jt (2005), et 91% naisohvrite puhul oli jälitajaks meessoost isik, samal ajal kui meesohvrite puhul olid jälitajateks võrdselt nii sama- kui vastassoo esindajad. Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA) 2014. aastal teostatud uuringus nimetas 71% naisohvreid jälitajana meesisikut. Saksamaa 2015. aasta uuringus märkis 72.1% ohvritest, et jälitaja oli meessoost ja 27.9% ohvritest, et jälitaja oli naissoost isik.²⁸

Keskendudes ohvri ja jälitaja suhetele, võttis Spitzberg (2002) kokku, et peaaegu pooltel juhtudel on jälitajaks ohvri ekspartner, kusjuures vähem kui 1/5 juhtudel on jälitajaks ohvrile täiesti võõras isik. Dressing jt (2005) leidsid, et 3/4 ohvreid tundsid varasemalt enda jälitajat, ning 1/3 juhtudel oli jälitajaks ohvri ekspartner. Selles uuringus leiti, et jälitajaks oli täiesti võõras isik 1/4 juhtudel. Rootsisis läbi viidud uuringus oli 34% jälitajatest ohvrile võõrad (või oli ohvritele teadmata jälitaja isik), samal ajal kui ahistava jälitamise sagedus lähisuhetes oli 25% (Doveliuss jt, 2006). Vastavalt Šotimaa kuritegevuse ja õiguse uuringule nimetasid 42% Šotimaa jälitamise ohvritest jälitajana ekspartnerit, samal ajal kui 37% ohvritest märkisid, et neid jälitas keegi, keda nad polnud kunagi näinud või keda nad ei tundnud. Saksamaa 2015. aasta uuringus leiti, et 39.6% juhtumitest oli ahistava jälitamsie toimepanijaks ohvri ekspartner. Walby ja Allen (2004) ja

28 D. F. Hellmann, S. Kliem. The prevalence of stalking: Current data from a German victim survey. *European Journal of Criminology*, 2015, volume 12, issue 6, pp 700-718.

Tjaden ja Thoennes (1998) täheldasid, et naised langevad sagedasemini ekspartneri poolse jälitamise ohvriks kui mehed.²⁹

Ahistaval jälitamisel lähisuhtes võib olla eriti intensiivne negatiivne mõju ohvrile kannatuste põhjustamisel. Lähisuhtes toimepandud ahistava jälitamise puhul on jälitaja võimalused enda tegevuseks, ohvri eraellu tungimiseks, tema emotsioonide ja tegudega manipuleerimiseks väga laiad. Nii nt omab ohvri eks-partner informatsiooni ohvri tavalise päevarutiini kohta, teab tema igapäevaseid harjumusi ja viibimiskohti, omab ülevaadet ohvri tutvus- ja suhtlusringkonna üle, mis võimaldab ühtlasi ahistavat jälitamist kolmandate isikute kaudu, ning võimaldab hõlpsamat ligipääsu ohvri eraellu mitmel viisil tungimiseks.

Teaduskirjanduses on lisaks ohvri soole kirjeldatud veel teisi tunnuseid, mis võivad suurendada ahistava jälitamise ohvriks langemist. Budd ja Mattinson (2000) nt leidsid, et üliõpilastel ja vallalistel on kõige kõrgem risk sattuda ahistava jälitamise ohvriks, samal ajal kui abielus olevate isikute puhul on selline risk madalam. Sarnaselt leidsid Basile jt (2006) oma uuringus, et vallalised ja lahutatud küsitlusele vastajad avaldasid kõrgemat ohvriks langemise tendentsi. Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA) 2014. aastal teostatud uuringu autorid leidsid, et vallalistel emadel on eriliselt kõrge risk sattuda ahistava jälitamise ohvriks (34%).³⁰

1.4. Ahistav jälitamisega kaasnevad mõjud ohvrile

Peamine mõju, mis ohvritele ahistava jälitamisega kaasneb, on hirm, millel on iseloom ajas süveneda ning kõikidesse igapäevaelu aspektidesse laieneda. Isegi elementaarsed ja igapäevased rutiinsed tegevused võivad ahistava jälitaja ohvrile saada terroriallikaks (Nicol, 2006). Jälitamise ohver on kirjeldanud: „*Magama minek, jalutama minek, kinno minek – nii igapäevased asjad. Juhul kui sa ei ole jälitata. Siis tundub iga tegevus riskantne*“ (Brennan, 2008). Lisaks sellele ei eksisteeri ahistava jälitamise ohvritele enam sellist asja nagu kokkusattumus. „*Ta hävitas minu võime näha süütuid kokkusattumusi elus. Ta jättis mulle elu, kus ma ei tea kunagi mitte midagi kindlalt.*“ (Brennan, 2008).³¹

29 D. F. Hellmann, S. Kliem. The prevalence of stalking: Current data from a German victim survey. *European Journal of Criminology*, 2015, volume 12, issue 6, pp 700-718.

30 D. F. Hellmann, S. Kliem. The prevalence of stalking: Current data from a German victim survey. *European Journal of Criminology*, 2015, volume 12, issue 6, pp 700-718.

31 T. K. Logan, R. Walker. Stalking: A Multidimensional Framework for Assessment and Safety Planning. *Trauma, Violence, and Abuse*, 2017, volume 18, issue 2, pp 200-222.

Uuringud on näidanud, et ohvri hirm ei ole põhjendamatu, ning et jälitamine on seotud suurendatud mõrvade, füüsiliste ja seksuaalrännete, sõnaselgete ähvarduste ja vara kahjustamise toimepanemisega riskiga. USA Föderaalne juurdlusbüroo näeb ahistavat jälitamist mõrvade kõrge riskinäitajana ja ka teised uuringud viitavad, et suur enamus naistest, kes on mõrvatud ekspartneri poolt, olid eelnevalt olnud ka jälitamise ohvrid.³²

Eraruumid ja avalikud kohad, sotsiaalsed suhted, töö, finantsid, igapäeva rutiinid ja tulevikuplaanid on kõik jälitaja poolt mõjutatud. Mida suuremad on ahistava jälitamise sotsiaalsed ja majanduslikud tagajärjed, seda suurem on ohvri hirm ja psühholoogilised kannatused. Mitmed uuringud on näidanud, et jälitajate sabotaaž võib tähendada ohvritele märkimisväärseid psühholoogilisi, sotsiaalseid ja majanduslikke kahjusid, ja need kahjud on sageli pikaajalised.³³

Uuringud on näidanud, et stressisümptomid arenevad sagedamini juhtumite puhul, kus isik kannatab talle vältimatut ähvardavat ohtu pika ajaperioodi jooksul, mis on iseloomulik ka ahistavale jälitamisele. Oluline faktor on ahistava jälitamise intsidentide ettearvamatus, mis tõstab oluliselt kannatanute stressitaset ning süvendab ahistava jälitamise protsessis kannatanus ebakindlust. Samuti põhjustab püsivat ärevust ohvrites tunne kaotada olukorra üle kontroll.³⁴

2016. aastal Taanis 25 ahistava jälitamise ohvriga läbi viidud kvalitatiivses uuringus tõdeti, et ahistava jälitamise ettearvamatus suurendab jälitaja võimu ohvri üle, lastes ohvril tunda, et tal puudub kontroll enda elu üle. See tekitab ohvris omakorda üldise ebakindluse ja jõuetuse tunde. Üks ohver kirjeldas: „*Kuidas see mind mõjutab? See mõjutab mind nii, et mul on kadunud elementaarne usaldus inimeste suhtes – samuti turvatunne./.../. Ma teen kõik selleks, et tunda end turvaliselt, aga ma ei või kunagi teada, millal see inimene (jälitaja) tungib minu ellu. Alguses olin ma hirmul, ning mul oli tunne, nagu ma ei saaks hingata. Sa sõltud lihtsalt tema armust, sest sa ei saa mitte midagi teha, ja sa oled üksik, ja siis pead sa selgeks mõtlema: kas ma tahan selles ängis surra või tahan ma elada? Ja siis pead sa võtma ühe päeva korraga.*“³⁵

32 T. K. Logan, R. Walker. Stalking: A Multidimensional Framework for Assessment and Safety Planning. Trauma, Violence, and Abuse, 2017, volume 18, issue 2, pp 200-222.

33 T. K. Logan, R. Walker. Stalking: A Multidimensional Framework for Assessment and Safety Planning. Trauma, Violence, and Abuse, 2017, volume 18, issue 2, pp 200-222.

34 M. Pathe. Surviving Stalking. Cambridge University Press, New York, 2002.

35 K. B. H. Johansen, T. Tjørnhøj-Thomsen. The consequences of coping with stalking – results from the first qualitative study on stalking in Denmark. International Journal of Public Health, 2016, volume 61, issue 8, pp 883-889.

Nimetatud uuring näitas, et ahistav jälitamine võib viia ohvri sotsiaalsesse isolatsiooni. Mitmed ohvrid kirjeldasid, kuidas nad tundsid, et olid kaotanud jälitamise ajal kontakti oma pere ja sõpradega. Ligi pooled vastanutest avaldasid ebakindlust uute inimestega kohtumisel ning üleüldist ebamugavust tundmatute situatsioonide ees. Teised uuringud on näidanud, et sotsiaalne isolatsioon viib omakorda madala enesehinnangu välja kujunemiseni, üksilduseni, alaväärsuseni ja enesesüüdistusteni (Logan ja Walker, 2009), ning sarnaseid tundeid kirjeldasid ohvrid ka Taanis läbi viidud uuringus.³⁶

Samuti on uuringutega täheldatud, et kannatanu psühholoogiliste kannatuste suurus on seostatav ahistava jälitamise intensiivsuse ja/või sagedusega (Blaauw jt, 2002; Botuck jt, 2009; Kamphuis jt, 2003; Mechanic, Uhlmansiek, Weaver, ja Resick, 2000; Mechanic, Weaver, jt, 2000).³⁷

Seoses majanduslike tagajärgedega on jälitamise ohvrid avaldanud, et on kannatanud rahalisi kaotusi, kuna töötunnid on vähenenud või on tulnud töölt eemal viibida (23%-53%), kulutada raha kodu, töö või sõidukite turvalisemaks muutmiseks, asendada lõhutud või varastatud vara jne (Blaauw, Winkel, jt, 2002; Brewster, 1997; Kamphuis, Emmelkamp, 2001; Pathé, Mullen, 1997; Purcell jt, 2002; Tjaden, Thoennes, 1998).³⁸

Rääkides veel sotsiaalsetest tagajärgedest, on ohvrid avaldanud lisaks salastatud numbrite hankimist (64%-81%), sotsiaalsete tegevuste vältimist (63%-82%), enda varjamist ja elukoha vahetamist (11%-66%, Blaauw, Winkel, jt, 2002; Brewster, 1997; Pathé, Mullen, 1997; Purcell jt, 2002; Sheridan jt, 2001; Tjaden, Thoennes, 1998).³⁹

Psühholoogilistest kaebustest on ohvrid avaldanud usaldamatuse kasvu (44%), paranoiat (36%-39%), segadust (28%), hirmu (21%-57%; hirm on sagedasem nais- kui meesohvrite hulgas, Bjerregaard, 2000; K. E. Davis, Coker, Sanderson, 2002), närvilisust (31%), viha või ärritust (10%-27%), depressiooni (21%-28%, Bjerregaard, 2000; Brewster, 1997; Hall, 1998; Sheridan jt, 2001) ja kroonilisi unehäireid (74%), ülemäärast väsimust või nõrkust (55%), söögiisuhäireid (48%), sagedasi peavalusid (47%), ja püsivat iiveldust (30%, Pathé, Mullen, 1997). Lisaks leidsid

36 K. B. H. Johansen, T. Tjørnhøj-Thomsen . The consequences of coping with stalking – results from the first qualitative study on stalking in Denmark. *International Journal of Public Health*, 2016, volume 61, issue 8, pp 883-889.

37 T. K. Logan, R. Walker. Stalking: A Multidimensional Framework for Assessment and Safety Planning. *Trauma, Violence, and Abuse*, 2017, volume 18, issue 2, pp 200-222.

38 L. P. Sheridan, E. Blaauw , G. M. Davies. Stalking: Knowns and unknowns. *Trauma, Violence, and Abuse*, 2003, volume 4, issue 2, pp 148-162.

39 T. K. Logan, R. Walker. Stalking: A Multidimensional Framework for Assessment and Safety Planning. *Trauma, Violence, and Abuse*, 2017, volume 18, issue 2, pp 200-222.

Pathé ja Mullen (1997), et 55% ohvritest kannatasid trauma-järgse stressi sümptomite all, Kamphuis ja Emmelkamp (2001) märkisid, et 59% ohvritest avaldas tavatraumade ohvrite sümptomitega võrreldavate sümptomite esinemist. Blaauw, Winkel jt (2002) märkisid, et 78%-il ohvritest olid sümptomid tasemel, mis viitasid psühhiaatrilise häire diagnoositavusele. Nii nagu K. E. Davise jt poolt näidatud (2002), kaebavad ahistava jälitamise ohvrid sagedamini kehva tervisliku seisundi üle, krooniliste haiguste tekke ja depressiooni üle. Kõik nimetatud tulemused viitavad sellele, et ahistaval jälitamisel on selle ohvritele tervistkahjustav mõju.⁴⁰

Uuringud on näidanud, et 46% jälitamise ohvritest elab pidevas hirmus ja teadmatuses, mis juhtub järgmiseks. 29% ohvritest on avaldanud hirmu, et jälitamine ei lõppe mitte kunagi.⁴¹

Lisaks sellele, et ahistaval jälitamisel võivad olla tõsised ja pikaajalised emotsionaalsed ja psühholoogilised kahjud, võib jälitamine sisaldada ka tõsist, isegi surmavat füüsilist vägivalda. Ameerika Ühendriikides läbiviidud uuring jälitamise ja lähisuhtes toime pandud mõrvade kohta näitas, et 76% naisohvreid, kes tapeti enda intiimpartneri poolt, koges eelnevalt ka intiimpartneri poolset jälitamist. 54% naisohvritest, kes hiljem jälitaja poolt tapeti, oli teatanud jälitamisest politseisse.⁴²

Ülaltoodud uuringute tulemused ning ahistava jälitamise ohvrite kogemused näitavad, et ahistava jälitamisega võivad ohvrile kaasneda laiaulatuslikud majanduslikud, emotsionaalsed, füüsilised ja psüühilised tagajärjed, alustades hirmust kehavigastuste tekitamise ees kuni reaalse eluvõtmiseni välja. Seega on oluline, et õigussüsteem ei jäta ahistava jälitamise ohvrit tema olukorras üksi, sest ükskõiksel ning ebaefektiivsel õigussüsteemil võivad olla ohvri jaoks äärmuslikud tagajärjed.

40 L. P. Sheridan, E. Blaauw, G. M. Davies. Stalking: Knowns and unknowns. Trauma, Violence, and Abuse, 2003, volume 4, issue 2, pp 148-162.

41 Stalking Fact Sheet. Stalking Resource Center. The Office on Violence Against Women of the U.S. Department of Justice. Available: http://victimsofcrime.org/docs/default-source/src/stalking-fact-sheet-2015_eng.pdf?status=Temp&sfvrsn=0.994206007104367. 02.05.2017.

42 Stalking Fact Sheet. Stalking Resource Center. The Office on Violence Against Women of the U.S. Department of Justice. Available: http://victimsofcrime.org/docs/default-source/src/stalking-fact-sheet-2015_eng.pdf?status=Temp&sfvrsn=0.994206007104367. 02.05.2017.

2. Eestis kehtiv regulatsioon ahistava jälitamise tõkestamiseks Istanbuli konventsiooni valguses

2.1. Istanbuli konventsiooni artikkel 34 – „Jälitamine“

Istanbuli konventsiooni⁴³ eesmärk on kaitsta naisi vägivalla kõigi vormide eest, aidata kaasa naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimiseks ning töötada naistevastase vägivalla kõigi ohvrite kaitsmiseks ja abistamiseks välja igakülgne raamistik, poliitika ning meetmed. Ka seab konventsioon eesmärgiks edendada rahvusvahelist koostööd ning tõhustada koostööd organisatsioonide ja õiguskaitseasutuste vahel nimetatud eesmärkide saavutamiseks.

Istanbuli konventsiooni artikkel 34, pealkirjaga „Jälitamine“ paneb konventsiooniosalistele kohustuse võtta vajalikke seadusandlikke või muid meetmeid tagamaks, et teise isiku vastu suunatud tahtlik tegu, milles teist isikut korduvalt ähvardatakse, ning mis paneb teise isiku oma turvalisuse pärast muret tundma, oleks kriminaliseeritav.

Nii nagu sissejuhatuses märgitud, võib esmapilgul sätet lugedes kujuneda arusaam, et nimetatud artikkel võiks olla kaetud kehtiva KarS §-is 120 sisalduva ähvardamise koosseisuga, mis näeb samuti ette ähvardava teo ja ohvri põhjendatud hirmu karta ähvarduse täideviimist. KarS-is sisalduva ähvardamise objektiivne koosseis on küll kitsam, nähes ette üksnes tapmisega, tervisekahjustuse tekitamisega või olulises ulatuses vara rikkumise või hävitamisega ähvardamise, kuid pealtnäha on mõlemast sättest välja loetav, et käsitletakse ähvardavaid tegusid, mille tõttu on ohvril põhjust tunda muret enda turvalisuse pärast.

Tutvudes aga Istanbuli konventsiooni kommentaaridega, saab selgeks, et konventsiooni loojate idee on kriminaliseerida iseloomult just ahistav jälitamine. Nii on konventsiooni kommentaarides defineeritud jälitamist kui tahtlikku kindlale isikule suunatud korduvat ja ähvardava sisuga tegu, mis põhjustab ohvril hirmu enda turvalisuse pärast. Kommentaarides selgitatakse, et selline tegu võib seisneda igas ähvardava iseloomuga korduvas teos, mis on suunatud kindlale isikule, ja mis põhjustab selles isikus hirmutunnet. Konventsiooni kommentaaride kohaselt võib ähvardav käitumine seisneda korduvas teise isiku jälitamises, soovimatus kontakteerumises, või lastes

⁴³ Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence.
Available: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210>.

teisel isikul mõista, et teda jälgitakse. See sisaldab füüsilist ohvri järel käimist, töökohta, spordi- või haridusasutusse ilmumist, aga ka jälitamist virtuaalruumis (sotsiaalvõrgustikud, vestluskeskkonnad jne). Soovimatu kontakteerumine konventsiooni mõttes tähendab igasuguse aktiivse kontakti otsimist isikuga läbi kõikvõimalike saadaolevate kommunikatsioonivahendite, kaasa arvatud moodsad kommunikatsiooniseadmed.

Konventsiooni kommentaarides juhitakse tähelepanu, et ähvardav käitumine võib sisalduda ka teise isiku vara hävitamises, peenete jälgede jätmises kokkupuutest ohvri isiklike esemetega (jätmaks jälg enda kohaloleku kohta), ohvri lemmiklooma kahjustamises, valeidentiteetide loomises või ebatõese informatsiooni levitamises internetis.

Konventsiooni kommentaarides selgitatakse, et iga selline ähvardav tegu konventsiooni mõttes peab olema toime pandud tahtlikult ning eesmärgiga süstida ohvrisse hirmutunnet.

Selgitatakse, et ahistav jälitamine sättena viitab käitumisele, mis sisaldab korduvaid olulisi intsidente, ja et sätte eesmärk on kriminaliseerida tegude kogum, mis eraldivõetuna ei pruugi olla kriminaalset iseloomu. Jälitamise säte on loodud reguleerimaks käitumist, mis on otseselt suunatud ohvrile, kuid ühtlasi jäetakse konventsiooni osapooltele võimalus otsustada, kas laiendada seda ka teistele ohvri sotsiaalsesse keskkonda kuuluvate isikute vastu toime pandud tegevuseks, kelleks võivad olla perekonnaliikmed, sõbrad, kolleegid.

Sellist lähenemist selgitatakse asjaoluga, et jälitamisohvrite kogemus on näidanud, et paljud jälitajad ei piirdu oma ohvri jälitamisega, vaid sihivad ka ohvrile lähedal seisvaid isikuid. Sageli tõstab selline teguviis oluliselt hirmutunnet ja hirmu olukorra üle kontrolli kaotada, ning et seetõttu võiks olla selle sättega kaetud ka nõ kaudne jälitamine kolmandate isikute kaudu.

Seega on Istanbuli konventsiooni kommentaare analüüsides üldiselt üheselt selge, mis on artikli sisu ja mõte, ning millistes olukordades ning millistel tingimustel peaks olema nimetatud artiklile vastav tegu kriminaalkorras karistatav. Kommentaaridest tuleneb aga siiski, et konventsioon annab igale EL liikmesriigile võimaluse deklareerida, et liikmesriik jätab õiguse tagada mitte-kriminaalsed sanktsioonid. Selline reservatsioon on konventsiooni mõttes tervitatav aga üksnes seni, kuni tsiviilõiguslikud vahendid on efektiivsed, ja omavad mõju, mis tagaks konventsioonile vastava eesmärgi.

2.2. Eestis kehtiv regulatsioon ahistava jälitamise tõkestamiseks

2.2.1. Lähenemiskeelu instituut

Nii nagu sissejuhatuses põgusalt mainitud, leevendab Eesti kehtivas regulatsioonis ahistava jälitamisega seotud probleemaatikat mõnel määral lähenemiskeelu instituut.

Eesti õigussüsteemis eksisteeriv lähenemiskeelu instituut, mida on võimalik kohaldada nii kriminaalmenetluses kui tsiviilkohtumenetluse korras, ei suuda aga käesoleval ajal praktikas tagada ahistava jälitamise eest kaitset vajavatele ohvritele efektiivset kaitset, mis vastaks sisult Istanbuli konventsiooni standarditele.

Kriminaalmenetluse raames määratava lähenemiskeelu puhul on oluline eristada kohtuotsusele eelnevat ajutist lähenemiskeeldu ning kohtuotsusele järgnevat lähenemiskeeldu. Kriminaalmenetluse seadustiku⁴⁴ (edaspidi KrMS) §-is 141¹ on sätestatud ajutise lähenemiskeelu instituut. KrMS § 141¹ lg 1 sätestab, et kannatanu eraelu ja muude isikuõiguste kaitseks võib prokuratuuri taotlusel ja eeluurimiskohtuniku määruse või kohtumääruse alusel isikuvastases või alaealise vastu toime pandud kuriteos kahtlustataval või süüdistataval keelata kohtu määratud paikades viibimise, kohtu määratud isikutele lähenemise ja nendega suhtlemise.

Nimetatud paragrahvi sisust nähtub, et sellist ajutist lähenemiskeeldu saab kriminaalmenetluses kohaldada üksnes juhul, kui on juba toime pandud isikuvastane rünne kannatanu suhtes (või pandud toime kuritegu alaealise vastu) ning alustatud sellekohast kriminaalmenetlust. Seega on selge, et selline meede ei oma ahistava jälitamise kontekstis ei efektiivset mõju ega olulist tähendust. Oma olemuselt on ajutine lähenemiskeeld isikuvastases või alaealise vastu toime pandud kuriteos kannatanu elu, tervise, vabaduse või rahu vastu suunatud vägivalla jätkumise tõkestamise vahend kriminaalmenetluse ajal. Selline ajutine lähenemiskeeld kehtib kuni kohtuotsuse jõustumiseni või kriminaalmenetluse lõpetamiseni.

Ka ei järgne praktikas ajutise lähenemiskeelu rikkumisel rikkujale mingisugust erilist tagajärge, tuues sisuliselt kaasa vaid ajutise lähenemiskeelu tingimuste muutmise, kuid mitte karistusõiguslikke sanktsioone.

⁴⁴ Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I, 31.12.2016, 46. Arvutivõrgus:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/131122016046>. 02.05.2017.

KrMS § 310¹ sätestab kohtuotsusele järgneva lähenemiskeelu instituudi, mis näeb ette, et kannatanu taotlusel võib kohus võlaõigusseaduse⁴⁵ (edaspidi VÕS) § 1055 alusel kannatanu eraelu või muude isikuõiguste kaitseks kohaldada isikuvastases või alaealise vastu toime pandud kuriteos süüdimõistetule lähenemiskeeldu tähtajaga kuni kolm aastat.

Karistusseadustiku kommentaarid⁴⁶ selgitavad, et tegemist on preventiivse deliktiõigusliku kaitseabinõuga, mille eesmärk on tagada, et isik, kelle suhtes lähenemiskeeldu kohaldatakse, ei rikuks tulevikus lähenemiskeeluga kaitstava isiku isikuõigusi. Lähenemiskeelu sisu võib hõlmata selliseid kaitseabinõusid nagu keeld viibida teatud paikades, mis on kaitstava isikuga tihedalt seotud (nt isiku elu-, õppimis- või töökoht, tavapärane liikumistee vmt); kohustuses hoiduda kaitstavast isikust teatud kaugusele; keelus suhelda kaitstava isikuga telefoni või muude sidekanalite vahendusel või kirja teel vmt.

Kohtuotsusele järgneva lähenemiskeelu kohaldamise materiaalõiguslik alus tuleneb VÕS § 1055 lg-st 1, mis sätestab kahju tekitava tegevuse keelamise, ja millest tuleneb muu hulgas, et kehavigastuse tekitamise, tervise kahjustamise, eraelu puutumatus või muu isikuõiguste rikkumise puhul võib muu hulgas nõuda kahju tekitaja teisele isikule lähenemise keelamist (lähenemiskeeld). KrMS § 310¹ sätestab menetlusõigusliku aluse, mis võimaldab kannatanul taotleda lähenemiskeelu kohaldamist ja kohtul seda kohaldada kriminaalmenetuse raames.⁴⁷

Erinevalt ajutisest lähenemiskeelust on kohtuotsusele järgneva, nn pikaajalise lähenemiskeelu rikkumine kriminaalkorras karistatav, kui sellega on põhjustatud oht inimese elule, tervisele või varale, samuti lähenemiskeelu korduv rikkumine. KarS § 331² näeb selliste tegude eest sanktsioonina ette rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistuse.

Ühelt poolt on kohtuotsusele järgneval lähenemiskeelul kindlasti tugevam mõju kui ajutisel lähenemiskeelul, kuid teiselt poolt ei taga see sarnaselt ajutise lähenemiskeeluga ahistava jälitamise ohvritele efektiivset kaitset, selle piisavalt varajases staadiumis. Nii nagu ajutise lähenemiskeelu määramine, on ka kohtuotsusele järgneva lähenemiskeelu määramine tingimata seotud mõne kehtiva kuritekoosseisu tunnustele vastava kriminaalasja menetlusega, ning

45 Võlaõigusseadus¹. - RT I, 31.12.2016, 7. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/131122016007>. 02.05.2017.

46 E. Kergandberg, P. Pikamäe. KrMS § 310/ lk 704-706. - Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.

47 E. Kergandberg, P. Pikamäe. KrMS § 310/ lk 704-706. - Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.

lähenediskeeldu KrMS § 310¹ alusel saab kriminaalasja arutav kohus kohaldada üksnes juhul, kui ta mõistab süüdistatava süüdi selles teos, millega seoses kannatanu lähenediskeeldu kohaldamist taotleb.

Seega eeldab lähenediskeeldu seadmine KrMS § 310¹ alusel tingimata süüdimõistvat kohtuotsust mõne kehtivas karistusseadustikus sisalduva kuriteokooosseisu tunnustel. Ei ole võimalik konkreetselt ahistava jälitamise teo kaitseks määrata lähenediskeeldu, kui nimetatud tegu ei ole kuriteona karistatav. See on aga otseselt vastuolus Istanbuli konventsiooni artikli 34 mõttega ega taga ahistava jälitamise ohvrile selle standardile vastavat kaitset.

Õigeksmõistva kohtuotsuse tegemisel jätab kohus lähenediskeeldu kohaldamise taotluse läbi vaatamata ja selgitab kannatanule tema õigust taotleda lähenediskeeldu kohaldamist tsiviilkohtumenetluse korras.

Nii on Eesti õigussüsteemis olemas võimalus taotleda lähenediskeeldu ka tsiviilkohtumenetluse korras. VÕS § 1055 lg 1 ls 2 järgi võib kehavigastuse tekitamise, tervise kahjustamise, eraelu puutumatus või muu isikuõiguste rikkumise puhul muu hulgas nõuda kahju tekitaja teisele isikule lähenediskeeldu keelamist ehk lähenediskeeldu seadmist, eluaseme kasutamise või suhtlemise reguleerimist või muude sarnaste abinõude rakendamist. Lähenediskeeldu kui iseseisvat õiguskaitsevahendit saab tsiviilkohtumenetluse korras taotleda tsiviilkohtumenetluse seadustiku⁴⁸ (TsMS) § 544-549 ja § 475 lg 1 p 7 alusel tsiviilkohtumenetluses hagita menetluses. Selline tsiviilõiguslik meetod on aga aeglane ja vaevaline, ning väga sageli ei ole sellel mingisugust tulemust.

Iseenesest vastab selline regulatsioon küll formaalsetelt tingimustelt Istanbuli konventsioonile, mis annab igale EL riigile võimaluse deklareerida, et liikmesriik jätab õiguse tagada ahistava jälitamise osas mitte-kriminaalsed sanktsioonid, kuid konventsioon seab tingimuseks, et mitte-kriminaalsed sanktsioonid on tervitatavad seni, kuni need on efektiivsed, ja omavad mõju, mis tagaks konventsioonile vastava eesmärgi.

Olukorras Eestis, kus ahistav jälitamine ei ole kriminaliseeritud, kus ahistav jälitamine on ühiskonnas aktuaalne probleem, ja kus tegemist on seni sarnaselt perevägivallaga latentse kuriteoliigiga, millest politseile enamasti ei teavitata, ja millise suhtes puudub täna ohvritel

⁴⁸ Tsiviilkohtumenetluse seadustik¹ - RT I, 28.12.2016, 22. Arvutivõrgus:

<https://www.riigiteataja.ee/akt/128122016022>. 02.05.2017.

kaitse, ei saa seni kehtivat regulatsiooni hinnata efektiivseks, ja selliseks, mis omaks mõju Istanbuli konventsioonile vastava eesmärgi tagamiseks.

2.2.2. § 120 – Ähvardamine

Karistusseadustiku §-is 120 sisalduva ähvardamise koosseisuga on keelatud tapmisega, tervisekahjustuse tekitamisega või olulises ulatuses vara rikkumise või hävitamisega ähvardamine, kui on olnud alust karta ähvardamise täideviimist. Sellise teo eest karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.

Kommentaariid toovad välja, et ähvardamisega rünnatav õigushüve on inimese tervis – kehaline ja vaimne heaolu, ning et eelkõige kahjustatakse antud kuriteoga kannatanu vaimset heaolu, tekitades temas emotsionaalselt kurnavat hirmutunnet.⁴⁹

Seega on selge, et ähvardamisel ja ahistaval jälitamisel on omavahel tihe seos. Nii nagu ähvardamise puhul, kahjustatakse ka ahistava jälitamise puhul kannatanu vaimset heaolu, tekitades emotsionaalselt kurnavat hirmutunnet ohu ees enda elu ja turvalisuse üle.

Kuigi ahistav jälitamine võib olla osaliselt kaetud ähvardamise koosseisuga, ei kata see siiski täielikult konventsioonis kirjeldatud jälitamise koosseisu. KarS § 120 nõuab konkreetselt määratletud, tahtlikku ja ähvardavat tegu kindla isiku suhtes, mis paneks ohvri tundma hirmu enda elu, tervise või vara üle, kusjuures selline hirm peab olema põhjendatud keskmise mõistliku isiku kriteeriumiga.

Ahistava jälitamise puhul võib kannatanu hirm enda elu või tervise üle sõltuvalt jälitaja korduvatest tegudest kujuneda aga ajas, ning seda väga mitmete ahistamise vormide kogumis, mis eraldi võetuna ei pruugi üldse kriminaalset iseloomu omada (telefonikõned, kirjad, kingitused, ootamatud visiidid). Kindlas kontekstis võivad sellised teod aga põhjustada ohvris tõsist hirmu enda või enda lähedaste turvalisuse pärast. Ahistav jälitamine on reeglina pikaajaline, ning sageli jõutakse reaalse ähvarduseni alles pärast pikaajalist jälitamist.

2.2.3. § 137 – Eraviisiline jälitustegevus

Kehtiva karistusseadustiku §-iga 137 on keelatud eraviisiline jälitustegevus. KarS § 137 sätestab, et jälitustegevuseks seadusliku õiguseta isiku poolt teise isiku jälgimine on keelatud, kuid näeb ette lisatingimuse – tema kohta andmete kogumise eesmärgil. Seega kaitstakse nimetatud

49 J. Sootak, P. Pikamäe. KarS § 120/1. - Karistusseadustik. Komm. vlj. 4. vlj, Tallinn; Juura 2015.

koosseisuga eelkõige andmeid, kommentaaride kohaselt kõiki, sh elulisi ja töölaseid andmeid. Andmete kogumine KarS § 137 tähenduses sisaldab endas andmete talletamist nende töötlemise ettevalmistamiseks.⁵⁰ Istanbuli konventsiooni jälitamise koosseis sellist koosseisutunnust aga ette ei näe.

Seega võib järeldada, et kehtiva karistusseadistiku §-iga 137 keelatakse eraviisiline jälitustegevus justnimelt andmete kogumise eesmärgil, mistõttu ei kata see oma olemuselt Istanbuli konventsiooni ideed ahistava jälitamise kriminaliseerimisest. Sellest tulenevalt ei ole võimalik praktikas ette tulevaid ahistava jälitamise juhtumeid enamjaolt eraviisilise jälitustegevuse paragrahvi alla kvalifitseerida, kuna ahistava jälitamise juhtumid sisaldavad endas reeglina palju mitmekesisemat ahistavate ja ähvardavate tegude kogumit, kui seda on andmete kogumine.

Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitikauuringud „Kuritegevus Eestis 2014“⁵¹ ja „Kuritegevus Eestis 2016“⁵² näitavad, et perioodil 2011–2016 registreeriti Eestis 89 eraviisilise jälitustegevuse kuritegu. Uuringutest nähtub, et vähemalt pooltel juhtudel olid jälitaja ja jälitatav lähedalt seotud, sageli praegused ja endised elukaaslased/ abikaasad või töökaaslased, sh enamasti mehed jälitavad oma endist või praegust partnerit. Samuti on toodud välja, et vahel palutakse jälitustegevust ellu viia kolmandal isikul, kelle kaudu saadakse infot jälitatava kohta. Jälitustegevuseks on kasutatud kaameraid (paigaldati riietusruumi või vannituppa), arvutit (siseneti ebaseaduslikult jälitatava e-postkasti, Facebooki ja Skype'i kontole ning loeti kirju ja vestluste ajalugusid), GPS jälitusseadet (peideti seade auto külge jälitatava asukoha positsioneerimiseks). Samuti kuulati pealt kannatanu telefonikõnesid, ühendades seejuures mobiiltelefoni arvutiga. Registreeritud kuritegude seas oli juhtumeid, kus mobiiltelefon peideti mänguasja sisse või kinnitati aknalaua külge.

2.2.4. § 157² – Teise isiku identiteedi ebaseaduslik kasutamine

Käesoleva magistritöö keskmeks olevale, kavandatavale uuele ahistava jälitamise kuritokoosseisule eelneb kehtivas karistusseadustikus vahetult nn identiteedivarguse koosseis, mis katab ka juhtumeid, mis on praktikas sageli osaks ahistava jälitamise tegude kogumis.

50 J. Sootak, P. Pikamäe. KarS § 137/4. - Karistusseadustik. Komm. vlj. 4. vlj, Tallinn: Juura 2015.

51 Kuritegevus Eestis 2014. Kriminaalpoliitika uuringud. Tallinn, 2015. Arvutivõrgus:
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevuse_at_2015_0.pdf.
02.05.2017.

52 Kuritegevus Eestis 2016. Kriminaalpoliitika uuringud. Tallinn, 2017. Arvutivõrgus:
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_est_web_0.pdf.
02.05.2017.

KarS § 157² kohaselt on karistatav teise isiku identiteedi ebaseaduslik kasutamine, mis seisneb teist isikut tuvastavate või tuvastada võimaldavate isikuandmete tema nõusolekuta edastamises, nendele juurdepääsu võimaldamises või nende kasutamises eesmärgiga luua teise isikuna esinemise teel temast teadvalt ebaõige ettekujutus, kui sellega on tekitatud kahju teise isiku seadusega kaitstud õigustele või huvidele, või varjata kuritegu. Sellise rikkumise eest nähakse sanktsioonina ette rahaline karistus või kuni kolmeaastane vangistus.

Identiteedivarguse sättega kaitstav õigushüve on informatsioonilise enesemääramise õigus, inimväärikus ja eraelu puutumatus.⁵³ Informatsioonilise enesemääramise õigus tähendab mh igapäheõigust otsustada, kuidas ise ennast teistele inimestele esitleda.⁵⁴ Inimväärikus kätkeb endas Põhiseaduse §-ist 17 tulenevat isikute õigust aule ja heale nimele. Põhiseaduse §-iga 26 on kaitstud perekonna- ja eraelu puutumatus. See põhiõigus sisaldab endas ühtlasi õigust oma kujutisele ja sõnale, mis seondub eelkõige isiku näitamise meedias ning tema nime all tehtud avaldustega⁵⁵, ja mida identiteedivargusega kõige otsesemalt rünnatakse.⁵⁶

Identiteedivargus kriminaliseeriti Eestis 2009. aastal, kuid ahistava jälitamise problemaatika kontekstis ei ole nimetatud säte täielikult rakendust leidnud, ehkki omab selleks osaliselt mõju. Siinkohal peetakse silmas juhtumeid, kus ahistav jälitaja loob kannatanu isikuandmeid kasutades konto sotsiaalvõrgustikus või tutvumisportaalil, kuhu laeb kannatanu teadmata ja tema tahte vastaselt üles kannatanu alandava või kompromiteeriva, nt seksuaalse sisuga materjali (alastifotod, salaja tehtud video ekspartneriga seksuaalvahekorra jms) või avaldab nt kannatanu nimel kuulutuse sekuaalteenuste osutamiseks koos kontaktandmetega. Sellised teod riivavad otseselt informatsioonilise enesemääramise õigust, alandavad väärikust, rikuvad perekonna- ja eraelu puutumatus põhimõtet, ning kahjustavad isiku au ja head nime.

Täna, kus säte on kehtinud ligi 8 aastat, võib jätkuvalt kohata seisukohta uurimisasutusest, kus leitakse, et ülalkirjeldatud juhtumi näol on tegemist puhtalt tsiviilõigusliku küsimusega, millele karistusõiguslik kaitse ei laiene. Ometi on aga seadusandja leidnud, et selliste juhtumite puhul ei piisa tsiviilõiguslikest vahenditest, ning näinud ette karistusõigusliku kaitse.

53 M. Nimmo. Karistuseseadustiku § 157² probleeme Internetiga seotud identiteedivarguste kontekstis. *Juridica* 2014, nr 6, lk 464-473.

54 T. Annus. Riigiõigus. Tallinn: Juura 2006, lk 283.

55 M. Nimmo. Karistuseseadustiku § 157² probleeme Internetiga seotud identiteedivarguste kontekstis. *Juridica* 2014, nr 6, lk 464-473.

56 J. Sootak, P. Pikamäe. KarS § 157²/1. - Karistuseseadustik. Komm. vlj. 4. vlj, Tallinn: Juura 2015.

2.2.5. § 203 ja § 218 – Süüteod vara vastu

Süüteod vara vastu on sarnaselt eelpool toodud ähvardamise, eraviisilise jälitustegevuse ja identiteedivargusega teod, mis on sageli üheks vormiks ahistava jälitamise tegude kogumis. Olgu see siis mobiiltelefon, auto, ukسلukk nagu käesoleva magistriröö järgmises alapunktis kirjeldatud lugudes, lemmikloom, millist näidet esineb sageli ahistavat jälitamist käsitlev väliskirjandus või ükskõik milline kannatanule kuuluv asi või ese.

KarS § 203, asja rikkumise ja hävitamise koosseisu alusel saab võtta isiku kriminaalkorras vastutusele, kui sellega on tekitatud oluline kahju. Tegemist on materiaalse deliktiga, mistõttu tuleb nimetatud koosseisu rakendamisel alati tuvastada ja tegijale omistada tagajärg ehk asjale tekitatud kahju laad ja ulatus. Kui oluline kahju puudub, kuid asja on siiski kahjustatud – asi on rikutud või hävitatud, võib isik vastutada süüteo toimepanemise eest väheväärtusliku asja vastu väärteo korras KarS § 218 järgi.

Seega on KarS § 203 ja § 218 näol tegemist koosseisudega, mis kaitsevad kannatanu omandit ja vara, millel on küll osalt ahistava jälitaja tegusid distsiplineeriv mõju, kuid ei ole piisav ahistava jälitamise kontekstis, kus enamasti ei ole kannatanule tekitatud sisuliseks kahjuks mitte ukسلukk ega katkine mobiiltelefon, vaid sellest põhjustatud hirm ja äng enda või oma lähedaste elu või tervise üle, ning pikaajalisemalt tõsised emotsionaalsed ja psüühilised tagajärjed, mille põhjuseks ei ole mitte rikutud või hävitatud ese, vaid just hirm.

2.3 Kehtiva regulatsiooni kitsaskohtade analüüs Eesti juhtumite näitel

2.3.1. Juhtum 1

2017. aasta alguses jõustus süüdimõistev kohtuotsus⁵⁷, kus isik mõisteti süüdi omavolilises sissetungis ja lahkumisenõude täitmata jätmises, mis pandi toime vägivallega ning kehalise väärkohtlemise toimepanemise eest lähi- või sõltuvussuhtes. Juhtum on tähelepanuväärne seetõttu, et kannatanu nimetatud kriminaalasjas oli uurimisasutuses töötav isik, kes kannatas süüdimõistetu ahistavat jälitamist ligi 3 aastat, oli sellest emotsionaalselt kurnatud ja hirmul ega julgenud pikka aega sellest rääkida ega abi otsida. Avalduse kirjutas kannatanu alles siis, kui ahistav jälitaja tungis tema koju ning pani tema suhtes toime reaalse kehalise väärkohtlemise.

57 Viru MK 20.01.2017 otsus nr 1-16-11416.

Juhtumi kirjeldus⁵⁸:

Nimetatud juhtumis oli ahistava jälitaja näol tegemist kannatanu ekspartneriga. Lähisuhetes oldi umbes 2 aastat, misjärel tegi naine otsuse lähisuhted lõpetada ning jääda sõpradeks. Mõnda aega suheldi sõpradena, kuid kannatanu ekspartner hakkas peagi peale käima, et jätkataks endiseid suhteid. Kannatanu keeldus, ning selline anumine ja palumine ning peale käimine kestis umbes 3 aastat. Seejärel muutus mehe käitumine võimatult pealetükkivaks. Mees hakkas naist jälitama tema kodus, töökoha juures, spordirajal, ilmus igas võimalikus kohas välja, kus naine viibida võis, tegi skandaale.

Jälitaja hakkas väljendama armukadedust kõikide meessoost isikute suhtes, kellega kannatanu suhtles, ning nõudis, et naine suhtleks ainult temaga. Mees oli armukade nii naise tuttavate, sõprade, isegi kolleegide suhtes tööjuures. Kui mees nägi naist koos teise meessoost isikuga, nõudis aru nii naiselt kui teistelt meestelt, kes nad on, ja mis suhted neil naisega on. Sellise käitumise tunnistajaks olid muuhulgas mitmed kannatanu meessoost kolleegid, kes kogesid sellist käitumist isiklikult nii kannatanu töökoha juures kui ka tema elukoha korteris. Ütluste kohaselt käitus mees ebaadekvaatselt, oli agressiivne, ka hüsteeriline – kord nuttis, kord naeris, kord oli vihane.

Ahistavat jälitamist nimetatud juhtumis iseloomustavad ka lakkamatud soovimatud ja häiriva sisuga telefonikõned, sõnumid, e-kirjad. Muuhulgas saatis mees sõnumeid sisuga, kus ähvardas ennast üles puua või ära mürgitada, süüdistades selles seejuures naist. Mees nõudis igal viisil endale aega, tähelepanu ning lähedaste suhete taastamist, ning heitis naisele ette, kui see veetis aega kellegi teisega (näiteks sõbrannadega), ning temaga suhelda ei soovinud. Samal ajal, kui naisel oli keegi külas, seisis ja ootas ta trepikojas või akna all, kontrollis ja jälgis naise suhteid, üritas kord koju, kord autosse tungida.

Kuna varasemalt oldi lähedastes suhetes, oli mehel võimalust sekkuda naise ellu ka naise lähedaste kaudu. Nii kasutati naisele lähenemiseks ära tema ema, kelle kaudu üritati suhteid naisega taastada. Samas võis ta moraalselt kahjustada kannatanu last, rääkides talle tema ema kohta ebasüüdsusi, nt et tema ema on lits, kes magab kõikide meestega. Sisuliselt nägi kannatanu ekspartner kõiki mehi naise seksuaalpartneritena. Mehega üritasid mõistlikult rääkida nii kannatanu ema, vend kui ka teised lähedal seisvad isikud, kuid kõik tulemusteta.

58 Viru Ringkonnaprokuratuuri kriminaaltoimiknr 16233001377.

Analüüs:

Kirjeldatud juhtum on selge näide sellest, millised on reaalsed tagajärjed, kui ahistavat jälitamist ei kriminaliseerita ega teadvustata seda kui tõsist sotsiaalset vägivallaprobleemi, millel on täna osalt lähisuhtevägivalla ühe liigina latentne iseloom. Ahistav jälitamine selles loos kestis ligi 3 aastat, st ligi 3 aastat saatis ahistav jälitaja igapäevaselt korda intensiivselt kannatanu õigusi ja heaolu riivavaid tegusid, mis on seni seaduse silmis igati legaalsed ning aktsepteeritavad. Juhtum on näide sellest, kuidas täna peab ahistava jälitaja ohver elama hirmus senikaua, kuni saabub konkreetne isikuvastane rünne.

Kannatanu sõnul mõjus selline ahistav jälitamine talle emotsionaalselt rusuvalt – tema eraelu oli tõsiselt häiritud, ta tundis sellest kõigest ennast moraalselt rõhutuna, kartis oma elu pärast. Kui uurimisasutuses töötav isik ei osanud sellise olukorraga toime tulla, kannatas aastaid ega leidnud teed ahistavast jälitamisest pääsemiseks välja enne, kui tema suhtes pandi toime reaalne rünne, siis on selge, et vastav regulatsioon vajab konkreetsete ja efektiivsete meetmete tarvitusele võtmist. On vajalik tegeleda probleemi teadvustamisega, et ahistavate jälitamiste juhtumitest teavitamise protsent võiks hakata kasvama, ja et ahistava jälitamise ohvritele tagataks seni puuduv abi ning kaitse.

Kuna pikaajaline ahistav jälitamine selles loos viis kannatanu suhtes kehtiva karistusseadustikuga kriminaliseeritud kuritegude toimepanemiseni ja süüdimõistva kohtuotsuse tegemiseni, oli võimalik ohvril taotleda enda kaitseks lähenemiskeeldu, mille kohus süüdimõistva kohtuotsusega rahuldada.

2.3.2. Juhtum 2

2016. aasta sügisel tehti kriminaalmenetluse lõpetamise määrus⁵⁹ kriminaalmenetluse aluse puudumise tõttu kriminaalasjas, mille osas ei jää kahtlust, et see vastas sisult ahistava jälitamise koosseisule.

59 Viru Ringkonnaprokuratuuri kriminaalmenetluse lõpetamise põhendamata määrus kriminaalasjas nr 15233000220

Juhtumi kirjeldus⁶⁰:

Tegemist oli juhtumiga, kus esialgu kenasti alanud suhe noore lahutatud lastega naise ja pealtnäha galantse ja hoolitseva mehe vahel muutus naise jaoks üsna pea ahistavaks jälitamiseks, mis häiris oluliselt kannatanu eraelu ning põhjustas kannatanus tõsist hirmu enda ja oma laste elu ja turvalisuse pärast.

Asjaosaliste suhe algas kenasti, kuid kui mees hakkas kummaliselt käituma, rääkima, et tal on vaenlasi, viitama kriminaalsetele suhetele ja tutvustele, naisele ootamatuid visiite korraldama, sh ootamatult töö juurde ilmuma, obsessiivsete ja meeleheitlike armuavaldustega üle valama ning soovimatuid kingitusi saatma, siis soovis naine suhte rahumeelselt ja peenetundeliselt lõpetada, avaldades mehele selgelt, et soovib temaga suhted katkestada.

Kriminaaltoimiku materjalide põhjal leidis tõendamist, ja polnud kahtlust selles, et mees hakkas seejärel painajalikult käituma. Tõendatud olid igapäevased korduvad telefonikõned, päeval ja öösel saadetud sajad soovimatud ning häiriva sisuga sõnumid, e-kirjad, jälitamine. Kui naine ei muutnud meelt ning tõrjus mehega igasugust kontakti, üritas mees läheneda teisi kanaleid pidi. Mees pöördus lastekaitsetöötaja poole sõnumiga, et see pere vajab abi, ja et tema hoolib ja soovib aidata, muutudes moraalseks ohuks ka naise lastele. Tõendatud oli ka mehe ettepanek naise eksmehele paigaldada naise korterisse salakaamera, et naise tegevuse üle ülevaadet ja kontrolli saavutada.

Kui pärast kuudepikkust moraalset ahistamist, jälitamist, telefonikõnesid erinevatelt numbritelt nii päeval kui öösel, sõnumeid, kingitusi, naise koduukse taga sisse laskmist palumist ja muul viisil naise elu häirimist mitte miski eesmärgini ei viinud, siis hakkas mees rakendama füüsilisemaid meetmeid. Mees tegi skandaali naise ukse taga koridoris, mille peale nõustus naine minema temaga välja rääkima, tingimusel, et mees väljub enne koridorist tänavale. Istudes mehe autosse, et veelkord rääkida, haaras mees naise sõnul tema kaelast, surus naise kõrile ja nõudis, et naine tagastaks kõik kingitused, mis mees talle teinud oli. Kuna tunnistajaid ei olnud ja naine arsti vastuvõtule ei pöördunud, ei leidnud nimetatud kehalise väärkohtlemise episood tõendamist.

60 Viru Ringkonnaprokuratuuri kriminaaltoimiknr 15233000220.

Pärast seda hakkas mees saatma sõnumeid sisuga, et naine ei tea, mida ta teeb, et rikkus oma elu ära sellega, et mehe eemale tõrjus kuni sinnamaani välja, et ähvardas naise sõnul ta moraalselt ja füüsiliselt hävitada ning palgata inimesed, kes ta metsa viiks ja vägistaks. Nimetatud konkreetset ähvardused tehti telefonivestluse käigus, ning ei olnud seega tõendatud.

Mõne päeva pärast sõitis mees järjekordselt naise maja juurde, jäi autosse istuma ja jälgima, ning teavitas politseid, et naise korteris tegutseb “narkopesa”, mille peale politsei naise korterit kontrollima sõitis. Mees ise põhjendas oma tegu sellega, et naine ei vastanud telefonile, ja ta oli mures, et midagi on juhtunud.

Seejärel avastas naine, et tema auto bensiinipaaki on valatud tuhksukrut. Auto viidi remonditöökohta, ning mõni päev pärast remonditöökojast saabumist valati naise bensiinipaaki liiva. Naine kahtlustab nimetatud teo toimepanemises või korraldamises samuti sama meest, kuid ka need asjaolud ei leidnud tõendamist.

Mehe kirjeldatud käitumine ja tegutsemine viisid selleni, et naine kartis mitte ainult enda, vaid ka oma laste elu pärast, oli sunnitud ümber korraldama oma eraelu, viis noorema lapse elama oma eksmehe juurde, kaldus kõrvale trajektooriga kodu-töökoht nii vähe kui võimalik ning sulges paanilise tähelepanelikkusega uksi ja kontrollis korduvalt nende lukus olekut.

Analüüs:

Selline näide reaalsest praktikast kajastab selgelt, kui mitmekülgsest intensiivne võib olla ahistava jälitaja sekkumine ohvri ellu, kui tugevat mõju avaldada ohvri ja tema lähedaste era- ja igapäevaelule, ning kui rängalt mõjutada ohvri emotsionaalset tervist, tekitades kannatanus süvenevat hirmu enda ja enda lähedaste elu ja tervise pärast, ilma et õigussüsteem ahistava jälitamise ohvrit sellise tegevuse eest kaitseks.

Ahistava jälitamise koosseisu esinemine Istanbuli konventsiooni mõttes oli nimetatud juhtumise kahtlemata tõendatud. Naise ütlused olid tõendatud tema sõbrannade ütlustega, taksojuhi ütlustega, kelle autos mees naist jälitas, kulleri ütlustega, keda mees saatis naise tööjuurde kingitustega ja naise eksabikaasa ütlustega, kes muuhulgas kinnitas mehe palvet paigaldada naise korterisse salakaamera. Tõendatud oli ka mehe poolt lastekaitse töötaja poole pöördumine ning

fakt, et mees kutsus aluseta politsei naise korterit kontrollima, teavitades, et seal tegutseb “narkopesa”.

Ehkki nimetatud teod, mis on sisult kvalifitseeritavad ahistava jälitamise koosseisu alla Istanbuli konventsiooni mõttes, olid tõendatud, ei olnud kriminaalasja menetluse ajal mitte ühtegi tegu eraldi võetuna võimalik paigutada mitte ühegi karistusseadustikus sisalduva paragrahvi alla. Kuna kriminaalmenetluse ajal ei olnud ahistav jälitamine kriminaliseeritud, ei olnud kirjeldatud juhtum ka karistusõigusliku kaitse all.

Teod, mille suhtes kehtiv õigus näeb ette karistusõigusliku kaitse, ei leidnud aga tõendamist. Kehalise väärkohtlemise juhtum leidis aset autos, ega olnud tõendatud, samamoodi ei olnud tõendeid selle kohta, et sama isik naise auto kütusepaaki liiva ja tuhksuhkrut valas. Vägistamisega ähvardamine leidis aset telefoni teel ega olnud tõendatud, lisaks ei ole ka vägistamisega ähvardamine täna kriminaalkorras karistatav.

Toimiku materjale läbi analüüsid, kõiki mehe tegusid arvesse võttes, sh lugedes saadetud sõnumite ja e-kirjade sisu, oli sealt vastu kajav äärmiselt frustreriv ja ebameeldiv ega jätnud kahtlust selles, et naise eraelu, sealhulgas emotsionaalne seisund oli tõsiselt häiritud, ning tal oli reaalne põhjus tunda hirmu enda ja oma laste elu ja turvalisuse pärast. Kokkuvõttes ei võimaldanud kehtiv regulatsioon aga muud, kui soovitada naisel pöörduda lähenemiskeelu taotlemiseks tsiviilkohtusse.

2.3.3. Juhtum 3

Kannatanu selles juhtumis kuulub autori tutvusringkonda. Selleks, et uurida personaalselt ühe reaalse juhtumi näitel ahistava jälitamise olemust, selle mõjusid ohvrile ahistava jälitamise ajal (nii emotsionaalseid kui sotsiaalseid), milliseid meetodeid ja kui tulemuslikult rakendati sellega toime tulekuks, ja millised on ahistava jälitamise tagajärjed kannatanule täna, palus autor kannatanul panna kirja oma loo, alustades esimeste ohumärkidega ja lõpetades ahistavast jälitamisest põhjustatud tagajärgedega täna. Ka paluti ohvril enda kogemuse põhjal tuua välja, mida tuleks silmas pidada, et tulevikus oleks ahistava jälitamise ohvritele tagatud efektiivsem kaitse.

Juhtumi kirjelduses paluti vastata järgmistele küsimustele (ankeet):

1. Palun too välja kõik esinenud ahistamise vormid (soovimatud telefonikõned, sõnumid, kirjad, e-kirjad; soovimatute esemete, nt kingituste, lillede saatmine; ootamatult Sinu koju, töökohta vms kohta ilmumine; jälitamine ja järgi käimine, kohas kus jälitajal viibida polnud põhjust; Sinu kohta häiriva või valeinformatsiooni levitamine internetis või avalikus kohas; Sinu lähedastega kontakti otsimine, Sinu vara kahjustamine vms).
2. Kuidas Sa selle olukorraga toime tulid ning milliseid meetmeid ahistava jälitamise tõkestamiseks rakendasid?
3. Kuidas mõjutas ahistav jälitamine Sinu igapäevaelu ja suhteid lähedaste, sõprade, kolleegidega?
4. Kui kaua ahistav jälitamine kestis ja kuidas lõppes?
5. Kuidas vaatad möödunud olukorrale ja suhtele täna?
6. Millised on Sinu jaoks täna ahistava jälitamise kogemusest tulenevad tagajärjed?
7. Palun too võimalusel välja ettepanekud, millele tuleks tähelepanu pöörata, et tagada tulevikus ahistava jälitamise ohvritele võimalikult efektiivne kaitse.

Juhtumi kirjeldus⁶¹:

Ahistajaga sain tuttavaks internetis ühes tutvumisportaalil. Kuna ta tollel hetkel elas ja töötas Austraalias, siis me suhtlesime mitu kuud enne kohtumist skype-i ja kirjade teel. Esimesed ohumärgid olid armukadedus ja kontrollimine, kus ma viibin. Kui me mingil ajal kokku saime ja teatud aja pärast otsustasin ta maha jätta, siis algas tema poolt meelitamine, lillede saatmine, kingituste tegemine, helistamine. Kui see ei toimunud, siis läks helistamine agressiivseks, saabusid ähvardavad sõnumid/ kirjad. Sõnumeid/ kirju said ka mu tuttavad/ sõbrad/ töökaaslased/ perekond. Internetis tegi ta minu piltide ja andmetega erinevaid kontosid tutvumisportaalidesse, kuhu kirjutas väga halvustavaid asju minu kohta. Kui tema kirjad jõudsid minu tööandjani, siis pöördusin politseisse ja seejärel esitasin kohtule taotluse lähenemiskeelu osas.

Igapäevaelu oli väga stressirikas tollel ajal, kuna ma ei teadnud kunagi, mis ta järgmiseks teeb. Lisaks häiris tema helistamine ja sõnumineerimine igapäevaelu. Lõpuks otsustasin telefoni numbri ära vahetada. Ta saatis mulle sõnumeid nt sisuga, et tuleb töö juurde või koju ukse taha.

61 Vastused ankeedile, ohvri K. N. tagasisivaade. Tallinnas 2017.

Isiklikult ma ei näinud, et ta oleks mind jälitanud, aga ta võis seda teha küll. Sõprade, töökaaslaste, tuttavate ees oli piinlik, sest paljud said sellest teada.

Minu viga oli see, et ma liiga kaua venitasin politseisse avalduse tegemisega (mitu kuud), kuna arvasin, et see läheb iseenesest üle. Selleks hetkeks kui politseisse avalduse tegin, oli ta käinud purjus peaga mu üürikorteri ukse taga ja nõudnud sisselaskmist. Samuti pani liimi korteriukse lukuauku, rikkudes ukse (sellel hetkel olin juba elukohta vahetanud, aga tema seda ei teadnud). Omalt poolt tegi asja keeruliseks ka see, et politseiametnik, kelle poole alguses abi saamiseks pöördusin, ei teadnud mulle öelda, et saab taotleda lähenemiskeeldu. Seda teadis mulle öelda selle politseiametniku puhkuseasendaja. Lähenemiskeeldu rakendamine pani talle mõistuse pähe, sest vangi minemist ta kartis.

Selline ahistamine tegi mind üliettevaatlikuks inimeste suhtes, kellel näen sarnaseid iseloomujooni, nagu ahistajal (armukadedus, kontrollimine). Tollel ajal oli ka stressitase üle normaalse piiri (ei saanud magada, häiris töötegemist jne).

Minu juhtumi puhul aitas lähenemiskeeldu saada see, et ta rikkus mu üürikorteri ukselukku ja see, et ta internetis laimas mind (tõendid olid olemas). Kui neid poleks olnud ja asi oleks piirdunud ainult helistamise ja sms-idega, siis ma ei tea, kas lähenemiskeeldu oleks kohaldatud.

Reaalse vangimineku hirm oli ainus, mis lõpetas tema ahistava käitumise. Praegu saan öelda, et kannatanul tuleks politseisse võimalikult kiiresti avaldus kirjutada ja politsei (kohus) peaks võimalikult kiiresti reageerima. Ahistaja saab ainult jõudu juurde, kui ta näeb, et saab karistamatult tegutseda ja teisele inimesele kannatusi valmistada.

Analüüs⁶²:

Kirjeldatud juhtum iseloomustab seda, kui pikk on protsess, ja kui suur tõendamiskoormis on seejuures ohvril endal, et võidelda endale ahistava jälitamise eest välja kaitse. Kui ohver pöördus esmakordselt politseisse ning kirjutas avalduse, lisades avalduse juurde telefonist võetud sõnumid, ütles politseiametnik talle, et ei saa midagi teha seni, kuni ei ole reaalselt ohtu. Kui ohver ahistava jälitaja tegevuse jätkumisel uuesti politseisse pöördus, suhtles temaga teine politseiametnik, kes võttis uue avalduse, väljavõtted sõnumitest, ning selgitas, et on võimalik

62 Analüüs sisaldab täiendavat ohvriintervjuud ankeedile.

taotleda lähenemiskeeldu tsiviilkohtumenetluse korras. Vahepeal oli kannatanu suhelnud politseiametnikega, kellelt oli saanud soovitusel vahetada telefoninumbrit ning elukohta.

Kuna ahistava jälitaja tegevus jätkus (sh sõnumid, kõned, e-kirjad kolmandatele isikutele, kannatanu emale, ülemusele, töökaaslastele), taotles kannatanu politseiametniku soovitusel tsiviilõiguslikku lähenemiskeeldu tsiviilkohtumenetluse korras. Selleks ajaks oli ohvril kohtule ette näidata märkimisväärne pagas solvava, laimava, ähvardava, alandava, sh seksuaalse alatooniga e-kirju, sõnumeid (ca 1000), kõnesid (sh lähenemiskeeldu määramise kohtumenetluse ajal ca 100), ning kannatanu nimel erinevates portaalides kontode avamine ja e-posti aadresside loomine, ning see oli piisav, et rahuldada kannatanu avaldus, ning jälitajale määrati tsiviilõiguslik lähenemiskeeld kannatanu suhtes kehtivusega 1 aasta⁶³.

Paralleelselt kogunesid tõendid ning ähvardamine muutus selgesõnalisemaks, mis võimaldas alustada kriminaalmenetlust KarS §-is 120 sisalduva ähvardamise ja KarS §-is 157² sisalduva identiteedivarguse koosseisu alusel. Süüdimõistev kohtuotsus nimetatud paragrahvide järgi jõustus kolmveerand aastat pärast tsiviilõigusliku lähenemiskeeldu määramist. Isikule mõisteti liitkaristuseks 1 aasta tingimisi vangistust 3-aastase katseajaga, ning kohaldati lähenemiskeeldu kannatanu suhtes tähtajaga 2 aastat⁶⁴.

Ehkki selle juhtumi lõpp-lahendus peatas ahistava jälitaja tegevuse, ning päädis süüdimõistva kohtuotsusega, näitab ka see juhtum, nii nagu esimene, et efektiivset kaitset ahistava jälitamise ohvrile ei eksisteeri enne, kui selline tegevus küündib mõne karistusseadustikus täna kehtiva kuriteokoosseisu ära tõendamiseni. Seejuures oli ohver ise järjekindel, pöördudes korduvalt politseisse avalduse kirjutamiseks ja abi saamiseks. Ohver oli ise piisavalt järjekindel, et koguda kokku tõendid, need salvestada, ning kohtunikule laua peale laotada. Realne kaitse, mis omas mõju, saabus aga alles koos süüdimõistva kohtuotsusega KarS § 120 ja KarS § 157² järgi ning koos kohtuotsusega määratud lähenemiskeeluga.

63 Harju MK 27.09.2013 määrus nr 2-13-40998.

64 Harju MK 20.06.2014 otsus nr 1-14-5216.

2.3.4. Juhtum 4

Juhtumi kirjeldus⁶⁵:

Juhtum sai alguse 6 aastat tagasi. Kuna mõlemad pooled olid suhte algusest peale temperamentse iseloomuga, siis tuli aeg-ajalt suhtes ette emotsionaalseid tülisid, kuid seda peeti üldiselt normaalseks suhte osaks.

Mõne aja pärast kujunes suhe aga selliseks, mida kõrvalt vaatajad enam normaalseks ei pidanud. Täna, suhet analüüvides, näeb ka tüdruk ise seda teise pilguga, kuid suhtes sees olles, nagu ta ise ütleb, ei olnud ta võimeline neid märke lugema (nt seda, et poiss valvas teda tüdruku teadmata ööklubi ukse juures, kui tüdruk sõbrannadega välja läks jms).

Suhe kestis vaheldumisi heade aegade, emotsionaalsete tülide, ja poisi põhjendamatute äkiliste viha- ja süüdistussööstudega õhtuni, kuni poiss tuli koju tugevas joobeseisundis, hakkas nõudma tüdrukult seksuaalvahekorda, ning tüdruku keeldumisel üritas seda võtta tüdruku tahte vastaselt. Tüdrukul õnnestus temast eemale puigelda, mille peale viskas poiss teda 1.5-liitrise täis joogipudeliga. Tüdruk võttis koheselt oma asjad ja lahkus.

Seejärel hakkasid saabuma vabandused. Kõigepealt saatis poiss kulleriga mängukaru, kellel oli seljas särk nende ühise pildiga. Seejärel helistas, vabandas, saatis sõnumeid, kirjutas e-kirju. Kontakti saavutamisel lubas maha jätta alkoholi tarvitamine, lubas teha kõik, et tüdruk tema juurde tagasi läheks. Ka käis poiss käis rääkimas tüdruku vanaemaga, ning veenis, kui suur on tema armastus tüdruku vastu. Poiss jälitas tüdrukut tema töökoha juures, ning sõitis autoga järgi tänaval.

Ühe kõne ajal teatas poiss, et ta on teinud varasemalt video nendevahelisest seksuaalvahekorra, ja et ta vaatab seda. Algasid kõned öösiti, kus ei räägitud midagi, vaid olid kuulda ainult hääled. Hakkasid saabuma ka häirivad seksuaalse sisuga sõnumid varikontodelt.

Tüdruk on mitmel moel, teadlikult, enesekindlalt ja veenvalt selgitanud, et nende suhe on lõppenud, ning mingisugust võimalust neil taas kokku saada enam ei ole.

Nimetatud juhtumit eristab eelnevatest asjaolu, et see ei pruugi olla lõppenud. Poiss on vahepeal abiellunud teise tüdrukuga, kuid sellele vaatamata jätkub kontakti otsimine. Samuti on ta korduvalt kinnitanud, et kui tüdruk on nõus temaga taas kohtuma, lahutab ta abielu oma praeguse

65 Juhtumi üleskirjutis põhineb ohvriga läbiviidud intervjuul.

abikaasaga. Ka tüdruk lõi vahepeal uue suhte, mispeale helistas poiss, ja andis mõista, et teab, kes tüdruku uus elukaaslane on, et teab temast kõike, muuhulgas kus ta elab ja töötab.

Selline kontakti otsimine on olnud täiesti ebaregulaarne. Vahel helistati iga päev või iga nädal, siis võis olla 2-3 kuud vaikust, kuid ei võinud kunagi teada, millal on järgmine kord. Tänapäevaks on viimasest episoodist möödunud pea aasta. Tüdruk usub, et see on tänapäevaks lõppenud.

Analüüs:

Viimase juhtumi puhul on tegemist klassikalise näitega ahistavast jälitamisest, kus puudub igasugune kokkupuutepunkt senises regulatsioonis kehtestatud kriminaliseeritavate kuriteo koosseisudega. Ometi oli sellisel tegevusel ohvrit, tema elu ja emotsioone, isiku- ja eraelupuutumast kahjustav mõju nii suhte ajal kui pärast seda.

Oma käitumise ja suhtumisega suhte ajal süvendas poiss tüdrukusse ebakindlust, mõjutades tüdruku ennast väliselt täiendama – paigaldama kunstküüsi, kunstripsmeid, toetas ideed kunstrindadest. Oma ebaadekvaatse, agressiivse ja põhjendamatult äkilise käitumisega mõjutas see paratamatult tüdruku emotsionaalset seisundit. Samuti häiris suhte järgselt jälitaja tegevus oluliselt tüdruku enda ning tema lähedaste eraelu.

3. Ahistav jälitamine ja selle vastane regulatsioon Euroopa Liidu liikmesriikides

3.1. Statistilised näitajad ahistava jälitamise esinemise kohta

Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet (FRA) avaldas 2014. aastal aruande⁶⁶ Euroopa Liitu hõlmava naistevastase vägivalla uuringu tulemustega, mis sisaldas muuhulgas andmeid ahistava jälitamise näitajate kohta. Tegemist oli seni kõige põhjalikuma Euroopa Liidu (ja maailma) tasandil korraldatud naiste vägivallakogemusi käsitleva uuringuga, mis põhines kõigis Euroopa Liidu 28 liikmesriigis 42 000 naisega korraldatud küsitlustel. Eestist osales uuringus 1500 naist.

Uuringus esitati küsitletutele jälitamise kohta järgmised küsimused:

Te olete võinud olla olukorras, kus sama isik on teid korduvalt solvanud või ähvardanud. Järgmiste küsimuste puhul palun mõelge oma praegusele partnerile ja varasematele partneritele ning muudele isikutele. Kas sama isik on teinud pärast 15. eluaastat kuni praeguseni/ viimase 12 kuu jooksul korduvalt üht või mitut järgmistest tegevustest:

- saatnud teile solvavaid või ähvardavaid e-kirju, lühisõnumeid või kiirsõnumeid;
- saatnud teile solvavaid või ähvardavaid kirju või postkaarte;
- teinud teile solvavaid, ähvardavaid või vaikivaid telefonikõnesid;
- teinud teie kohta internetis solvavaid märkusi;
- levitanud teist interneti või mobiiltelefoni kaudu intiimseid fotosid või videoid;
- viibinud ilma õigusliku põhjusega pidevalt või oodanud teid teie kodu, töökoha või kooli lähedal;
- tahtlikult järgnenud teile;
- tahtlikult puutunud või kahjustanud teie vara?

Uuringu tulemused näitasid, et viiendik naisi oli kogenud alates 15. eluaastast mingis vormis jälitamist ja 5% oli seda kogenud uuringule eelnenud 12 kuu jooksul. Uuring näitas, et Eestis oli ahistava jälitamisega elu jooksul kokku puutunud 13% naistest ja viimase 12 kuu jooksul 1%

⁶⁶ FRA – Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet. Naistevastane vägivald: Euroopa Liitu hõlmav uuring. Tulemuste kokkuvõte. Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2014.

naistest (st ligikaudu 5100 naist). See tähendab, et Euroopa Liidu liikmesriikides elab kokku ligikaudu 9 miljonit naist, kes oli uuringule eelnenud 12 kuu jooksul kogenud jälitamist. Jälitatud naistest märkis viiendik, et jälitamine kestis üle kahe aasta. Kuigi valdavalt on ohvrite hulgas naised, on sellise ahistamise ohvriks langenud ka mehi.

EL-i naistevastase vägivalla uuring tõi välja järgmised asjaolud⁶⁷:

1. Ahistav jälitamine hõlmab väga erinevaid käitumisviise. Enam levinud ahistava jälitamise vormideks oli solvavate, ähvardavate või vaikivate telefonikõnede saamine (11%), viibimine pidevalt või ootamine kodu, töökoha või kooli lähedal (6%), tahtlikult järgnemine (6%), solvavate või ähvardavate e-kirjade või lühisõnumite saatmine (5%), tahtlikult kannatanu vara puutumine või kahjustamine (3%), internetis solvavate märkuste tegemine (1%).
2. Ligi 2/3 juhtudel langes naine meesjälitaja ja 7% naisjälitaja ohvriks. Veidi enam kui viiendikul juhtudel (22%) naised ei teadnud jälitaja sugu (nt vaikivate telefonikõnede, anonüümsete kirjade puhul).
3. Ligi kümnendikku naistest (9%) oli jälitanud nende varasem partner.
4. Viiendik jälitatud naistest märkisid, et jälitamine kestis kauem kui kaks aastat.
5. Viiendik jälitamisohvreid (23%) oli kõige raskema jälitamisjuhtumi tõttu pidanud muutma oma telefoninumbrit või e-aadressi. Ahistav jälitamine põhjustas ohvrile ka emotsionaalseid ja psühholoogilisi raskusi. Kõige raskema ahistamisjuhtumi puhul tundis 57% naistest viha, 50% ärritust, 45% hirmu. Vaid 3% naistest märkis, et see ei mõjutanud neid mingil moel. 57% naistest märkis, et ahistamine põhjustas neile vähemalt ühe pikaajalise psühholoogilise tagajärje (ärevushäired, haavatavustunne, unehäired).
6. Kolmveerandit jälitamisjuhtumitest (74%) ei teatatud politseile isegi siis, kui juhtum oli raskeim, mida vastaja küsitluses märkis.
7. Noortel naistel on suurem tõenäosus ahistamise jälitamise ohvriks langeda kui vanematel naistel. Noorte kokkupuudet ahistava jälitamisenähtetavate olukordidega näitas ka Eesti noorte seksuaalvägivalla uuring⁶⁸: kuni neljandik poistest ning kolmandik tüdrukutest on

67 Toodud väljavõte karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskirjast. - Riigikogu veebileht. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus.02.05.2017>.

68 Seksuaalvägivalla levimus ja hoiakud Eestis: uuringute ülevaade. Eesti Seksuaaltervise Liit, 2015. Arvutivõrgus: http://www.estl.ee/admin/upload/Dokumendid/SVV_ULEVAADE_EESTIS_2015.pdf. 02.05.2017.

puutunud kokku korduvate telefonikõnede ja kirjade teel kiusamisega, tänaval on jälitatud igat kuuendat tüdrukut.

Ahistava jälitamise ohvriks võivad langeda ka mehed, ent oluliselt harvem kui naised. Näiteks näitas üks USA 2010. aasta uuring, et kui naistest oli elu jooksul langenud ahistava jälitamise ohvriks 16–25%, siis meestest 5–8%⁶⁹. Võrreldes naistega on jälitamise meesohvrite kogemusi ka vähem uuritud.⁷⁰

Tähelepanuväärne on tõsiasi, et kolmveerandi uuringus mainitud jälitamisjuhtumite puhul ei teatatud sellest politseile. Selle põhjuseks tuleb osaliselt pidada asjaolu, et nii nagu Eestis, pole ka mitmes teises EL liikmesriigis seni ahistava jälitamise vastu seadustega efektiivset kaitset tagatud.

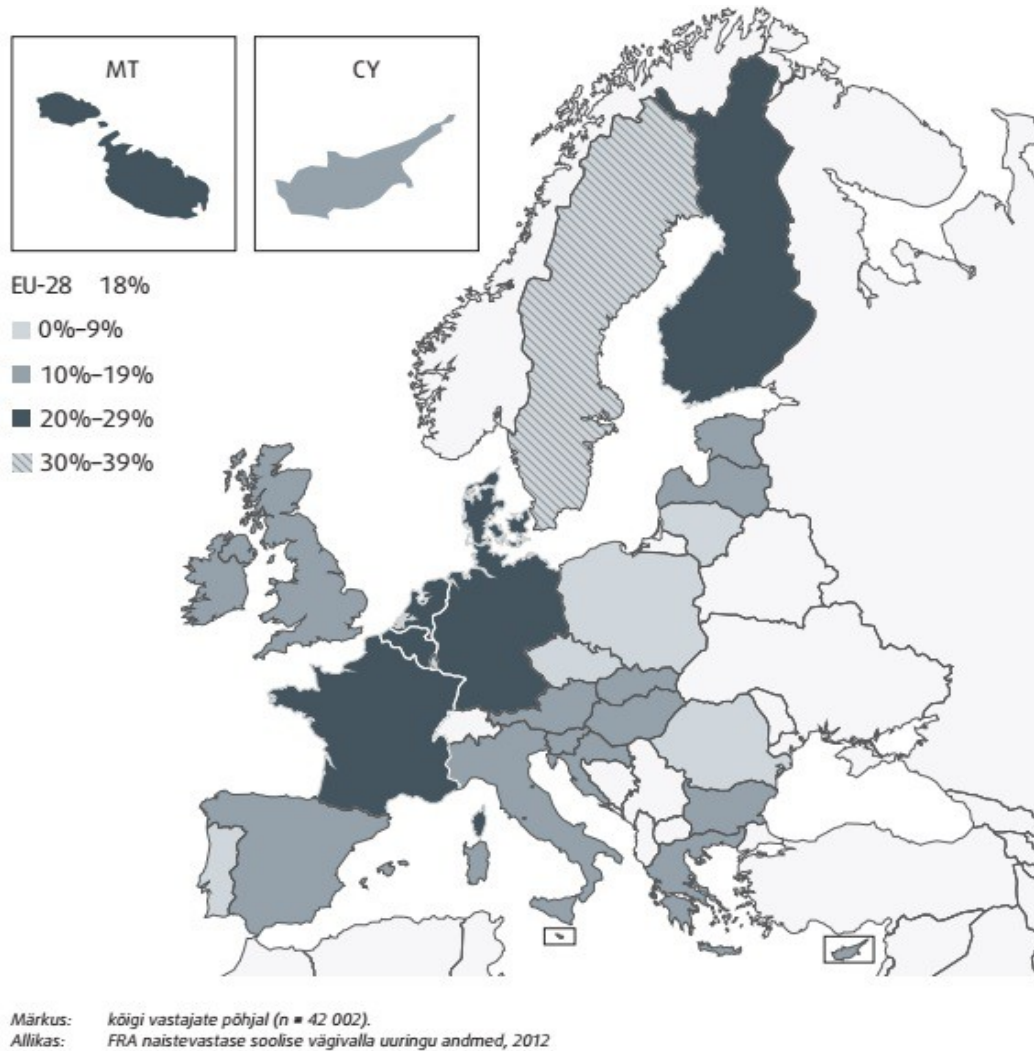
Uuringu tulemused näitasid, et naistevastane vägivald on kogu Euroopa Liidus levinud inimõiguste rikkumine, millest teatatakse vähe. FRA sõnastas aruandes iga käsitletud vägivallaliigi osas arvamused eesmärgiga toetada Euroopa Liidu ja liikmesriikide poliitikakujundajaid naistevastase soolise vägivalda vastu võitlemisel ja selle ennetamisel põhjalike meetmete kehtestamisel ja rakendamisel, ning seda eriti nendes liikmesriikides, kus sellist vägivalda arutatakse ja käsitletakse ebapiisavalt.

Aruandes toodi välja, et kui liikmesriigi seadusandluses käsitletakse jälitamist, siis tuleks naisi julgustada ka jälitusjuhtumitest teatama. Leiti, et liikmesriigi tasandil tuleks ühtlasi läbi vaadata jälitamist käsitlevate sätete kasutamine ja tõhusus. Neid Euroopa Liidu liikmesriike, kus jälitamist käsitlev põhjalik õigusakt puudub, kutsuti üles sellist ohvrite vajadusi täitvat õigusakti vastu võtma.

69 FRA – European Union Agency for Fundamental Rights. Violence against women: an EU-wide survey. http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf. 02.05.2017.

70 Karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu. - Riigikogu veebileht. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus>. 02.05.2017.

Joonis. Jälitamise esinemissagedus, naiste kogemused alates 15. eluaastast, EU-28 (%)

3.2. Reguleerimise erinevused EL-liikmesriikides

Nagu esimeses peatükis viidatud, on ahistav jälitamine tänaseks kriminaliseeritud ligi pooltes Euroopa Liidu liikmesriikides, milledeks on Suurbritannia, Iirimaa, Belgia, Holland, Malta, Austria, Saksamaa, Itaalia, Luksemburg, Poola, Rootsi, Soome ja Taani.

Riikides, kus ahistav jälitamine on kriminaliseeritud, on seadusandjad viinud karistusseadustikku sisse uue kuriteokoosseisu, täiendanud seni kehtinud regulatsiooni, või loonud ahistamise või lähisuhtevägivalla vastase eriseaduse, mis katab ka jälitamise juhtumeid. Riikides, kus ahistav

jälitamine ei ole kriminaliseeritud, on võimalik isikut ahistava jälitamise eest vastutusele võtta üksnes juhul, kui selline tegu vastab mõnele teisele juba kehtivale kuriteokoosseisule.⁷¹

Ahistava jälitamise kriminaliseerimise protsessid on kulgenud väga erineval moel, ning ka käesoleval ajal on ahistava jälitamise koosseisude definitsioonide, ja neile vastavate sanktsioonide erinevuste paljusus märkimisväärne. Mõned EL liikmesriigid näevad ette vaid ahistava jälitamise laia definitsiooni (nt Belgia⁷², Luksemburg⁷³, Poola⁷⁴), samal ajal kui teised riigid kirjeldavad enda seadusega põhjalikult, millised teod on karistatavad (nt Suurbritannia⁷⁵, Saksamaa⁷⁶, Malta⁷⁷).

Ahistava jälitamise toimepanemise eest nähakse sanktsioonina ette kas rahaline karistus, vangistus või mõlemad. Suurem osa EL liikmesriike võimaldavad nii rahatrahvi kui vangistuse määramist, vaid Itaalia⁷⁸ ja Poola⁷⁹ näevad võimaliku sanktsioonina ette üksnes vangistuse

71 L. De Fazio . The Legal Situation on Stalking among the European Member States. European Journal on Criminal Policy and Research , 2009, volume 15, issue 3, pp 229-242.

72 Belgia kriminaalkodeks. Art. 442Bis. 11.08.2016 redaktsioon. Arvutivõrgus: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. 02.05.2017.

73 Luksemburgi kriminaalkodeks. Art. 442-2. „Du harcèlement obsessionnel“. 10.07.2016 redaktsioon. Arvutivõrgus: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. 02.05.2017.

74 Poola kriminaalkodeks. Art. 190a. 05.07.2016 redaktsioon. Arvutivõrgus: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. 02.05.2017.

75 Suurbritannia ahistamise kaitse seadus. 2A „Offence of stalking“, 4A „Stalking involving fear of violence or serious alarm or distress,“. 31.01.2017 redaktsioon. Arvutivõrgus: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40?timeline=true>. 02.05.2017.

76 Saksamaa kriminaalkodeks. § 238 „Nachstellung“. 10.03.2017 redaktsioon. Arvutivõrgus: http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_238.html. 02.05.2017.

77 Malta kriminaalkodeks. 251 AA „Stalking“, 251 BA „Stalking involving fear of violence, serious alarm or distress“. 2016 redaktsioon. Arvutivõrgus: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. 02.05.2016.

78 Itaalia kriminaalkodeks. Art. 612-bis.(1) „Atti persecutori“. 28.04.2017 redaktsioon. Arvutivõrgus: <http://www.altalex.com/documents/news/2014/10/28/dei-delitti-contro-la-persona>. 02.05.2017.

79 Poola kriminaalkodeks. Art. 190a. 05.07.2016 redaktsioon. Arvutivõrgus: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. 02.05.2017.

mõistmist. Vangistuse maksimummäär varieerub 2 aastast (Belgia⁸⁰, Taani⁸¹, Luksemburg⁸², Soome⁸³) kuni 10 aastani (Suurbritannia⁸⁴, Saksamaa⁸⁵, Itaalia⁸⁶, Poola⁸⁷).

Mõned riigid näevad ette raskendavad asjaolud, mis toovad kaasa põhikoosseisuga võrreldes suurema karistuse. Ka raskendavad asjaolud on riigiti erinevad. Belgias nt nähakse raskendava asjaoluna ette, kui jälitamise tegu tuleneb vaenulikkusest ohvri rassi, päritolu, rahvuse, seksuaalse orientatsiooni, usutunnistuse, poliitilise veendumuse, füüsilise või geneetilise eripära, sotsiaalse päritolu jt sättes ette nähtud diskrimineerivate tunnuste suhtes. Itaalias on raskendavaks asjaoluks kuriteo toimepanemine lähisuhtes, arvuti ja teiste elektrooniliste seadmete kaudu, lapse, raseda naise ja puudega inimese suhtes ning relva kasutades. Austrias⁸⁸ nähakse põhikoosseisuga võrreldes suurem karistus ette juhtudel, kui jälitaja tegu kutsub ohvris esile suitsiiditeo. Maltal ja Suurbritannias on eraldi koosseisud jälitamisele ja jälitamisele, mis kutsub ohvris esile hirmu vägivalla ees, tõsise hirmu ja kannatused, milledest viimane toob kaasa raskema karistuse.

Lisaks sellele, et on olemas nii laiad kui kirjeldavad definitsioonid, erinevad ahistava jälitamise koosseisud ka sisult oluliste elementide poolest.

Suur enamus EL riike näeb kurjategija vastutusele võtmiseks kohustusliku elemendina mõju ohvrile. Saksamaa ja Austria puhul ei ole aga tagajärg ohvrile oluline, vaid piisab teost. Erandlikud on Suurbritannia ja Malta, kus jälitamine on kriminaliseeritud kahes erinevas raskusastmes. Neist esimene – jälitamine ei eelda tagajärje põhjustamist ohvrile, kuid teine,

80 Belgia kriminaalkodeks. Art. 442Bis. 11.08.2016 redaktsioon. Arvutivõrgus:

<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. 02.05.2017.

81 Taani kriminaalkodeks. § 265. 21.12.2005 redaktsioon. Arvutivõrgus:

https://www.unodc.org/tldb/pdf/Denmark_Criminal_Code_2005.pdf. 02.05.2017.

82 Luksemburgi kriminaalkodeks. Art. 442-2. „Du harcèlement obsessionnel“. 10.07.2016 redaktsioon.

Arvutivõrgus: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. 02.05.2017.

83 Soome kriminaalkodeks. Chap 25 s 7(a) „Stalking“. 2015 redaktsioon. Arvutivõrgus:

<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf>. 02.05.2017.

84 Suurbritannia ahistamise kaitse seadus. 2A „Offence of stalking“, 4A „Stalking involving fear of violence or serious alarm or distress,“. 31.01.2017 redaktsioon. Arvutivõrgus: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40?timeline=true>. 02.05.2017.

85 Saksamaa kriminaalkodeks. § 238 „Nachstellung“. 10.03.2017 redaktsioon. Arvutivõrgus: http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_238.html. 02.05.2017.

86 Itaalia kriminaalkodeks. Art. 612-bis.(¹) „Atti persecutori“. 28.04.2017 redaktsioon. Arvutivõrgus:

<http://www.altalex.com/documents/news/2014/10/28/dei-delitti-contro-la-persona>. 02.05.2017.

87 Poola kriminaalkodeks. Art. 190a. 05.07.2016 redaktsioon. Arvutivõrgus:

<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. 02.05.2017.

88 Austria kriminaalkodeks. § 107a „Beharrliche Verfolgung“. 04.10.2016 redaktsioon. Arvutivõrgus:

<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. 02.05.2017.

raskem näeb kohustusliku elemendina ette hirmu põhjustamise vägivallateo ees, tõsise kartuse või kannatused.

Ka on võimalik erinevate regulatsioonide puhul, kes näevad kohustusliku elemendina ette tagajärje ohvrile, eristada seadusega ette kirjutatud hirmu standardit. Kui enamike riikide definitsioonidest on välja loetav lihtsalt kannatanule hirmu põhjustamine, siis Belgia, Itaalia ja Luksemburg nt seavad ette kõrgema hirmu standardi ehk kannatanul peab olema jälitaja teost tulenevalt tõsine hirm või on jälitaja tegu mõjutanud teda oluliselt. Nagu eelpool väljatoodud, sisaldub kõrgendatud hirmustandard ka Suurbritannia ja Malta raskema jälitamise teo koosseisus, mis näeb ette hirmu põhjustamise vägivallateo ees, tõsise kartuse või kannatused.

Hollandi⁸⁹ ahistava jälitamise vastase sätte rakendamise eeldus on tahtlik teo toimepanemine süüdlase poolt. Mitmete riikide koosseisudes on ette nähtud, et isik „teadis või pidi teadma“, et tema teod toovad ohvrile kaasa negatiivse tagajärje (nt Belgia, Luksemburg, Malta).

Hollandis, Itaalias, Saksamaal ja Luksemburgis on võimalik alustada menetlust ainult ohvri (või tema seadusliku esindaja) avalduse alusel.

Lähenemiskeelu regulatsioon erineb riigiti samuti märgatavalt. Mõnes riigis on võimalik lähenemiskeeldu määrata vaid tsiviil, teistes kriminaalkorras, mõnes riigis on olemas samaaegselt nii tsiviil- kui ka kriminaalõiguslik lähenemiskeelu instituut. Mõnes riigis on loodud spetsiaalsed ahistava jälitamise vastased lähenemiskeelud, Maltal nt on olemas selline spetsiaalne ahistava jälitamise vastane lähenemiskeelu instituut omakorda nii tsiviil- kui kriminaalõigusliku kaitsemeetme näol. Küll saab aga tõdeda, et ühel või teisel viisil on täna lähenemiskeelu instituut loodud kõikides EL-liikmesriikides, ka neis, kus ahistav jälitamine eraldi kriminaliseeritud ei ole.⁹⁰

Tingimused lähenemiskeelu määramiseks ja selle rakendamiseks on aga erinevad, ning mitte kõik riigid ei taga sisult ahistava jälitamise ohvrile lähenemiskeelu määramise võimalust. Ka võimaldavad mõned riigid nt kriminaalmenetluses määrata lähenemiskeelu üksnes siis, kui teo

89 Hollandi kriminaalkodeks. Section 285b. Arvutivõrgus: <http://www.wetboek-online.nl/wet/Wetboek%20van%20Strafrecht/285b.html>. 02.05.2017.

90 S. van der Aa. Protection Orders in the European Member States: Where Do We Stand and Where Do We Go from Here? European Journal on Criminal Policy and Research, 2012, volume 18, issue 2, pp 183-204. Vt ka Protecting women from the new crime of stalking: a comparison of legislative approaches within the european union. Final report. European Commission - Directorate General Justice and Home Affairs. University of Modena and Reggio Emilia, 2007.

toimepanija on ohvri lähikondne, samal ajal, kui teiste puhul on see võimalik sõltumata sellest, kas jälitaja on ohvrile tuttav või mitte.⁹¹

Võimalikke erinevaid nüansse regulatsioonide erinevuses on veel väga palju. Suurbritannia ahistamise vastane akt näeb nt ette kannatanu õiguse taotleda jälitajalt tsiviilmeetmena rahalist kompensatsiooni majanduslike ja emotsionaalsete kaotuste kompenseerimiseks, millist võimalust enamik riike enda seadusandlusega ette ei näe.

Sellist ülalkirjeldatud regulatsioonide erinevust võib pidada selgeks peegelduseks ahistava jälitamise kui kuriteokoosseisu iseloomu komplitseeritusele ning selle rakendamise keerukusele. Sõltumata kehtestatud regulatsioonist, ei ole ahistava jälitamise kriminaliseerimine EL-liikmesriikides olnud valdavalt edukas. Esiteks on vastavad seadused enamasti vastu võetud jõuliste debattide tulemusel, siis on mõne aja pärast leitud, et regulatsioon ei toimi. Seejärel on uuritud ja kritiseeritud, ning suure töö tulemusel surutud läbi muudatused (nt laiendatud definitsiooni või suurendatud sanktsioone, reguleeritud lähenemiskeelu määramise reeglistikku), mille tulemusel regulatsioon ikkagi ei toimi, ning vähe on täna riike, kes saavad kinnitada, et neil on käesoleval ajal ahistava jälitamise osas hästi toimiv regulatsioon, mis tagab ahistava jälitamise ohvritele selge ja efektiivse kaitse. Vaatamata sellele, missugune on formaalselt ahistava jälitamise vastane regulatsioon, ei taga see valdavalt ohvrile kaitset piisavalt varases staadiumis, ja täna veel on sõltumata regulatsiooni definitsioonist või mõttest praktikas nõutav konkreetne isikuvastane rünne või tapmisähvardus. Selline tingimus praktikas kaotab aga käesoleva magistr töö autori hinnangul sisuliselt ära regulatsiooni loomise mõtte.

Seisukohta, et ahistava jälitamise regulatsioon on valdavalt riigist riiki ebaefektiivne, toetavad ka mitmed läbiviidud uuringud ja reaalse elu juhtumid, kus välja toodud selgete faktide põhjal kajastub, kuidas ahistava jälitamise ohvrile elu, isiku ja eraelupuutumatus on saanud intensiivselt riivata, selline tegevus on tõsiselt mõjutanud nende elu ning neid endid, kuid nende riik ja õigussüsteem ei ole suutnud neile sellest hoolimata efektiivset kaitset tagada. Alati jääb loomulikult erandeid ja erandlike juhtumeid, kuid selline probleem ei näi siiski olevat erandlike hulka kuuluv. Kehtiva regulatsiooni ebaefektiivsusest kõnelevad ka mitmed kriitikud ja

91 S. van der Aa. Protection Orders in the European Member States: Where Do We Stand and Where Do We Go from Here? *European Journal on Criminal Policy and Research*, 2012, volume 18, issue 2, pp 183-204. Vt ka Protecting women from the new crime of stalking: a comparison of legislative approaches within the european union. Final report. European Commission - Directorate General Justice and Home Affairs. University of Modena and Reggio Emilia, 2007.

praktikud, ning valdav on üldine seisukoht, et ahistav jälitamine on tõsine sotsiaalne probleem, millega toimetulek on täna veel valdavalt puudulik.

Analüüsid erinevate riikide regulatsioonide ja ahistava jälitamise koosseisude definitsioonide erinevusi, ning vaadates paralleelselt kõrvalt, millised probleemid (sh tõendamise probleemid) esinevad nende riikide praktikas vastava sätte rakendamisel, võib teha järelduse, et sõltumata sellest, kui lai või kitsas on definitsioon, kui leebelt või rangelt on sätestatud toimepanija kavatsus või kui suur või väike või kas üldse peab olema ohvrile põhjustatud negatiivne tagajärg, ei mängi see praktikas eriti suurt rolli, sest täna veel ei ole märgata riike hõlmavat üldist teadlikkust ja teadvustatust ahistava jälitamise kui probleemi osas, millele tuleb pöörata kõrgendatud tähelepanu, ja mille suhtes aktiivselt sekkuda. Täna veel on valdavalt ohvri tõendamiskoormis ülemõistlikult suur, mistõttu peavad olema ohvril nt ette näidata konkreetsed tõendid, mis kinnitavad, et selline jälitamine on toonud kaasa sügava mõju, ta on pidanud tegema drastilisi elumuutusi, vahetama töö- ja/või elukohta vms, ja alles siis saab hakata süüdlase suhtes mingisuguseid meetmeid kaaluma. Alternatiivselt nõutakse ka täna veel nt konkreetset rünnet või ähvardust. Ka ei ole seni suutnud probleemi efektiivselt tõkestada ühel või teisel viisil seadusega reguleeritud lähenemiskeelu instituit.

3.3. Regulatsioonide probleemid ja kitsaskohad EL-liikmesriikide näitel

3.3.1. Regulatsioon Taanis

Taani on EL-i liikmesriikide hulgas erandlik selle poolest, et kui teistes EL-i liikmesriikides hakati ahistava jälitamise kriminaliseerimisega tegelema 1990. aastate alguses, siis Taani puhul sisaldas juba selle 1933. aasta kriminaalkodeksi sätteid, mis käsitlesid jälitamist. Seega on jälitamine Taanis ametlikult keelatud alates kriminaalkodeksi jõustumisest 1933. aastal.⁹² Seadust on muudetud 1965. ja 2004. aastal⁹³

Taani kriminaalkodeksi § 265 sätestab, et isikut, kes rikub teise isiku rahu, sekkudes tema ellu, jälitades teda kirjadega, või põhjustades mõnel muul sarnasel viisil teisele isikule ebamugavusi, hoolimata politsei hoiatusest, karistatakse rahalise karistuse või kuni 2-aastase vanglakaristusega. Hoiatus selle sätte tähenduses on kehtiv kuni 5 aastat.

92 L. De Fazio . The Legal Situation on Stalking among the European Member States. European Journal on Criminal Policy and Research , 2009, volume 15, issue 3, pp 229-242.

93 Protecting women from the new crime of stalking: a comparison of legislative approaches within the european union. Final report. European Commission - Directorate General Justice and Home Affairs. University of Modena and Reggio Emilia, 2007.

Sättes pole küll sõnaselegelt viidatud korduvusele kui ahistava jälitamise definitsiooni laialt levinud olulisele tingimusele, kuid lisatingimus, et selle sätte alusel saab isiku vastutusele võtta üksnes siis, kui sellele eelneb politsei hoiatus, viitab eraldi sellise tegevuse korduvusele. Politsei hoiatus sätte tähenduses võib olla ka politsei määratud lähenemiskeeld.

Politsei hoiatuse/lähenemiskeelu protseduur näeb ette, et kui politseil palutakse teha hoiatus, küsitleb politsei ohvrit sellise palve põhjuse kohta, ja kui võimalik, küsitlevad nad ka süüdlast. Kriminaalkodeks ei sisalda hoiatuse tegemise/ lähenemiskeelu määramise eeldusi, seega on nende rakendamine politsei diskretsioonitsustus. Politsei otsus, kas teha hoiatus või mitte, peab olema motiveeritud. Üks eeldusi praktikas hoiatuse või lähenemiskeelu määramiseks on siiski süüdlase korduvad teod ohvri suhtes.⁹⁴

Selline regulatsioon, kus ahistava jälitamise vastase sätte alusel ei ole võimalik süüdlast vastutusele võtta enne, kui ta rikub politsei poolt tehtud hoiatust või määratud lähenemiskeeldu, kusjuures politsei hoiatus ning lähenemiskeeld eeldavad omakorda süüdlase korduvaid ahistava jälitamise tegusid kannatanu suhtes, on kaasa toonud selle, et jälitamisevastane võitlus Taanis ei ole efektiivne, ning ohvritele ei ole kehtiva regulatsiooniga tagatud sisulist kaitset. Ehkki Taani on EL-i liikmesriikide seas kõige pikema jälitamise vastase seaduse ajalooaga, hakati jälitamisesse kui tõsisesse probleemi suhtuma, ja sellega sisuliselt tegelema alles 5 aastat tagasi.

2016. aastal viidi Taanis läbi esimene jälitamist käsitlev kvalitatiivne uuring, milles uuriti ahistava jälitamise ohvrite toimetulekustrateegiaid jälitamisega toimetulekul ning selliste strateegiate tagajärgi. Küsitlus viidi läbi 25 jälitamise ohvriga. Uurimise all olid küsimused, kuidas ohvrid kogevad ahistamist igapäevaelus, kuidas jälitamise iseloom põhjustab ohvri toimetulekustrateegiate kujunemist, ja kuidas mõjutavad ohvri toimetulekustrateegiad nende igapäevaelu ja heaolu.⁹⁵ Selline uuring tõi mitmete ohvrite, nende kogemuste ja mõjude analüüsimisel selgelt välja, et ahistav jälitamine on probleem, mis toob kaasa tõsised probleemid, ja millele käesoleval ajal sisuline lahendus puudub.

94 Protecting women from the new crime of stalking: a comparison of legislative approaches within the european union. Final report. European Commission - Directorate General Justice and Home Affairs. University of Modena and Reggio Emilia, 2007.

95 K. B. H. Johansen, T. Tjørnhøj-Thomsen . The consequences of coping with stalking – results from the first qualitative study on stalking in Denmark. International Journal of Public Health, 2016, volume 61, issue 8, pp 883-889.

Üks kannatanu tõi oma kogemuse kirjelduses välja jälitamise iseloomust tuleneva keeruka probleemi, mis muudab kannatanu selle vastu võitlemisel ja abi otsimisel võimetuks: „*Ta teeb seda, ilma et keegi teda takistaks, sest keegi ei näe, mida ta teeb, seda nagu ei eksisteeriks.*“

Küsitlus näitas, et ahistajad kasutavad tihti väga peeneid või vaevu hoomatavaid meetodeid ohvri ahistamisel, meetodeid, mis kõrvaltvaatajatele tunduvad kahjutud, aga põhjustavad kindlas kontekstis hirmu ohvris, keda jälitatakse.

Näiteks ohvri kodust igapäevaselt mööda jalutamine, ohvrile teada andmine, et tema puhkuseplaanidest ollakse teadlik, mõistatuslike kingituste jätmine, nagu nt nuga trepimademel, helistamine kesest ööd, või tööle kandideerimine koolis, kus õpib ohvri laps, ei ole Taanis praegu seadusevastased, välja arvatud juhul, kui jälitajale on määratud lähenemiskeeld kohtu poolt. Aga isegi sellisel juhul on sageli keeruline tõendada, et jälitajal on kavatsus ohvrit ahistada.⁹⁶

Küsitluses uuriti, millised on ohvrite toimetulekustrateegiad, kuidas jälitamise vastu seista. Uuriti nii väliste kui sisemiste toimetulekustrateegiate kohta. Välsed strateegiad on kas formaalsed või mitte-formaalsed. Formaalsed on nt politsei, üldarsti, kohaliku ametiasutuse või advokaadi poole pöördumine. Sellised meetmed võeti kasutusele enamasti pärast pikaajalist jälitamist, kui ohvrid taipasid, et neil ei õnnestu iseseisvalt jälitajat peatada. Mitte-formaalsed meetmed sisaldasid nt sõprade, pere ja kolleegidega rääkimist, mõnel juhul ka jälitaja perekonnaga või ekspartneritega. Selline toimetulekustrateegia oli sisemiste strateegiliste meetodide järel aga sekundaarne, mistõttu keskenduti analüüsis just sisemistele toimetulekustrateegiatele.

Sisemised toimetulekustrateegiad, mis ei hõlma abi välistest allikatest, olid selles uuringus domineerivad. Sisemised toimetulekustrateegiad seisnesid erinevates viisides, kuidas ohvrid oma käitumist reguleerisid, et jälitamise ettearvamatuslega kohaneda. Sisemised toimetulekustrateegiad seisnevad igapäevaelus muudatuste tegemises, ja nõ turvarutiini väljatöötamises. Üka kannatanu küsitluses kirjeldas sellist rutiini järgmiselt: „*Et selles situatsioonis ellu jääda, ja tunda, et sul on natukenegi kontrolli ja võimu enda elu üle, pead sa välja töötama mõned turvarutiinsused. Näiteks, ma hoian alati oma asjad pakitud sellisel viisil, et ma saaksin siit vajadusel välja pääseda. Mul on alati mobiiltelefon käepärast, nii et ma saaksin kutsuda politsei, kui ta peaks keset ööd ilmuma. Ma panin oma magamistoauksele sisse*

96 K. B. H. Johansen, T. Tjørnhøj-Thomsen . The consequences of coping with stalking – results from the first qualitative study on stalking in Denmark. International Journal of Public Health, 2016, volume 61, issue 8, pp 883-889.

*poole luku. Ma ei käi pimedaga väljas. Ja ma vaatan alati ühe korra veel üle õla: kas ta teab, kus mu kool nüüd on? Kas ta järgneb mulle? Ja siis sa pead endale ütleva, et mul on õigus elada, isegi, kui ta teeb seda, mida ta teeb, ma pean enda elu elama ja vajadusel ennast kaitsma ja reageerima.*⁹⁷

Uuring tõi ilmsiks, et toimetulekustrateegiad ei täida tegelikkuses enda eesmärki, vaid võivad ainult pikendada ohvri haavatavat positsiooni ning olukorda, milles nad viibivad. Sellised toimetulekustrateegiad viisid nimetatud uuringus osalenud jälitamise ohvrid erinevatel tasemetel sotsiaalsesse isolatsiooni ja kartuseni. Paljud ohvrid kirjeldasid, kuidas nad tundsid jälitamise perioodil, et on kaotanud kontakti pere ja sõpradega. Ehkki ohvrid ei tituleerinud ennast otseselt isoleerituks, kirjeldasid ohvrid sageli, kuidas nad vältisid suhtlust sotsiaalvõrgustikes, ühelt poolt sellepärast, et aktiivne sotsiaalne suhtlus tundus kurnav, teiselt poolt oma turvalisuse tõttu internetis.

Umbkaudu pooled ohvrid avaldasid, et tundsid võõraste inimeste juuresolekul ebakindlust, ja üleüldist kartus tundmatute situatsioonide ees. Üks ohver kirjeldas: „*Ma väldin kõiki mehi, täielikult. Ma isoleerin ennast, ma ei ole enam sotsiaalne. Ma olen hirmul. Ehkki ma üritan mõndasid asju teha, oleksin ma parema meelega üks.*“ Teised uuringud on näidanud, et isoleeritus toob kaasa madala enesehinnangu, üksildustunde, alaväärsustunde ja enesesüüdistused (Logan and Walker 2009), ja sarnaseid tundeid kirjeldasid ka ohvrid Taanis läbi viidud uuringus.⁹⁸

Analüüs näitas, et jälitamise võtmetunnus oli ettearvamatus. Sarnaselt on teised uuringud viidanud vägivallaohule kui jälitamise võtmetunnusele (Cox ja Speziale 2009; Davis jt 2002). See, et ahistavale jälitamisele ei järgne vastutust, sunnib ohvrid reguleerima oma käitumist vastavalt selliseks, et taastada kontrollitunnetus oma elu üle.⁹⁹

Taanis läbi viidud uuring tõi välja, et seni ei ole suudetud rakendada sobivaid meetmeid jälitamise ohvrite kaitsmiseks, ning et jälitamise ohvrite eneste toimetulekustrateegiate

97 K. B. H. Johansen, T. Tjørnhøj-Thomsen . The consequences of coping with stalking – results from the first qualitative study on stalking in Denmark. International Journal of Public Health, 2016, volume 61, issue 8, pp 883-889.

98 K. B. H. Johansen, T. Tjørnhøj-Thomsen . The consequences of coping with stalking – results from the first qualitative study on stalking in Denmark. International Journal of Public Health, 2016, volume 61, issue 8, pp 883-889.

99 K. B. H. Johansen, T. Tjørnhøj-Thomsen . The consequences of coping with stalking – results from the first qualitative study on stalking in Denmark. International Journal of Public Health, 2016, volume 61, issue 8, pp 883-889, vt lisaks

negatiivsed tagajärjed on õigussüsteemi ebaadekvaatsuse tulemus. Uuringus toodi välja, et globaalses vägivallaennetamise perspektiivis on väga oluline näha jälitamist kui kindlat vägivallaliiki, ja tunnistada latentset ohtu, mida see ohvritele igapäevaelus põhjustab. Lõpetuseks leiti, et kui riiklikud institutsioonid ei taga jälitamise vastases võitluses kohaste meetmete rakendamist, riskitakse tõsiste sotsiaalsete ja psühholoogiliste tagajärgedega.¹⁰⁰

2016. aastal hakati Taanis rääkima jälitamise kuriteole vastava maksimumsanktsiooni tõstmise vajadusest ning lähenemiskeelu määramise reeglistiku muutmisest ahistava jälitamise ohvrile soodsamaks.¹⁰¹

3.3.2. Regulatsioon Saksamaal

Saksamaal kujunes ahistava jälitamise vastane seadus välja kahes astmes. Kõigepealt loodi 2002. aastal tsiviilõiguslik meede, mis tõi kaasa lähenemiskeelu. Tsiviilõiguslik vägivallavastane seadus pani aga tõendamiskoormise ohvrile, mis sai mitmel juhul lähenemiskeelu määramisel takistuseks. Kriitika selle üle viis avaliku aruteluni, kuidas oleks võimalik potentsiaalseid ohvreid kõige efektiivsemalt vägivaldsete rünnete eest kaitsta, ilma riskimata langeda teistkordselt kuriteo ohvriks.¹⁰² Teine kulmineerus pärast suurt vaidlust ahistava jälitamise iseloomu defineerimise kohta 2007. aastal uue kuriteokoosseisu sisse viimisega Saksamaa kriminaalkodeksisse.¹⁰³

2007. aastal loodud jälitamise vastane säte nägi ette:

§ 238 Jälitamine

(1) Iga isik, kes õigusliku aluseta jälitab teist isikut:

1. otsides tema lähedust
2. püüdes luua temaga kontakti telekommunikatsioonivahendite kaudu või teiste kommunikatsioonivahendite abil või kolmandate isikute kaudu

100K. B. H. Johansen, T. Tjørnhøj-Thomsen . The consequences of coping with stalking – results from the first qualitative study on stalking in Denmark. International Journal of Public Health, 2016, volume 61, issue 8, pp 883-889.

101„Government package aims to curb stalking in Denmark“, Christian, W., 08.03.2016, CPH Post Online, Available: <http://cphpost.dk/news/government-package-aims-to-curb-stalking.html>. 02.05.2017.

102Protecting women from the new crime of stalking: a comparison of legislative approaches within the european union. Final report. European Commission - Directorate General Justice and Home Affairs. University of Modena and Reggio Emilia, 2007.

103L. De Fazio . The Legal Situation on Stalking among the European Member States. European Journal on Criminal Policy and Research , 2009, volume 15, issue 3, pp 229-242.

3. kuritarvitades tema isikuandmeid eesmärgiga tellida tema nimel talle kaupu või teenuseid või põhjustades kolmandate isikute kontakteerumise temaga
4. ähvardades teda või talle lähedast isikut tervise kahjustamisega, kehaliste vigastuste tekitamisega, vabaduse võtmisega
5. pannes toime samaväärseid tegusid

ja seeläbi tõsiselt rikub tema elu, karistatakse rahalise karistuse või kuni 3-aastase vangistusega.

(2) Kui kurjategija asetab ohvri, ohvri sugulase või ohvrile lähedase isiku surmavasse või tõsist vigastust kaasa toovasse ohtu, on karistus sellise teo eest kolm kuud kuni viis aastat vangistust.

(3) Kui kurjategija põhjustab ohvri, ohvri sugulase või ohvrile lähedase isiku surma, karistatakse ühe kuni kümneaastase vangistusega.

(4) Paragrahvi 1 juhtudel järgneb menetlus avalduse alusel. Erandkordadel võib suure avaliku huvi korral Prokuratuur ise sekkuda.

Kui varasemalt on Eesti õigusmaastikul räägitud, et ehk tuleks ka Eestis nt Saksamaa näitel ahistav jälitamine kriminaliseerida, siis tegelikkuses ei ole 2007. aastal Saksamaa kriminaalkoodeksisse sisse viidud ahistava jälitamise vastane regulatsioon täitnud oma eesmärgi. Ahistav jälitamine küll kriminaliseeriti, aga süüdlasi on olnud sellise regulatsiooni juures keeruline kriminaalkorras vastutusele võtta.

2016. aasta juulis esitas Saksamaa valitsus seaduseelnõu laiendamaks kehtinud regulatsioonis jälitamise definitsiooni ja hõlbustamaks ohvritele seaduslike meetmete kasutusele võtmist ning süüdlastele kriminaalkaristuse mõistmist. Kriitikud kritiseerisid pikalt Saksamaa jälitamise vastast seadust, mis pani nende sõnul ohvritele liigse tõendamiskoormise. Ilma asitõenditeta eluohtlikust vägivallast või tõenditeta, et ohver on olnud sunnitud muutma elu- või töökohta selleks, et jälitaja eest põgeneda, nappis sellise ahistamise peatamiseks õiguslikke võimalusi. 2007. aastal loodud regulatsioon oli seega loonud situatsiooni, kus ohver pidi enne võtma vastu tõsiseid meetmeid enda kaitsmiseks, selleks, et jälitaja saaks kriminaalvastutusele võtta. Uue seadusega sooviti saavutada eesmärk, kus tõendid, et jälitamine on omanud tõsist mõju ohvri elule saaksid piisavaks selleks, et esitada jälitajale süüdistus. Seaduseelnõu kohaselt kavandati jätkata vähem ohtlike juhtumite puhul lähenemiskeelu, sundväljatõstmise ja trahvide rakendamist.¹⁰⁴

104, „Germany wants better protection of stalking victims“, Deutsche Welle. Available:

<http://www.dw.com/en/germany-wants-better-protection-of-stalking-victims/a-19397253>. 02.05.2017.

Selline kehtinud kriminaalkodeksi muudatuse eelnõu oli edukas ning uus redaktsioon Saksamaa kriminaalkodeksis jõustus 10.03.2017. Uue regulatsiooniga laiendati ahistava jälitamise mõistet, sisustades ahistava jälitamise definitsiooni senise õigusliku aluseta jälitamise kõrval teise inimese elukorraldusse olulise sekkumisega.

10.03.2017 kehtima hakanud regulatsioon Saksamaa kriminaalkodeksis on järgmine:

§ 238 Jälitamine

(1) Teise inimese õigusliku aluseta jälitamine ning tema elukorraldusse oluline sekkumine toovad endaga karistusena kaasa kuni kolmeaastase vabadusekaotuse või rahatrahvi. Täpsemalt, kui seda tehakse püsivalt järgmistel viisidel:

1. teist inimest füüsiliselt jälitades
2. püüdes luua teise inimesega kontakti telekommunikatsioonivahendite kaudu või teiste kommunikatsioonivahendite abil või kolmandate isikute kaudu
3. kuritarvitades teise inimese isikuandmeid
 - (a) Teisele inimesele kaupu ja teenuseid tellides tema isikuandmetega
 - (b) Mõjutades kolmandat isikut teise inimesega kontakti astuma
4. ähvardades teist inimest tema või tema lähedaste tervise kahjustamisega, kehaliste vigastuste tekitamisega, vabaduse võtmisega
5. pannes toime samaväärseid tegusid

(2) Kui kurjategija asetab ohvri, ohvri sugulase või ohvrile lähedase isiku surmavasse või tõsist vigastust kaasa toovasse ohtu, on karistus sellise teo eest kolm kuud kuni viis aastat vangistust.

(3) Kui kurjategija põhjustab ohvri, ohvri sugulase või ohvrile lähedase isiku surma, karistatakse ühe kuni kümneaastase vangistusega.

(4) Paragrahvi 1 juhtudel järgneb menetlus avalduse alusel. Erandkordadel võib suure avaliku huvi korral Prokuratuur ise sekkuda.

3.3.3. Regulatsioon Suurbritannias

Suurbritannias on kriminaliseeritud ahistamine alates 1997. aastast, kui jõustus ahistamise vastane seadus.

Nimetatud seadus oli jõulise kampaania tulemus, mis kaasas meedia tähelepanu kuulsustele, kes olid jälitamise ohvrid ja kuningliku perekonna liikmetele, naisühendustele ja akadeemikutele, kes argumenteerisid ahistava jälitamise fenomeni kasvu üle ühiskonnas.

Loodud ahistamise vastane seadus ei reguleerinud otseselt jälitamist kui sellist, see keskendus kahte tüüpi käitumisele: ahistamisele (2. osa) ja inimese asetamisele hirmu alla vägivalla ees (4. osa). Esimene, ahistamise kuritegu sisaldas inimeses ärevuse tekitamist või inimesele kannatuste põhjustamist, ja oli karistatav kuni kuuekuuse vangistuse ja/või rahatrahviga. Neist teine oli raskem kuritegu, ja nägi ette kuni viieaastase vangistuse ja/või rahatrahvi. Kuriteo tõsidus sõltus selle mõjust ohvrile, ja kuriteo koosseisu moodustumiseks oli vajalik vähemalt kahte tegu.

1997. aastal loodud akt tagas ahistava jälitamise ohvritele ka uue instrumendi, andes kriminaalkohtule õiguse anda ilma tsiviilkohtu eraldi sekkumiseta lisaks karistusele välja lähenemiskeeldu. Seadus ei näinud ette vajalikkust tõestada kurjategija kavatsust, ja kuritegu tugines mõjust ohvrile (Petch 2002).¹⁰⁵

1997. aastal vastu võetud ahistamise vastane seadus ei olnud aga piisav, et tagada ohvritele kaitse justnimelt ahistava jälitamise tunnustele vastavate tegude osas. Selline regulatsioon nõudis konkreetset õigusvastast tagakiusamistegu või ähvardust. Samamoodi ei olnud 1997. aastal loodud regulatsiooniga kaetud ahistav küberjälitamine ega ka ahistav jälitamine kolmandate isikute kaudu.

1997. aastal vastu võetud ahistamise vastast seadust täiendati 2012. aastal vabaduse kaitse aktiga, ning seadusesse lisati kaks uut eraldi ahistava jälitamise kuriteokoosseisu. 2012. aastal jõustunud seadusemuudatusega lisandus ahistamisele (2) jälitamine (2A) ja inimese asetamisele hirmu alla vägivalla ees (4) lisandus jälitamine, millega kaasneb hirm vägivalla ees või tõsine kartus või kannatus (4A). Sellise muudatusega hakkas seadus katma ka ahistavale jälitamisele iseloomulikke tegusid, millel eraldi vaadatuna puudub kriminaalne iseloom (ohvrile järgnemine, soovimatute kingituste saatmine), samuti said kaetuks küberjälitamise vormid (soovimatud e-kirjad, sõnumid jms).

Enne 2012. aastat, kui vabaduse kaitse aktiga sai ahistavast jälitamisest eraldi kuriteokoosseis, pidi politsei ootama, kuni jälitaja pani toime mõne muu kuriteo (nt ahistamine, lähenemiskeeldu rikkumine), enne kui sai sekkuda.¹⁰⁶

105M. Pathe. *Surviving Stalking*. Cambridge University Press, New York, 2002

106„Is stalking a crime in the UK, what is a harassment order, how is the law changing and what’s the maximum sentence?“, The Sun. Available: <https://www.thesun.co.uk/news/2549663/stalking-crime-harassment-law-changing-maximum-sentence/>. 02.05.2017.

Vaatamata 2012. aastal tehtud seadusemuudatustele ja spetsiaalse ahistava jälitamise koosseisu loomisele, ei toonud ka need muudatused tegelikkuses kaasa efektiivset positiivset tulemust. Vastupidi, ahistava jälitamise probleem ühiskonnas kasvas ja süvenes.

Jälitamisele ja lähisuhtevägivallale spetsialiseerunud advokaat Rachel Horman avaldas 2016. aastal läbiviidud intervjuus, et Suurbritannia jälitamise vastase regulatsiooni probleem ja selle ebaefektiivse rakendamise põhjus seisneb politsei puudulikes teadmistes ja väljaõppes, ning sageli, kui politsei kaalub süüdistuse esitamist, jõutakse järeldusele, et napib piisavalt tõendeid.¹⁰⁷

Intervjuus viidati Lily Allen'i juhtumile, kus lauljat jälitas 7 aasta jooksul Alex Gray nimeline isik, ja mis lõppes laulja koju sissetungimisega, kusjuures jälitaja avaldas hiljem politseile, et tema eesmärk laulja koju sisse tungimisel oli Lily Alleni't noaga rünnata. 7-aastase jälitamise perioodi jooksul, mis muutis põhjalikult Allen'i elu, ei taganud politsei aga ohvrile kaitset.¹⁰⁸

Lily Allen'i juhtum¹⁰⁹:

See algas „säutsuga“ (ingl. k. „tweet“) sotsiaalmeediakeskkonnas, ja lõppes võõra isiku sissetungimisega Allen'i magamistuppa ajal, kui ta magas, kavatsusega Allen'it noaga rünnata.

Jälitaja väitis säutsuga sotsiaalmeediakeskkonnas, et tema kirjutas Lily Allen'i hittloo „The fear“ („Hirm“). Sellele järgnesid solvavad, süüdistavad ja ähvardavad kirjad, mida jälitaja jättis laulja plaadifirmasse, kontorisse, Allen'i õe poodi, tema elukoha korterisse. Lauljal löi häirekell tööle, ja ta pöördus nende kirjadega politseisse.

Jälitaja kontakteerus Allen'i assistendi ja teiste kolleegidega, kes kirjeldasid meest kui hirmutavat. Seejärel avastas laulja keset kontserti plakati sõnumiga „I wrote The Fear“, laulja lõpetas laulu ja teatas politseisse.

Ahistava jälitaja tegutsemise jätkumisel politsei Allen'ile sisulist kaitset ei taganud, ning sündmused tõid kaasa usaldamatuse politsei kui institutsiooni vastu. Allen tundis, et keegi ei võta

107, „We Asked an Expert Why the UK Is so Bad at Prosecuting Stalkers“, T. Mokoena, 24.04.2016, Vice Channel, Available: https://www.vice.com/en_ca/article/why-uk-stalking-laws-so-terrible. 02.05.2012.

108Vt ka „Lily Allen on being stalked: 'I was asleep. He steamed into the bedroom and started screaming'“, The Guardian. Available: <https://www.theguardian.com/music/2016/apr/16/lily-allen-stalked-singer-police>. 02.05.2017.

109, „Lily Allen on being stalked: 'I was asleep. He steamed into the bedroom and started screaming'“, The Guardian. Available: <https://www.theguardian.com/music/2016/apr/16/lily-allen-stalked-singer-police>. 02.05.2017.

tema hirmu tõsiselt. Laulja võttis iseseisvad meetmed, hankis advokaadi, võttis kasutusele turvameetmed oma kodu ja pere kaitsmiseks.

Ühel ööl, kui Allen unustas lukustada tagaukse, sisenes jälitaja öösel tema magamistuppa, kuid avastas, et Allen ei olnud üksi, ning Allen'i sõbral õnnestus jälitaja majast välja tõugata. Politsei seisukoht oli, et tegemist oli juhusega, kus sissetungia lihtsalt eksis alkoholijoobeseisundi tõttu korteriga. Allen'i jaoks oli see aga rohkem, kui juhus, et tema koju tungiti just öösel, kui ta unustas tagaukse lukustada, ning arvas, et mees on pikka aega teda tagaiaias jälitanud. Allen avaldas politseile, et usub, et sissetungija võis olla sama mees, kes jälitas teda kirjade ja ähvardustega, kuid politsei ei kaalunud sellist võimalust tõsiselt. Siis avastas Allen, et tema käekott on varastatud, ning alles seejärel sai politsei nõ põhjuse asjaga tegeleda, kuna sellisel juhul oli tegemist murdvargusega.

Šotimaal oli Allen'i jälitaja Alex Gray öde teatanud, et isik on kadunud, ning jälitaja ema saatis politseile edasi Alex Gray e-maili, kus ta kirjutas, et on Londonis ja plaanib mõrvata kuulsuse. Allen usub, et oli tema sihtmärk. Mõni aeg pärast sissetungi leidis Allen oma auto kapotilt enda põlenud käekoti, pärast mida peeti Alex Gray kinni ja ta sai süüdistuse murdvarguse toimepanemise eest.

Allen'i lugu toob selgelt välja probleemi, et ehkki ahistav jälitamine on Suurbritannias seadusega kriminaliseeritud (seejuures kahes erinevas raskusastmes), ei ole see regulatsioon efektiivne. Allen: „Käekoti vargus oli minu jaoks tühine selle kõrval, kuidas ta mõjutas mind ja minu elu.“ Politsei reageeris sisuliselt aga alles siis, kui toime pandi käekoti vargus, alles siis nähti võimalust rakendada isku suhtes karistuslikke meetmeid.

Lily Allen: „Igakord, kui ma proovisin sellest kellegagi rääkida, jooksin nagu peaga vastu kiviseina. On raske sõnadesse panna seda, kui politsei ütleb, et jah, see on murdvargus, kui sa soovid, et isik saaks vanglakaristuse, ja samal ajal sa mõtled, et ma ei hooli absoluutselt oma käekotist. Millest ma hoolin, on mees, kes ütleb, et ta soovib mulle noa näkku kinni lüüa.“

Allen kirjutas politseisse ja küsis, miks politsei ei arvestanud neid kirju, mida jälitaja saatis alates 2009. aastast, ja sai põgusa vastuse, et neid takistas politsei protokoll. Ei mingit vabandust, ei sisulist selgitust.

Lõpuks lisati süüdistusele ahistamine, mis ei katnud siiski enne 2015. aastat toime pandud tegusid. Gray mõisteti süüdi 2016. aasta aprillis murdvarguse ja ahistamise toimepanemise eest, ning talle mõisteti karistuseks määramatu tähtajaga sundravi ning lähenemiskeeld.

Allen'i näol sai naisest, kes oli aktiivse sotsiaalse eluga, keegi, kes on ettevaatlik selle osas, kuhu ja kellega ta läheb. Allen: „*See avaldas mõju sellele, kuidas ma oma elu edasi elan. Ma olen väga ettevaatlik, mul on usaldusprobleemid. See mõjutab minu suhteid, kõike. Ma olen praktiliselt erak. Ma olen teadlik selles osas, et mitte juhtunud üle dramatiseerida, ma olen teadlik, et mõned hirmud on ebaratsionaalsed, ma tean, et ta on vanglas. Aga kui ma kuulen mürtsu, iga väike müra taastab minus läbielatu. Ma näen tema nägu rahva seas tänaval. Ma olin sunnitud kolima ära korterist, mida ma armastasin /.../“*

„*Ma ei otsinud spetsiaalselt tähelepanu. /.../ Politsei pani mind tundma, et ma olen tüütus, mitte ohver. Ma olen õnnelik, et mul oli materiaalseid vahendeid, et ennast ise kaitsta, ma sain vahetada elukohta, hankida advokaadi, aga kui sul ei ole seda raha, kui palju jubedam võiks see kõik veel olla?“*

„*Ma ei ole vihane Alex Gray peale. Ta on vaimselt haige¹¹⁰. /.../ Ma tahan vastuseid politseilt. Ma olen kuulus, ja mul on võime probleemile tähelepanu juhtida. Kui politsei kohtleb mind niimoodi, siis mismoodi kohtlevad nad neid, kellel ei ole selliseid võimalusi nagu minul?“*

Lily Allen'i juhtum toob ahistava jälitamise regulatsiooni ebaefektiivsuse põhjusena selgelt välja politsei puuduliku väljaõppe ja teadmised. Toodud juhtum näitab, milline on õigussüsteemi suhtumine täna ahistavasse jälitamise sõltumata sellest, et on kehtiv regulatsioon, mis võiks kaitsta isikut nii, et pärast 7-aastast ahistavat jälitamist ei peaks see lõppema füüsilise ründega isiku elule.

2016. aastal otsustas Suurbritannia valitsus karmistada seni ahistamise vastases seaduses ette nähtud sanktsioone ning tõsta kõige tõsisemate ahistamise juhtumite korral maksimumkaristust kuni kümneaastase vangistuseni. Sellise muudatusega sooviti viia vastavusse ühelt poolt ahistamise kuriteo tõsidus ja ohvrile põhjustatud kahju ning teiselt poolt sellise tegevuse eest ette nähtud karistus. Vastav seaduseelnõu algatati, ning see jõustus 2016. aasta detsembrikuus.¹¹¹

¹¹⁰Kohtumenetluse käigus diagnoositi Alex Gray'l paranoidne skisofreenia.

¹¹¹„Is stalking a crime in the UK, what is a harassment order, how is the law changing and what's the maximum sentence?“, The Sun. Available: <https://www.thesun.co.uk/news/2549663/stalking-crime-harassment-law-changing-maximum-sentence/>. 02.05.2017.

Uue seaduse eesmärk on lisaks senise sanktsiooni maksimummäära kahekordistamisele tagada ohvritele parem kaitse võimalikult varases staadiumis. Seadusemuudatusega viidi sisse spetsiaalne jälitamise vastane lähenemiskeeld („Stalking Protection Order“), ning selles nähaks praktilist lahendust ühiskonnas süvenenud ahistava jälitamise probleemile. Selline lähenemiskeelu instituut võimaldab politseil taotleda kohtult lähenemiskeeldu enne seda, kui ahistav jälitaja arreteeritakse või paneb toime mõne konkreetse kuriteo, seega ei sõltu jälitamise vastase lähenemiskeelu määramine sellest, kas isiku vastu on alustatud kriminaalmenetlust või mitte. Juhul, kui süüdimõistmine seisab ees, aitab selline lähenemiskeelu instituut kaitsta ohvrit seni, kuni kogutakse tõendeid. Jälitamise vastase lähenemiskeeluga kavatseti tagada ohvritele lähisuhtevägivallaohvritega võrdne kaitse.¹¹²

112 „What are the proposed new stalking laws in England and Wales and how will protection orders help victims of harassment?“, The Sun. Available: <https://www.thesun.co.uk/news/2356051/new-stalking-laws-england-wales-protection-orders-harassment/>. 02.05.2017.

4. Ahistava jälitamise – KarS § 157³ kui uue kuriteo koosseisu Eesti karistusõigusesse sisseviimine

4.1. Ahistava jälitamise kriminaliseerimise tagamaad

Ahistava jälitamise kriminaliseerimise vajadusest hakati Eesti õigusruumis rääkima seoses Istanbuli konventsiooni ratifitseerimise ettevalmistamisega. Ehkki ahistav jälitamine on Eestis reaalne ning aktuaalne sotsiaalne ja õiguslik probleem, ei ole ahistav jälitamine seni karistusseadustikus kohta leidnud. Nimetatud konventsioon paneb aga konventsiooniosalistele kohustuse tagada õiguslik regulatsioon, mis tagaks ahistava jälitamise ohvritele efektiivse kaitse, ja milline regulatsioon Eesti karistusõiguses seni puudub.

Vabariigi Valitsus algatas 06.02.2017 Eesti kehtiva õiguse Istanbuli konventsiooniga kooskõlla viimiseks karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu¹¹³, mille § 1 p 6 järgi kavandatakse täiendada karistusseadustiku 10. peatüki 2. jagu §-iga 157³ järgmises sõnastuses:

„§ 157³. Ahistav jälitamine

Teise isikuga korduva või järjepideva kontakti otsimise, tema jälgimise või muul viisil teise isiku tahte vastaselt tema eraellu sekkumise eest, kui selle eesmärk või tagajärg on teist isikut hirmutada või alandada või muul viisil oluliselt häirida, kui puudub käesoleva seadustiku §-s 137 sätestatud süüteo koosseis, –

karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.“

Käesoleva magistritöö esitamise ajaks on eelnõu läbinud esimese lugemise (15.03.2017) ning jõudnud teise lugemise etappi. Jälgides eelnõu menetluse kulgu, sh võttes arvesse seadusloomesse kaasatud institutsioonide arvamusi, muutmise- ja täiendamise ettepanekuid, muudatusettepanekute toetamisi ning eelnõu menetluses välja käidud seisukohti, on üheselt järeldatav, et eranditult kõik seadusloomesse kaasatud institutsioonid toetavad ahistava jälitamise

113 Karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu. - Riigikogu veebileht. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus.02.05.2017>.

eraldi kriminaliseerimist, ning on ühene seisukoht, et ahistava jälitamise seadusesse sisseviimine uue eraldi kuriteo koosseisuna on mõistlik ning vajalik.

Jälgides seadusloomesse kaasatud isikute sõnavõtte ja arvamusi, võib näha, et Eesti soovib ahistava jälitamise kriminaliseerimisega luua sisult toimivat ja efektiivset regulatsiooni, mis oleks optimaalne ning tagaks meie ühiskonnale ja vajadustele vastava, kohase ning sobiliku kaitse.

Nii nt on Urve Tiidus Riigikogu õiguskomisjoni istungil¹¹⁴ karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu tutvustamisel tundnud huvi ahistava jälitamise regulatsiooni loomise sisulise külje ja mõtte üle, tuues näitena, et mõnest ameerika dokumentaalfilmist on välja tulnud olukord, kus inimene kaebab, et teda ahistatakse, jälitatakse igasuguste sõnumitega, otseses mõttes ukse taha ilmumisega ja politsei vastab, et nad ei saa midagi teha seni, kuni ei ole otsest tapmisähvardust või inimest ei ole füüsiliselt rünnatud.

Ameerika Ühendriikides erinevad jälitamise legaaldefiniitsioonid osariigiti, kuid üldiselt mõistetakse seal jälitamist kui korduvat ja soovimatut tegu, mis on suunatud kindlale isikule, ja mis põhjustab mõistlikus inimeses hirmutunnet.¹¹⁵ Seega näeb Ameerika Ühendriikide jälitamise vastane regulatsioon kohustusliku elemendina ette hirmu tekkimise kannatanus. Meie loodav regulatsioon räägib aga selgelt korduvast või järjepidevast teise isiku eraellu sekkumisest, seades kohustusliku tagajärjena ette „teise isiku olulise häirimise“, mis sätte-definiitsiooniliselt tõlgendades võiks tähendada, et meie regulatsiooni üks eesmärkidest ongi mh ennetada ahistava jälitamise jõudmist staadiumisse, kus pannakse toime reaalne füüsiline rünne või tapmisähvardus.

Ka justiitminister Urmas Reinsalu avaldas Urve Tiidusele vastuseks, et meie regulatsioon muutub võrreldes Urve Tiiduse toodud näitega avaramaks. Urmas Reinsalu selgitas aga samal istungil, et regulatsiooni eesmärk ei ole kedagi massiliselt vangi panna, vaid mõte on selles, et täna ei ole politseil alust midagi öelda, kuid antud muudatusega tekib õigusasutustel võimalus nõuda sellise käitumise lõpetamist ning samuti võimalus taotleda selle alusel lähenemiskeeldu.

Eelnõu seletuskiri¹¹⁶ selgitab regulatsiooni loomise sisulist eesmärki, ning sellest nähtub, et ahistava jälitamise kriminaliseerimise eesmärgiks on luua eeldused sellele asjakohasemaks

114Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 108, 07.03.2017. - Riigikogu veebileht. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus>. 02.05.2017.

115Stalking Resource Center. Available: <http://victimsofcrime.org/our-programs/stalking-resource-center>; The United States Department of Justice: Stalking. Available: <https://www.justice.gov/ovw/stalking>. 02.05.2017.

reageerimiseks nii õigusaktidega kui praktikas. Muudatusega seatakse eesmärgiks suurendada ühiskonnas turvalisust. Ahistava käitumise kriminaliseerimisega soovitakse anda ühiskonnale selge signaal, et selline käitumisviis on keelatud ja karistatav ning ahistava jälitamise toimepanijad on võimalik võtta kriminaalvastutusele. Seega mõjutatakse ahistava jälitamise kriminaliseerimisega üldiselt ühiskonna suhtumist sellisesse teguviisi, ning kujundatakse sellise vägivalla suhtes taunivat hoiakut.

Ka võimaldatakse ahistava jälitamise kuriteos kahtlustatavale või süüdistatavale kannatanu kaitseks kohaldada lähenemiskeeldu, muudatused võimaldavad ohvril ja tema lähedastel saada kriminaalmenetluse raames kaitset ja tuge ning avaldavad seega positiivset mõju ohvri turvalisusele, toimetulekule, töövõimele ja tervisele.¹¹⁷

4.2. Ahistava jälitamise koosseisu analüüs ja probleemistik

Kavandatava ahistava jälitamise koosseisu definitsiooni lugedes on näha, et võrreldes Istanbuli konventsiooni sõnastusega erineb see vähemalt kahe olulise elemendi poolest. Esiteks räägib Istanbuli konventsiooni „Jälitamise“ artikkel korduvast ähvardava sisuga teost, ja teiseks peetakse sellise ähvardava sisuga teo all silmas sellist, mis paneb ohvri tundma hirmu enda turvalisuse üle. Eestis kavandatav ahistava jälitamise koosseis ei eelda aga nimetatud sätte alusel vastutusele võtmiseks kohustuslikuna ei ähvardavat tegu ega sea ka kohustuslikuks hirmu tekkimist kannatanus. Loodava KarS-i § 157³ – ahistava jälitamise koosseis näeb kohustuslike elementidena ette:

- 1) teisele isikule suunatud tegu,
- 2) korduv või järjepidev tegu,
- 3) teise isiku tahte vastane tegu,
- 4) teise isiku eraellu sekkumine,
- 5) eesmärk või tagajärg oluliselt häirida,
- 6) puudub KarS §-is 137 sätestatud süüteo koosseis.

116Karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. - Riigikogu veebileht. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus.02.05.2017>.

117Karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. - Riigikogu veebileht. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus.02.05.2017>.

Võttes arvesse seda, et ahistava jälitamise koosseisu näol on võrreldes teiste vägivallakuritegudega tegemist erakordse koosseisuga, ühelt poolt selle teoks kujunemise tõttu korduvuses ja ajas, ning teiselt poolt selle vältimatult subjektiivse iseloomu tõttu, on oluline analüüsida loodava sätte elementide tähendust ja ulatust, et selgitada välja sätte tegelik kohaldatav rakendusala.

1) Koosseisu esimese elemendiga ilmselt probleeme ei teki. On selge, et koosseis kaitseb kindlat isikut, kellele on suunatud korduvad või järjepidevad soovimatud teod, ja mis häirivad oluliselt tema eraelu.

2) Koosseisu teine element – korduv või järjepidev hakkab aga praktikas ilmselt küsimusi tekitama. Kui mitu, millise iseloomu või intensiivsusega tegu on piisav, et isik vastava sätte alusel kriminaalkorras vastutusele võtta? Samamoodi on küsitav, kuidas sisustada mõistet – järjepidev. Kui pikk ajaperiood katkestab korduvuse, või kas üldse katkestab? Ilmselt tuleb seda hinnata teo ja tagajärje kontekstis.

Tavapärased loetakse Eesti karistusõiguses korduvaks tegu, mis on pandud toime vähemalt teist korda. Selline lähenemine ei ole aga kooskõlas loodava regulatsiooni sisu ning mõttega.¹¹⁸ Eelnõu seletuskirjast võib välja lugeda seisukoha, et ei saa küll välistada olukordi, kus nt kaks intensiivset ning soovimatut ahistavat tegu teatud kindlas kontekstis moodustavad kogumi, millel on kannatanut oluliselt häiriv mõju, kuid iseenesest ei ole tegude ja intsidentide arv loodava regulatsiooni kontekstis oluline. Ühel päeval helistamine, teisel päeval armastuskirja saatmine, ning komandal lilled läkitamine ilmselt ei kvalifitseeru ahistava jälitamise koosseisu alla, ehkki korduvus selle tavapärasel tähenduses on olemas. Selleks, et nimetatud kolme teo alusel isik kriminaalkorras vastutusele võtta, peab aga esinema mingisugune erandlik olukord ja kindel kontekst. Lisaks peavad ilmselt kannatanul endal seejuures olema ette näidata veenvad tõendid ja argumendid selle kohta, miks selline teguviis karistusõigusliku kaitse peaks saama. Sätte mõte ei saa olla isikute massiline kriminaalkorras vastutusele võtmine nt kahel korral soovimatute lilled saatmise eest.

Seega tuleb nii korduvust kui järjepidevust hinnates keskenduda teo ja tagajärje suhtele. Ilmselt tuleb seejuures analoogselt nt KarS §-is 120 sätestatud ähvarduse koosseisuga lähtuda keskmiselt

¹¹⁸Vt ka Karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. - Riigikogu veebileht.

Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus>.

02.05.2017. 02.05.2017.

mõistliku isiku kriteeriumist, ning tõendada, kas jälitaja teol oleks olnud keskmiselt mõistlikule inimesele oluliselt häiriv mõju. Siinjuures ei tohiks aga ära unustada sätte subjektiivsust, ning seega tuleks keskmise mõistliku inimese kriteeriumit rakendades silmas pidada siiski kindlat konteksti ning esitada küsimus, kas see tegu oleks keskmiselt mõistlikule isikule olnud kannatanuga võrdses olukorras oluliselt häiriv.

3) Koosseisu kolmas element – teise isiku tahte vastane tegu pikemat argumentatsiooni selle sisustamise osas ilmselt ei nõua. Selleks, et isik teise isiku korduva või järjepideva tema eraellu sekkumise eest kriminaalkorras vastutusele võtta, peab olema tõendatud kannatanu tahte vastasus sellise teo suhtes.

4) Eraellu sekkumine koosseisu neljanda kohustusliku elemendina on koosseisu definitsioonis näitlikustatud tegudega „teise isikuga kontakti otsimine“ ja „teise isiku jälgimine“, ent sättega jäetakse eraellu sekkumise võimalikud viisid avatuks, nähes „teise isikuga kontakti otsimise“ ja „teise isiku jälgimise“ kõrval ette „muul viisil teise isiku eraellu sekkumine“. Seega peab olema tõendatud teise isiku tahte vastane, korduv või järjepidev tema eraellu sekkumine, kuid säte ei piira võimalikke eraellu sekkumise viise mingisuguste lisakriteeriumidega, kui selle eesmärk või tagajärg on teist isikut oluliselt häirida.

Riigikohus on teinud eelnõu menetluses ettepaneku¹¹⁹ kaaluda normiloojal sõna „oluline“ või „tõsine“ kasutamist eraellu sekkumise määra väljendamiseks (ehk siis: „...või muul viisil teise isiku tahte vastaselt tema eraellu olulise sekkumise eest“), mida ei ole arvestatud, ning on selgitatud, et loodava kuriteokoosseisu sanktsioon on küllaltki väike ja võimaldab rakendada oportunitaeti või kokkuleppet lahendamist. Riigikohtu ettepanekule vastuseks on lisatud, et samas võib selline sekkumine eraellu olla küll väikese intensiivsusega, aga hõlmata palju tegevusi, mistõttu ei tuleks piirata sätte rakendust vaid olulise eraellu sekkumise korral.

Seega annab analüüsiv element – eraellu sekkumine laialt võimalusi ahistava jälitamise tegude nimetatud koosseisu alla paigutamiseks, mis on ka igati ratsionaalne, võttes arvesse, et ahistavate jälitajate fantaasia ning kujutlusvõime ohvri ellu sekkumiseks on sageli märkimisväärselt leidlik,

119Lisa 2. Märkustega arvestamise tabel. Karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskirja juurde. - Riigikogu veebileht. Arvutivõrgus:
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus.02.05.2017>.

ning samaaegselt järjekindel, ja võib näiliselt süütute ja ohutute tegude kogumis teatud ajaperioodi jooksul ja teatud kontekstis omada tugevat negatiivset mõju ohvri elule ja tervisele.

5) Kavandatav analüüsiv sätte ei nõua kohustusliku elemendina hirmu tekkimist kannatanus, nii nagu see on paljude teiste riikide regulatsioonide puhul. Eesti õigusesse kavandatav sätte ei nõua üldse tagajärje tekkimist ohvrile, piisab kui teo toimepanija eesmärk oli teist isikut oluliselt häirida. Seega on eesmärk ja tagajärg teist isikut oluliselt häirida omavahel alternatiivsed, mis ei tähenda seda, et nad ei võiks koos esineda, kuid koriteo koosseisu tõendamiseks on vaja ära tõendada neist ühe olemasolu.

Hirmu tekkimine või hirmutamine on küll üks võimalik alternatiivne vahend süüdlase teo paigutamisel selle sätte alla, kuid ei ole tingimata kohustuslik. Käesoleva magistr töö autor jagab seadusandja sellist lähenemist, kuna süüdlase teo ebaõigsus või selle suurus ei peaks sõltuma sellest, kui paksu nahaga on ohver. Ei tunduks õige jätta kaitseta ohvrit, kelle jaoks süüdlase tegu on küll oluliselt häiriv või nt vihale ajav, aga mitte hirmutav, samal ajal, kui mõnel teisel isikul oleks samasuguses olukorras põhjus tunda reaalselt hirmu. See, mis on ühele hirmutav, võib olla teise jaoks muul viisil oluliselt häiriv, nt alandav või hoopis vihale ajav, mõnda aga jätta ükskõikseks. Seega on hirm tugevalt subjektiivne nähtus, ning hirmutunde tekkimine rangelt individuaalne, mida ei ole mõistlik obligatoorselt süüdlase süüga seostada.

Küll aga peab selleks, et süüdlane analüüsitava koosseisu alusel kriminaalkorras vastutusele võtta, olema tõendatud alternatiivselt kas eesmärk või tagajärg oluliselt häirida. Olulise häirimise võimalikke viise näitlikustab sätte seejuures sõnadega „hirmutada“ või „alandada“, ent jätab ka selle nimekirja avatuks, sätestades „hirmutada“ või „alandada“ kõrval „või muul viisil oluliselt häirida“. Siinkohal tuleks ilmselt samuti lähtuda keskmise mõistliku isiku kriteeriumist, ning hinnata, kas teatud kindlale isikule suunatud korduv või järjepidev soovimatu tegu on väljunud sotsiaalselt aktsepteeritava käitumisviisi raamidest, ning muutunud keskmise mõistliku inimese jaoks vähemalt oluliselt häirivaks. Oluline on siinkohal ka lisada, et loodava regulatsiooni alusel ei ole nõutav tõendada süüdlase tahtlust teo või tagajärje suhtes.

6) Kavandatava sätte viimane element näeb olulise tingimusena ette, et sätte kuulub kohaldamisele vaid juhul, kui puudub KarS §-is 137 sisalduv eraviisilise jälitustegevuse koosseis. Seega antakse selge juhised selle kohta, et kui jälitamine pannakse toime kannatanu kohta andmete kogumise eesmärgil, kuulub kohaldamisele KarS § 137, mitte §-is 157³ sisalduv ahistava jälitamise koosseis.

Niisiis on loodava ahistava jälitamise koosseisu analüüsid selge, et tegemist on väga laia regulatsiooniga, ja tõenäoliselt hakkab praktikas tõusetuma küsimus, kuhu kohta või kuidas ikkagi tõmmata piirid. On selge, et seaduslooja eesmärk vastava regulatsiooni loomisel ei ole hakata liiga kergekäeliselt ja massiliselt inimesi kriminaalkorras süüdi mõistma. Siis mil viisil ikkagi hinnata iga individuaalse juhtumi korral selle koosseisule vastavust?

Ehkki meie regulatsioon näib vältivat viga, mida on teinud mitmed riigid, kes on jätnud ohvrite ülemõistlikult suure tõendamiskoormise, ei saa mööda vaadata sellest, et sätta praktikas rakendamisel on ohvri enda roll analüüsitava koosseisu tõendamisel fundamentaalne. Ahistava jälitamise teo iseloomust lähtudes on just ohvri enda positsioon see, mis võimaldab parimal viisil tõendeid koguda, dokumenteerida ja säilitada. Seega, hoolimata sellest, kui häiriva, alandava või hirmutava sisuga on nt saadetud sõnumid ja kirjad, ning hoolimata sellest kui suur võib olla ohvri põhjendatud soov selliseid kirju kustutada või hävitada, selleks, et selliste kirjade saatja vastutusele võtta, ja tema teod seaduse kaasabil tõkestada, on vaja ohvri sellised tõendid säilitada. Ka on vaja ohvrit teadlikustada võimalike erinevate ahistamise vormide salvestamiseks. Nt kuupäevaliselt ja kellaajaliselt panna kirja, millal käis toimepanija nt ohvri töö juures või elukoha juures skandaali tegemas, võimalusel pealtnägijate fikseeritud tunnistused erinevate tegude toimepanemise kohta jms.

Selline tõendipagas peaks olema fundamentaalne tõendamaks ühelt poolt ära korduv või järjepidev ohvri tahte vastane tema eraellu sekkumine, teiselt poolt selle eesmärk või tagajärg ohvrit oluliselt häirida.

Teine oluline probleem, mis paratamatult ahistava jälitamise regulatsiooniga kaasas käib, on sätte subjektiivne iseloom. Olgugi, et on tõendid, siis neile hinnangute andmine on ikkagi vaieldav. Kuidas hinnata, kas tegu oli oluliselt häiriv, või veelgi enam, kuidas hinnata nt hirmu? Kuidas kujundada välja selles osas ühine praktika? Kes võtab vastutuse ohvri öelda, et tal ei olnud mõistlikku põhjust teatud olukorras hirmu tunda, ja seetõttu talle kaitset ei tagata? Ametnik ei pruugi näha just seda teatud kindlat konteksti, mis on ohvri hirmu taga. Siin tuleb samuti paratamatult mängu ohvri tõendamiskoormis, tema esitatud tõendite pagas, mille alusel veenvalt motiveerida tema suhtes toime pandud teo koosseisule vastavust.

4.3. Kavandatava regulatsiooni mõju hindamine

Nii nagu eelnevalt käesoleva magistritöö raames leitud, ei ole valdavalt mujal maailma ahistava jälitamise regulatsioon enda eesmärki täitnud, st ei ole suudetud ahistava jälitamise ohvritele loodud regulatsiooniga, ega ka mitte selle muudatustega efektiivset kaitset tagada. Probleme, nagu kirjeldatud, on mitmeid. Olgu see siis ahistava seaduse sätte liialt kitsas kohaldamisala, lähenemiskeelu süsteemi puudulikkus või tõendite kogumise ja tõendamise problemaatika üldiselt, mis ei võimalda tagada ahistava jälitamise ohvrile piisavalt varajases staadiumis, kui üldse, kaitset. Peamised ahistatava jälitamise sätte definitsioonist ja selle koosseisu rakendamiseks nõutavatest tingimustest tulenevad takistused efektiivse kaitse tagamiseks on järgnevad:

1) Süüdlase tahtluse tõendamise nõue (kavatus/tahtlus teo toimepanemise või ohvrile põhjustatud tagajärgede suhtes)

Ameerika ühendriikides on ahistav jälitamine kriminaliseeritud kõigi 50 osariigi, Columbia ringkonna, Ameerika Ühendriikide territooriumide ja keskvalitsuse seaduste alusel. Jälitamise legaaldefinitsioonid erinevad küll osariigiti, kuid üldiselt mõistetakse üksmeelselt jälitamist kui tegevüüsi, mis on suunatud kindlale isikule, ja mis põhjustab mõistlikus inimeses hirmutunnet.¹²⁰

Ameerika Ühendriikides läbiviidud uuring jälitamise ja lähisuhtes toime pandud mõrvade kohta näitas, et 76% naisohvreid, kes tapeti enda intiimpartneri poolt, koges eelnevalt ka intiimpartneri poolset jälitamist. 54% naisohvritest, kes hiljem jälitaja poolt tapeti, teatas eelnevalt jälitamisest politseisse.¹²¹

Hoolimata jälitamise suurest ulatusest, ohust ja kahjuriskist, mis see ohvrile põhjustab, on arreteerimiste ja süüdimõistmiste määr Ameerika Ühendriikides jätkuvalt madal. Ameerika Ühendriikide justiitsministeeriumi Õiguste Statistika büroo raporti¹²² andmetel raporteeris 72%

120 Stalking Fact Sheet. Stalking Resource Center. The Office on Violence Against Women of the U.S. Department of Justice. Available: http://victimsofcrime.org/docs/default-source/src/stalking-fact-sheet-2015_eng.pdf?status=Temp&sfvrsn=0.994206007104367. 02.05.2017.

121 Stalking Fact Sheet. Stalking Resource Center. The Office on Violence Against Women of the U.S. Department of Justice. Available: http://victimsofcrime.org/docs/default-source/src/stalking-fact-sheet-2015_eng.pdf?status=Temp&sfvrsn=0.994206007104367. 02.05.2017.

122 K. Baum, S. Catalano, M. Rand. Stalking Victimization in the United States. The Bureau of Justice Statistics of the U.S. Department of Justice, Washington, DC, 2009. Available: <https://victimsofcrime.org/docs/src/baum-k-catalano-s-rand-m-rose-k-2009.pdf?sfvrsn=0>. 02.05.2017.

jälitamise ohvritest, et pärast õiguskaitseasutusse pöördumist ei järgnenud nende suhtes jälitamise toime pannud isikule süüdistuse esitamist.

Ameerika Ühendriikide jälitamise vastased seadused näevad kohustusliku elemendina ette tahtluse. Tahtlus võib seejuures esineda kahes erinevas vormis – üldine ja spetsiifiline. Seadused, mis näevad kohustusliku elemendina ette üldise tahtluse tõendamise, ei nõua, et teo toimepanijal oleks tegelik tahtlus ka teo tagajärgede suhtes (nt põhjustada ohvris hirmu), vaid nõuavad, et tegu ise oleks toime pandud tahtlikult. Kuna seadused, mis näevad ette üldise tahtluse, ei nõua, et oleks tõendatud jälitaja tahtlus ohvrile hirmu või kannatuste tekitamise suhtes, on nende seaduste alusel lihtsam koosseisule vastavust tõendada kui seaduste alusel, mis eeldavad spetsiifilise tahtluse esinemist. Viimasena nimetatud seadused nõuavad tahtluse tõendamist selle osas, et jälitajal oli tegelik tahtlus oma tegude tagajärgede suhtes, st jälitajal oli tahtlus põhjustada ohvris hirmutunnet.¹²³

Riigi tõendamiskoormise teo toimepanija tahtluse kohta näevad ette ka mited EL-liikmesriikide seadusandlused. Nt Hollandi ahistava jälitamise vastane säte näeb ette vastutuse teo eest, mis on toime pandud seadusliku aluseta, süstemaatiliselt ja tahtlikult. Belgia regulatsioon räägib teo toimepanija teadmisest või teadma pidamisest ohvrile põhjustatud tagajärgede osas.

Nii nagu eelmises käesoleva peatüki alapunktis analüüsitud, ei ole Eestis loodava regulatsiooni puhul tarvis tõendada süüdlase tahtlust ei teo toimepanemise ega ka selle tagajärgede suhtes. See on oluline tunnus, mis võimaldab loodava regulatsiooni efektiivset praktikasse rakendamist, kuna sageli on keeruline tõendada just süüdlase tahtlust või kavatsust ohvrile kannatusi põhjustada. Nt käesoleva magistritöö 2. peatükis toodud juhtumi puhul alapunkti 2.3.2 all väitis süüdlane lõpuni välja, et kõik tema teod olid toime pandud armastusest ja soovist kannatanut aidata.

2) Tagajärje põhjustamise ja selle raskusastme tõendamise nõue

Ameerika Ühendriikide ahistava jälitamise vastased seadused näevad kohustusliku elemendina ette hirmu põhjustamise kannatanus. Mitmed seadused seejuures lähtuvad keskmise mõistliku inimese hirmu standardist, teised nõuavad aga tegeliku hirmu tõendamist konkreetsel kannatanul. Selline säte kohustab tõendama, et just see kindel ohver tundis süüdlase teost hirmu, ning eeldab

¹²³Responding to Stalking. A guide for prosecutors. Stalking Resource Center. Office on Violence Against Women of the U.S Department of Justice. Available: <http://victimsofcrime.org/our-programs/stalking-resource-center/resources/for-prosecutors>. 02.05.2017.

tingimata tõendite esitamist selles konkreetses kannatanus hirmu tekkimise kohta. Mõned osariigid nõuavad aga mõlema hirmu standardi esinemist, st tõendatud peab olema see, et keskmiselt mõistlikul inimesel oli põhjust ohvri olukorras tunda hirmu, ja ka see, et konkreetne ohver ise sellises olukorras tõesti hirmu tundis.¹²⁴

Samamoodi nagu tahtluse tõendamise nõude puhul, näevad mitmed EL-liikmesriigid ette ka kohustuslikus korras tagajärje tekkimise tõendamise. Poola ahistava jälitamise vastane säte nt seab eelduseks hirmu tekkimise kannatanus või tema privaatsuse tõsise kahjustamise. Itaalia näeb aga ette hoopis kõrge tagajärje tõendamise koormise, ning nõuab tõendamist selle osas, et ohvris on tekkinud kestev ja tõsine hirmutunne või ängistus või hirmutunne enda või oma lähedaste turvalisuse pärast, või on toonud süüdlase korduv, ähvardav ja ahistav tegu kaasa kannatanu või tema lähedaste vältimatu vajaduse enda elukorralduse muutmiseks.

Eestis kavandatav säte ei nõua obligatoorselt tagajärje tõendamist, vaid sätestab alternatiivsena teo toimepanija eesmärgi. Tõenäoliselt on siiski praktikas vaja tõendada kannatanule tagajärje tekkimist, kuid samas on Eestis loodava regulatsiooni kohaselt tõendamiskoormis selles osas madal. Võrreldes nt Poola ja Itaaliaga, kes nõuavad hirmutunde põhjustamist, piisab meil sellest, kui tagajärg on kannatanule oluliselt häiriv, ning kannatanule teoga põhjustatud hirmutunne ega selle raskusaste (tõsine hirm, hirm kehavigastuste tekitamise ees jms), mida võib kohata teiste riikide seadus tekstides, ei ole nõutav.

Niisiis võib teha järelduse, et Eestis kavandatav ahistava jälitamise regulatsioon omab vähemalt formaalselt, sätte-definiitsiooniliselt tõlgendades mõju, mis võimaldab tõkestada ahistava jälitaja tegevuse, ning tagada ahistava jälitamise ohvritele efektiivne kaitse.

Kokkuvõtvalt, Eestis kavandatav säte ei nõua süüdlase kavatsuse ega tahtluse tõendamist ei teo toimepanemise ega selle tagajärgede suhtes. Piisab sellest, et selline tegu oleks kannatanu jaoks vähemalt oluliselt häiriv. Ka ei nõua loodav regulatsioon Eestis tõsiste negatiivsete tagajärgede põhjustamist kannatanule, mis on kohustuslik element nii mõnegi teise ahistava jälitamise vastase regulatsiooniga riigi seadusandluses. Ka on teo toimepanemise viiside iseloom, mida vastava sätte alla paigutada tunduvalt laiem, kui valdavalt teiste EL-liikmesriikide puhul. Eestis kavandatav säte ei räägi otseselt ei ähvardava sisuga teost, ei hirmu ega kannatuste

¹²⁴Responding to Stalking. A guide for prosecutors. Stalking Resource Center. Office on Violence Against Women of the U.S Department of Justice. Available: <http://victimsofcrime.org/our-programs/stalking-resource-center/resources/for-prosecutors>.

põhjustamisest, nii nagu mitmed teised riigid. Seega, ehkki ahistava jälitamise sätte mõte lühidalt on tõkestada ahistava jälitaja teod, mis on kogumis kannatanule hirmutavad ja põhjustavad temas kannatusi, annab selline regulatsioon vajaliku eelduse sätte efektiivseks rakendamiseks, kuna ei sea kõrgeid tõendamiskoormisi tegudele, millel eraldi võetuna on tihti täiesti legaalne ning sotsiaalselt aktsepteeritav iseloom.

Ehkki ühelt poolt võib tõusetuda küsimus, kas kavandatav regulatsioon ei ole ehk liiga lai, on teiselt poolt Eesti regulatsiooniga ette nähtav sanktsioon ahistava jälitamise teo toimepanemise eest EL-liikmesriikide hulgas madalaim.

Oluliseks muudatuseks, mis aitab kaasa loodava ahistava jälitamise regulatsiooni efektiivsele kasutusele võtmisele, on eelnõu teiseks lugemiseks Justiitsministeeriumi poolt esitatud eelnõu täiendamise ja muutmise ettepanek¹²⁵, millega soovitakse kanda loodav ahistava jälitamise koosseis kriminaalmenetlusseadustiku jälitustoimingute tegemist võimaldavate kuriteokoosseisude nimekirja. Sellist ettepanekut on põhjendatud asjaoluga et KarS § 157³ puhul võib olla tegemist peitkuriteoga ning sellest tulenevalt on vajalik antud kuriteokoosseisu lisamine jälitustoimingute tegemist võimaldavasse loetellu, sest vastasel juhul võib antud kuriteo avastamine ning tõendamine ilma jälitustoimingute tegemise võimaluseta olla oluliselt raskendatud. Selgitatud on, et ahistava jälitamise puhul võib praktikas tegemist olla nõ sõna-sõna vastu olukorraga, st kuriteo asjaolude tõendamisel võib pelgalt kannatanu ja kahtluseluse ütlustest väheks jääda, eriti olukorras, kus tuleb tõendada ka selle tegevuse hirmutav, alandav või oluliselt häiriv laad. Teine olukord, mil võib jälitustoimingute kasutamine olla vältimatu, on seotud infotehnoloogia vahendusel toime pandud kuriteoga. Kui ahistav jälitamine on toimunud telefoni, sotsiaalmeedia või e-kirjade vahendusel, võivad jälitustoimingud olla määrava tähtsusega jälitaja isiku tuvastamiseks.¹²⁶

125Karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu nr 385 muutmise ja täiendamise ettepanekud . Justiitsministeerium, 30.03.2017. - Riigikogu veebileht. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus.02.05.2017>.

126Karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu nr 385 muutmise ja täiendamise ettepanekud . Justiitsministeerium, 30.03.2017. - Riigikogu veebileht. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus.02.05.2017>.

Selline muudatus aitab oluliselt kaasa ahistava jälitamise kui sotsiaalse vägivallaprobleemi efektiivsele tõkestamisele, võimaldades hankida jälitustoiminguga tõendeid, mille kogumise, salvestamise ja esitamise koormis lasub ahistava jälitamise koosseisu iseloomust lähtuvalt nii või teisiti peamiselt ohvril endal. Selline muudatus teeb aga võimalikuks leevendada ohvri tõendamiskoormist, ning annab otsese signaali, et ohvrit ei jäeta tema mures üksi, vaid talle osutatakse probleemiga võitlemisel riigi poolt võimalikult igakülgset abi.

Ka aitab loodava regulatsiooni efektiivsusele ja sisulisele mõjule kaasa asjaolu, et ahistava jälitamise kriminaliseerimisel muutub Eestis loodava regulatsiooni kohaselt võimalikuks ka just nimelt ahistava jälitamise teo tõkestamiseks kohaldada lähenemiskeeldu (KrMS § 310¹) või ajutist lähenemiskeeldu (KrMS § 141¹), mis täna kehtiva regulatsiooni järgi võimalik ei ole. Eelnõu seletuskirjas on selgitatud, et KrMS-i kohaselt on lähenemiskeeldu ja ajutise lähenemiskeeldu kehtestamise üheks eelduseks küll isikuvastane või alaealise vastu toime pandud süütegu või selle kahtlus, ning eelnõuga kavandatava ahistava jälitamise koosseis ei paikne mitte KarS-i isikuvastaste süütegude peatükis (9. ptk), vaid poliitiliste ja kodanikuõiguste vastaste süütegude peatükis (10. ptk), kuid KrMS kommentaaride kohaselt § 310¹ kohta tuleb lähenemiskeeldu kohaldamise ala tõlgendada laiendavalt, ning hõlmata selle alla ka teod, mis teatud raskendavate lisatunnuste puudumise korral tuleks samuti kvalifitseerida isikuvastaste kuritegudena. Kommentaaride kohaselt on lähenemiskeeldu kohaldamine võimalik ka nt röövi (KarS § 200), väljapressimise (KarS § 214), kõrge riigiametniku ründamise (KarS § 244) või avaliku korra vägivaldse rikkumise (KarS § 263 p 1) toime pannud isiku suhtes, ning seega on eelnõu seletuskirjas¹²⁷ asutud seisukohale, et lähenemiskeeldu ja ajutist lähenemiskeeldu saab rakendada ka ahistava jälitamise korral, vaatamata sellele, et tegemist ei ole 9. peatükis asetseva süüteokoosseisuga.

Mitmetes teistes EL-riikides selline efektiivne ahistavale jälitamisele laienev regulatsioon aga puudub, ning lähenemiskeeldu määramiseks on nõutav nt ahistava jälitamise toimepanemine lähisuhtes, või siis on lähenemiskeeld nähtud ette nt üksnes tsiviilõigusliku meetmena.

127Karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu. - Riigikogu veebileht. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus.02.05.2017>.

4.4. Täiendavad tähelepanekud regulatsiooni efektiivseks kehtestamiseks

Käesoleva magistritöö autor on seisukohal, et koostatud ahistava jälitamise säte, koos nimetatud koosseisu karistusseadustikku sisseviimisel tehtavate teiste muudatustega (jälitustoimingute lubatavus, lähenemiskeelu võimaldamine), on igati sobilik ning mõjus selleks, et asuda tõkestama ühte osa vägivallakuritegudest, mille suhtes seni sobilikud meetmed puuduvad.

Kavandavat sätet analüüsid, ning seda reaalse probleemiga ühiskonnas kõrvutades on võimalik järeldada, et seaduse loojad on sätte koostamisel lähtunud meie enda ühiskonna reaalsest vajadusest, ning seadnud eesmärgiks just sellise sätte koostamise, mis oleks ühelt poolt optimaalne ning omaks teiselt poolt mõju, mis võimaldaks sätte efektiivsel rakendamisel tagada ahistava jälitamise ohvritele ka efektiivne kaitse.

See, kui efektiivseks loodav regulatsioon kujuneb, sõltub aga sellest, kui teadlikult ja teadvustatult hakatakse suhtuma ahistavasse jälitamisse kui tõsisesse sotsiaalsesse vägivallaprobleemi, millele tuleb võrreldes senisega hakata pöörama kõrgendatud tähelepanu. Loodava regulatsiooni efektiivsus sõltub ka sellest, kui valmis ollakse panustama erinevate täiendavate meetmete kasutusele võtmisesse, mis ahistava jälitamise kriminaliseerimisel regulatsiooni seejuures toetaks.

Kõigepealt tuleks rääkida teadvustamisest. Teadvustamisest seejuures saab rääkida mitmel tasandil. Esiteks on vaja teadvustada ühiskonda tervikuna selle osas, et ahistav jälitamine on tõsine vägivallakuritegu, mis ei ole aktsepteeritav ning mille vastu tuleb võidelda. On tarvis saavutada ühiskonna teadlikkus selle osas, et ahistavale jälitamisele hakkab laienema karistusõiguslik kaitse, st hakatakse ahistava jälitamise ohvritele kaitse tagamiseks ning süüdlase distsiplineerimiseks sellise vägivallavormi tõkestamiseks rakendama karistusõiguslikke meetmeid.

Teiseks on vaja teadvustada seaduse rakendajaid selle osas, kuidas probleemiga kõige efektiivsemal viisil võidelda ning kuidas teha võimalikuks ahistava jälitamise ohvritele võimalikult efektiivse kaitse tagamine piisavalt varajases staadiumis, ning seega saavutada õigusasutuste õigeaegne ning efektiivne sekkumine ahistava jälitamise tõkestamiseks.

Lähtuvalt sellest, et tegemist on komplitseeritud kuriteokoosseisuga, hakkab juhtumite tõendamine paratamatult tekitama küsimusi. Siinkohal on oluline, et ohver saaks juba esmakordsel politseisse pöördumisel võimalikult adekvaatset ja efektiivset nõu ja abi, isegi kui napib veel piisavalt tõendeid, et alustada kriminaalmenetlust.

Sellisel juhul peaks uurimisasutus selgitama ohvrile tõendite kogumise, salvestamise ja talletamise vajalikkust, selle võimalikke viise, ning ohvri enda rolli ahistava jälitaja tegevuse tõkestamisel. Samas peaks uurimisasutus andma ohvrile võimalikult põhjalikku nõu ja suuniseid, kuidas sellise olukorraga toime tulla, ning tõendite kogumise või kogunemise perioodil ennast võimaliku ohu eest säästa, sh tegema koostööd nt ohvriabiga, jagama kontakte.

Ohvriabi töötajate teadlikkus ahistava jälitamise temaatika, sellega seonduva probleematika ja võimalike rakendatavate meetmete osas on samuti väga oluline. Kuna praktikas on perevägivald ja ahistav jälitamine sageli omavahel seotud, st on ahistavad jälitajad valdavas osas kannatanute ekspartnerid, on ohvriabi töötajate teadlikkus, väljaõpe, ja vajalik ning õigeaegne reageerimine ohvritele varajase kaitse tagamisel väga oluline.

Paralleelselt tuleks hakata tegelema aktiivselt ka probleemi ennetusega. Lisaks sellele, et ennetada ahistavat jälitamist selle kuriteo teadvustamise kaudu avalikkuses, on võimalik viia läbi vastavaid kampaaniaid ja infopäevi ka nt haridussüsteemis. Ennetustööl oleks eeldatavasti oluline mõju inimeste teadlikkuse tõstmisel eelkõige just selle osas, kuidas ahistava jälitamise ohvriks langemist vältida, või kuidas sellisesse olukorda sattununa võimalikult varajases staadiumis väljapääsu leida.

Taanis ja Suurbritannias nt on käesoleval ajal käimas kampaaniad, millega soovitakse juhtida ühiskonnas tähelepanu probleemi tõsidusele, ning sellist vägivalda tõkestada. Kampaaniate raames toimuvad erinevad üritused ja konverentsid ahistava jälitamise suhtes teadlikkuse tõstmiseks, sellesisulise kogemuse ja praktiga jagamiseks ning saavutustest kõnelemiseks.

Mitmetes riikides on olemas spetsiaalsed organisatsioonid või keskused, mis aktiivselt ahistava jälitamise probleemiga tegelevad. Taanis on selliseks Dansk Stalking Center¹²⁸, mis jagab ohvritele põhjalikku nõu ja abi, kuidas ahistava jälitamise olukorrast välja pääseda. Ka on nimetatud keskuse kaudu tagatud ahistava jälitamise ohvritele spetsiaalne abiliin, ning mh ka grupi ja individuaalse teraapia võimalus.

128Dansk Stalking Center. Arvutivõrgus: <http://en.danskstalkingcenter.dk/stalking-historier/>. 02.05.2017.

Suurbritannias tegeleb ahistava jälitamise vastase võitlusega heategevuslik organisatsioon Action Against Stalking¹²⁹, mis viis nt 24.-28. aprillil käesoleval aastal läbi riikliku jälitamise teadlikustamise nädala 2017 „Stalking matter“, mille raames toimusid erinevad üritused ja viidi mh läbi õiguskaitseasutustele, kriminaalõiguse osakonnale, poliitkutele, ohvriabiorganisatsioonidele, haridustöötajatele, kohalikele omavalitsustele ja teistele suunatud konverents ahistava jälitamise osas teadlikkuse tõstmiseks. Konverentsi raames võtsid sõna mitmed kõnelejad, ning esinesid töötubade esindajad üle kogu Suurbritannia, eesmärgiga anda teadmisi ohvrite paremaks abistamiseks ning ahistavate jälitajatega tegelemiseks.

Seega, ehkki nagu käesoleva magistritöö eelnevas peatükis analüüsitud, on täna veel regulatsioon nimetatud riikides nõrk, annab selline tegevus märku, et probleemi suhtes ei olda siiski ükskõikne, ning on soov ja eesmärk selle vastu aktiivsemalt võitlusesse asuda. Ehk on meil Eestis ahistava jälitamise kriminaliseerimisel selles osas eeskuju võtta, et sellisel avalikul ja laiahaardelisel konverentsil võiks olla regulatsiooni töösse rakendamisel, ja ennetus- ning teadvustamistöös märkimisväärne roll.

Kui ahistava jälitamise kriminaliseerimisega kaob kriminaalõigusliku lähenemiskeeluga seonduv probleemistik ahistava jälitamise tõkestamise kontekstis, siis ehk oleks vaja tõsisemalt vaadata ka tsiviilõigusliku lähenemiskeelu, selle määramise võimaluste ja efektiivsuse peale. Siinkohal peetakse silmas nt olukorda, kus ohver on pöördunud politseisse, kuid veel pole tõendipagas piisav, et alustada kriminaalmenetlust. Reaalne oht teatud kindlas kontekstis aga võib olla täiesti olemas. Mitte kõik jälitajad ei pruugi jõuda reaalse isikuvastase ründeni pärast aastatepikkust jälitamist. Kui ohvri avalduse alusel kriminaalmenetlust ei alustata, peaks politsei ohvrile selgitama tsiviilõigusliku lähenemiskeelu taotlemise võimalust. Ning ehk tuleks siinkohal vaadata sellele, kas või mida saaks ära teha, et selline tsiviilõiguslik kaitsemeede ahistava jälitamise vastase võitluse kontekstis senisest efektiivsemat tuge pakkuma võiks hakata.

129 Action Against Stalking. Arvutivõrgus: <http://www.actionagainststalking.org/index.html>. 02.05.2017.

Lõppsõna

Ahistav jälitamine, mis ei ole seni Eesti karistusõiguses kohta leidnud, on käesoleva magistritöö valmimise ajal karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu menetluses saavutamas karistusõiguslikku kaitset. Vabariigi Valitsus algatas seaduse eelnõu 03.02.2017, eelnõu läbis esimese lugemise 15.03.2017, ning on tänaseks päevaks jõudnud teise lugemise etappi. Eelnõu menetlus ahistavat jälitamist puudutavas osas on kulgenud kahtluste ja vastandlike diskussioonideta, ning ühine on seisukoht, et ahistava jälitamise kui uue eraldi kuriteokoosseisu karistusseadustikku sisseviimine on mõistlik ning vajalik.

Arvukad ahistavat jälitamist käsitlevad uuringud ning ahistava jälitamise ohvrite kogemused on näidanud, et ahistava jälitamise näol on tegemist globaalse sotsiaalse vägivallaprobleemiga, millel võivad olla ohvri jaoks tõsised ja laiaulatuslikud majanduslikud, emotsionaalsed, füüsilised ja psüühilised tagajärjed. Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti 2014. aastal avaldatud aruandest Euroopa Liitu hõlmava naistevastase vägivalla uuringu tulemustega nähtus, et Eestis oli ahistava jälitamisega elu jooksul kokku puutunud 13% naistest ja uuringule eelnenud 12 kuu jooksul 1% naistest (st ligikaudu 5100 naist).

Seni puudub kehtivas karistusseadustikus koosseis, mis näeks ette karistusõigusliku vastutuse ahistava jälitamise toimepanemise eest. Kehtiva regulatsiooni analüüs ahistava jälitamise ohvritele kaitse tagamise kontekstis näitas, et sellist puudujääki leevendavad osaliselt, kuid ei kompenseeri Eesti õigussüsteemis eksisteeriv lähenemiskeelu instituut ning kehtivas karistusseadustikus osalt ahistavat jälitamist katvad ning kokkupuutepunkti omavad kuriteokoosseisud, millistest ükski, ega ka teineteise koosmõjus ei suuda täna täita vastavat tühimikku ega tagada ahistava jälitamise ohvritele piisavalt varajases staadiumis ahistava jälitamise eest vajalikku ning sobilikku kaitset.

Töös käsitletud neli ahistava jälitamise juhtumit Eestis tõid erinevatel tahkudel välja kehtiva regulatsiooni puudulikkuse ahistava jälitamise ohvritele kaitse tagamise kontekstis. Juhtum 1 viitas otseselt ahistava jälitamise kui vägivallateo latentsele iseloomule ning ohvri suutmatusele täna kehtivas õiguslikus olukorras leida ahistavast jälitamisest väljapääsu, samuti selle emotsionaalsetele ja füüsilistele tagajärgedele. Juhtum 2 näitas selgelt, kui mitmekülgsest intensiivne võib olla ahistava jälitamise sekkumine ohvri ellu, ning kui tõsist negatiivset mõju

ohvri ja tema lähedaste elule avaldada, ilma et kehtiv õigussüsteem ohvrit sellise tegevuse eest kaitseks. Juhtum 3 tõi välja, kui pikk ning keeruline on protsess ning milliseid pingutusi peab ahistava jälitamise ohver täna tegema, et enda turvalisuse eest seista, tulemuseks on aga seejuures ikkagi pikaajaline hirm ja kannatused, ning kehtiva regulatsiooni võimetus tagada ohvrile sobilikku ja vajalikku kaitset. Juhtum 4 on selge näide sellest, kuidas vastamata ühelegi kehtivale kuriteokoosseisule, on ahistava jälitamise tegudel kogumis võime avaldada tugevat negatiivset mõju kannatanu elule, emotsioonidele, enesekindlusele.

Ahistav jälitamine võrreldes teiste vägivallategudega on oma olemuselt aga erakordne, mistõttu nõuab vastava kuriteokoosseisu loomine kõrgendatud tähelepanu.

Eelkäijate kogemus ahistava jälitamise kriminaliseerimisel on näidanud, et vastava regulatsiooni loomine ja selle praktikas rakendamine on olnud tugevalt problemaatiline, mistõttu on ahistava jälitamise ohvrid sõltumata vastava regulatsiooni loomisest jäänud seni valdavalt efektiivse kaitseta. Vaatamata püüdlustele muuta ahistava jälitamise regulatsioone efektiivsemaks (nt laiendades ahistava jälitamise koosseisu definitsiooni, suurendades nimetatud koosseisule vastava maksimumkaristuse ülemäära või täiendades lähenemiskeelu määramise reeglistikku ahistava jälitamise ohvrile soodsamaks), ei ole seni suudetud kaotada barjääre, mis takistavad täna veel ahistava jälitamise ohvritele efektiivse kaitse tagamist. Seejuures võib täheldada mitmeid põhjuseid.

Ühe olulise põhjusena saab välja tuua elementaarse teadvustamise puudumise, et ahistava jälitamise näol on tegemist reaalse ja tõsise probleemiga, mis nõuab õigussüsteemi efektiivset sekkumist. Sellele viitab ka erinevate riikide õigusasutuste ükskõikne suhtumine ahistava jälitamise juhtumitesse, millel on olnud sageli ohvri jaoks drastilised tagajärjed. Olulise puudusena koorus seejuures välja ka politsei puudulik väljaõpe ja teadmised, mis ei võimalda ahistava jälitamise ohvritele efektiivset kaitset tagada ka olukordades, kus kehtestatud regulatsioonile seda iseenesest toetada võiks.

Keskne probleem on ahistava jälitamise tugevalt subjektiivne iseloom, mis toob kaasa tõendamise problemaatika ahistava jälitamise tegude kogumi paigutamisel vastava koosseisu alla. Subjektiivsus väljendub ühtlasi nii teo kui tagajärje hindamisel, ning lähtuvalt sellest, et ahistavale jälitamisele on iseloomulik moodustuda ajas ja kogumis, on praktikas problemaatiline

hinnata üheselt, millistel juhtudel on tegude kogum piisav, et süüdlast vastava koosseisu alusel vastutusele saaks võtta.

Olulise probleemina, mis ei võimalda täna ahistava jälitamise ohvritele tagada õigeaegset ja efektiivset kaitset, võib välja tuua ka liiga kõrged tõendamisstandardid, ning nii mõnigi regulatsioon nõuab veel täna nõ käega katsutavaid tõendeid, enne kui loodud ahistava jälitamise regulatsioon mingitki mõju avaldama võiks hakata. Ahistav jälitamine, nagu viidatud, seisneb aga sageli kõrvaltvaataja jaoks pealtnäha süütutes tegudes, ning seega jäävad ahistava jälitamise ohvrid sageli kaitseta.

Ka seisneb regulatsioonide problemaatilisus loodud ahistava jälitamise koosseisu definitsiooni kitsuses, mis seab juba eos ahistava jälitamise ohvrile kaitse tagamiseks ette liiga suured piirangud. Mitmete riikide puhul ei ole suuteline ahistava jälitamise ohvrile tuge pakkuma ka iseenesest õigussüsteemis eksisteeriv lähenemiskeelu instituut.

Analüüsides Eestis kavandatavat ahistava jälitamise koosseisu ning jälgides kõrvalt eelnõu menetluse kulgu, võib järeldada, et Eesti soovib ahistava jälitamise kriminaliseerimisega vältida eelkäijate vigu ning luua sisult toimivat ja efektiivset regulatsiooni, mis oleks optimaalne ning tagaks meie ühiskonnale ja vajadustele vastava, kohase ning sobiliku kaitse.

Seejuures ei sea kavandatav säte ette kõrgeid tõendamisstandardeid. Loodav regulatsioon ei nõua obligatoorselt süüdlase tahtluse tõendamist ega nõua kannatanule käega katsutavate negatiivsete tagajärgede põhjustamist. Ka võimaldab loodav säte selle alla paigutada teod, millel eraldi võetuna võib olla täiesti legaalne iseloom.

Loodava ahistava jälitamise koosseis näeb kohustuslike elementidena ette:

- 1) teisele isikule suunatud tegu ,
- 2) korduv või järjepidev tegu,
- 3) teise isiku tahte vastane tegu,
- 4) teise isiku eraellu sekkumine,
- 5) eesmärk või tagajärg oluliselt häirida,
- 6) puudub KarS §-is 137 sätestatud süüteoosseis.

Kavandatava ahistava jälitamise koosseisu sätte-definitsioonilisest analüüsist nähtub, et tegemist on laia definitsiooniga, millel on sätte kohasel praktikasse rakendamisel mõju tagada ahistava jälitamise ohvritele Istanbuli konventsiooni standarditele vastav kaitse.

Oluliseks muudatuseks, mis loodavat regulatsiooni toetab, on kavatsus kanda ahistava jälitamise koosseis kriminaalmenetlusseadustiku jälitustoimingu tegemist võimaldavate kuriteokoosseisude nimekirja. Ka aitab loodava regulatsiooni efektiivsusele ja sisulisele mõjule kaasa asjaolu, et ahistava jälitamise kriminaliseerimisel muutub Eestis loodava regulatsiooni kohaselt võimalikuks ka justnimelt ahistava jälitamise teo tõkestamiseks kohaldada lähenemiskeeldu (KrMS 310¹) või ajutist lähenemiskeeldu (KrMS § 141¹), mis täna kehtiva regulatsiooni järgi võimalik ei ole.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kavandatava regulatsiooni eeldatavat mõju võib hinnata efektiivseks, kuid see, kui efektiivseks loodav regulatsioon tegelikkuses kujuneb, sõltub sellest, kui teadlikult ja teadvustatult hakatakse suhtuma ahistavasse jälitamisse kui tõsisesse sotsiaalsesse vägivallaprobleemi, millele tuleb võrreldes senisega hakata pöörama kõrgendatud tähelepanu, ja kui valmis ollakse panustama erinevate täiendavate meetmete kasutusele võtmisse, mis ahistava jälitamise kriminaliseerimist seejuures toetaks.

Criminalisation of stalking in Estonia - the uniqueness of the offence and the related problems

Summary

With regard to the preparations to ratify the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention), Estonian Government initiated on 03.02.2017 a draft law to change the Penal Code and the Aliens Act. The aim of the draft law is to bring the laws in line with the Istanbul Convention's requirements, including to criminalise stalking, which is so far an offence uncovered by Estonian criminal law.

Istanbul Convention Article 34 entitled "Stalking" sets out as one of the means to prevent and combat violence that "parties shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the intentional conduct of repeatedly engaging in threatening conduct directed at another person, causing her or him to fear for her or his safety, is criminalised."

By the time this thesis is completed, the draft law has reached its second reading stage. There have not been any doubts or controversial discussions regarding the criminalisation of stalking, and all institutions involved in the legal drafting process hold a common position that introducing stalking as a separate criminal offence in the Penal Code is reasonable and necessary.

Currently, Estonian Penal Code includes no provisions that would provide for criminal liability for stalking. Hence it is not possible today to ensure that victims of stalking are protected by criminal law. Criminal proceedings which essentially deal with stalking, are normally terminated due to lack of basis in the Penal Code.

Introducing stalking as an inherently complicated criminal offence into our Penal Code, however, inevitably leads to a series of questions and problems, which arise when the provision will be implemented in practice.

The purpose of this thesis is to analyse the expected effect of the new stalking provision on the desired goal, to identify the issues and potential problems that may arise when implementing the provision in criminal proceedings, and to propose possible solutions, which on the one hand would simplify the implementation of the new provision, and on the other hand would make it as

efficient as possible, filling a gap in the current law, and providing substantial protection for victims of stalking.

When assessing the impact of the new provision, analysing the problems and proposing solutions, this thesis is guided by the principles of the Istanbul Convention, and its standards of fighting against stalking as a serious violent problem.

The first chapter of this thesis explored the general background of the criminalisation of stalking. It provided an overview of the origins of criminalising stalking and the results of research regarding victims of stalking. It examined the nature of stalking and outlined the various impacts on the victims.

The origins of criminalisation of stalking show that after it began in the United States, the State of California in 1991, it soon expanded to all other US states, as well as Canada, Australia, the United Kingdom and New Zealand. European Union member states began discussing the criminalisation of stalking in the mid-1990s, and today it is criminalised in Britain, Ireland, Belgium, the Netherlands, Malta, Austria, Germany, Italy, Luxembourg, Poland, Sweden, Finland and Denmark.

Research into stalking victims has shown that stalking is a frequent crime, which is estimated to be experienced by approximately 8% of women and 2% of men during their lifetimes. The experiences of the victims have confirmed that this is a global social problem of violence, which may create serious and wide-ranging economic, emotional, physical and psychological consequences for the victim. It was noted that stalking needs serious government intervention and the development of appropriate legislation that would ensure the victims of stalking get substantive and effective protection, because reality has shown that an indifferent and inefficient legal system may have extreme consequences for the victim.

Exploring the nature of stalking also demonstrated that stalking is a multifaceted complex criminal offence, which is unique in its nature, and it is very difficult to define it, to compose it as a criminal offence, and to match the crime to the offence. It was noted that the complexity of the offence lies in its highly subjective character, and its formation over time, meaning that stalking can consist of a number of actions that are seemingly legally and socially acceptable, which,

however, may in a particular context have serious emotional and physical consequences for the victim.

The second chapter analysed, based on the requirements and standards of the Istanbul Convention, the current Estonian legislation and its impact on providing protection to the victims of stalking. First, this chapter looked into the existing regulations regarding restraining orders, both in criminal and civil law, and the rules around implementing those. The analysis of restraining order regulations, their content and the rules for implementing them, showed that none of the restraining orders can offer any efficient protection to the victims, neither the temporary restraining order based on criminal law, restraining order based on a court order nor the restraining order based on civil law.

There are provisions in the Penal Code already that have a specific point of contact with the crime of stalking, which cover it in part or overlap with different forms of stalking, but can not, even in conjunction with each other or in conjunction with restraining order regulations, offer full and effective protection to stalking victims at a sufficiently early stage. Such partially overlapping offences are threatening, unauthorised surveillance, illegal use of another person's identity, and offences against all types of property. Analysis into those offences showed that even though they have some kind of contact point or an impact that could discipline the perpetrator, they do not have the power to cover such a multifaceted and complex offence as stalking, and provide efficient protection for the victims of stalking under criminal law.

The second chapter also analysed four cases of stalking which demonstrated in different ways the bottlenecks of the current regulations, that hinder the timely and effective protection of the victims of stalking. These cases reflected, on the one hand, the seriousness of the problem, and on the other, the current lack of regulation to deal with this problem, and thus confirmed the topicality of the problem. Two of the cases originate from the proceedings of the Public Prosecutor's Office in the years of 2016 and 2017. The other two involve the experiences of young women who are among the author's acquaintances. The cases also show that, like domestic violence in general, stalking can be a subtype of domestic violence, which is relevant in a greater or lesser extent to a significant portion of the population, and it has a latent character, because it has not been covered by the Penal Code.

The third chapter went on to analyse the problems related to the criminalisation of stalking, using other European Union member states as an example. This chapter reflects the global nature of the problem, its seriousness and topicality.

Investigating the various national regulations against stalking showed that the criminalisation processes of stalking have been very different. The regulations, definitions, and the corresponding penalties of stalking differ significantly, and thus reflect the complexity of the offence of stalking as a serious and multifaceted problem in combating violent crime.

The cases where EU Member States had criminalised stalking, but had not done so successfully, meaning stalking victims were not provided with effective protection, were used to identify the problems and bottlenecks of criminalising stalking, with the goal to propose solutions, how the new regulation in Estonia could avoid the mistakes of its predecessors. The analysis showed that, regardless of the established regulation or its amendments, the criminalisation of stalking in the EU Member States has not so far been successful.

By analysing the differences in the definitions of stalking in national regulations, and at the same time looking into which problems (including problems of proof) occur in these countries when implementing the provisions, it is concluded that, regardless of how wide or narrow the definition is, or how softly or severely the perpetrator's intention is regulated, or how big or small the negative consequences caused to the victim have to be, none of those elements play much of a role in practice, because today there is no general awareness of stalking as a problem which should be given attention to, and in respect of which the State should actively intervene.

It was found that some major problems are the narrowness of the regulations, the limits on their implementation, and unreasonably heavy burden of proof (e.g. proving the intent of the perpetrator or the consequences of the crime). Another major shortcoming was also the lack of training and knowledge of the police, which does not allow them to provide victims of stalking with effective protection, even in situations where the regulations are in place.

The last chapter of the thesis analysed the proposed Estonian provision and assessed its expected impact. First, the chapter explored the background of the criminalisation of stalking, and evaluated the substantive regulatory planning. Monitoring the drafting procedure from the sidelines, it was observed that the design of the provision has been substantive and purposeful, with

the goal to create a workable and effective regulation that would ensure optimal and appropriate protection for the needs of our society.

Taking into account that the composition of the offence of stalking is unique in comparison with other violent crimes, on the one hand due to its repetition and formation over time, and on the other hand its unavoidably subjective nature, this chapter performed an analysis of the definition and composition elements of the planned provision, and identified the problems and issues that may give rise when the provision is implemented. Furthermore, solutions were proposed for dealing with the problems. This evaluation of the provision came to a conclusion about how the provision should be read and what should be kept in mind when implementing the provision, to make sure the implementation is as purposeful and successful as possible.

Compared to the US and other EU member states, it was pointed out that the main issues that hinder providing effective protection to victims of stalking, in the countries where such legislation is created, are 1) the requirement of proving the intent of the perpetrator (intent to carry out the offence or cause the consequences to the victim) and 2) the requirement to prove the consequences or the severity of consequences. However, it was explained out how Estonia could be avoid similar problems.

In conclusion, it was found that the proposed provision does not require the proving of the intent of the perpetrator neither for the act itself nor for the consequences. It suffices that such an act would be at least greatly disturbing for the victim. Also, the proposed provision does not require the causing of serious negative consequences for the victim, which is a mandatory element in the regulations of several other national legislations. Also, the methods of committing the act are considerably wider than in most other EU Member States. The proposed Estonian provision does not refer directly to a threatening act, nor the causing of fear and suffering, as in several other countries. Thus, while the purpose of the stalking provision is to stop the acts of the stalker which in collection frighten the victim and cause the victim suffering, not adding a high burden of proof is a necessary prerequisite for the effective application of the provision, because, taken separately, the acts are often perfectly legal and socially acceptable in their character.

It is also significant that the proposed provision against stalking is planned to be added to the list of offences that allow for surveillance, and it will also be made possible to use a restraining order to prevent stalking.

The analysis demonstrates that even though our regulation appears to prevent a mistake made by a number of countries who have put down too narrow definition of the provision, or left an unreasonably high burden of proof on the victim, we can not overlook the fact that in practice, the victim's own role in proving the offence is fundamental, because due to the nature of the crime of stalking, it is the victim's own position which allows the best way to collect, document, and maintain evidence. It has been found that such a collection of proof is fundamental to demonstrate on the one hand the repetitive or consistent interference in the private life of the victim, and on the other hand its purpose to substantially disturb the victim.

The final part of the chapter presented additional observations which should be taken into account, in order to have a successful and effective regulation against stalking, and so it would fulfil its objective. In conclusion, it was found that the success of implementing the provision in practice depends primarily on how deliberately and consciously stalking will be considered a serious social problem of violence, which should be paid more attention to, and how prepared we are to commit to a number of additional measures, in support of the criminalisation of stalking. Following the example of different countries, potential options of additional measures were outlined.

It is important to highlight the role of investigative authorities in cases where the victim has turned to the police for help, but is still short of evidence for criminal proceedings. It is crucial that the victim would receive adequate and effective advice and assistance already on the first visit to the police. In such cases, the investigative authority should explain to the victim the importance of evidence collection, recording and storage, and the victim's own role in stopping the stalker. The police should also give the victim comprehensive advice and guidance on how to cope with such a situation, and how to avoid potential threats in the period of evidence accumulation, for example, by cooperating with victim support.

It has further been pointed out that, in situations where there is a lack of evidence to start criminal proceedings, police should explain to the victim the option to apply for a civil restraining order. Furthermore, attention should also be paid to what more could be done to improve the civil law protection measures in the context of the fight against stalking to provide more efficient support.

Kasutatud kirjandus

1. Annus, T. Riigiõigus. Tallinn: Juura 2006.
2. Baum, K., Catalano, S., Rand, M. Stalking Victimization in the United States. The Bureau of Justice Statistics of the U.S. Department of Justice, Washington, DC, 2009. Available: <https://victimsofcrime.org/docs/src/baum-k-catalano-s-rand-m-rose-k-2009.pdf?sfvrsn=0>.
3. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Available: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>. 02.05.2017.
4. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Explanatory Report. Strasbourg 2011. Available: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d383a>. 02.05.2017.
5. De Fazio, L. The Legal Situation on Stalking among the European Member States. European Journal on Criminal Policy and Research, 2009. Available: <https://link-springer-com.ezproxy.utlib.ut.ee/article/10.1007%2Fs10610-009-9101-3>. 02.05.2017.
6. FRA – Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet. Naistevastane vägivald: Euroopa Liitu hõlmav uuring. Tulemuste kokkuvõte. Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2014.
7. FRA – European Union Agency for Fundamental Rights. Violence against women: an EU-wide survey. Available: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>. 02.05.2017.
8. Gatewood Owens, J. Why Definitions Matter: Stalking Victimization in the United States. Journal of Interpersonal Violence, 2016. Available: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25731929>. 02.05.2017.
9. Hellmann, D. F., Kliem, S. The prevalence of stalking: Current data from a German victim survey. European Journal of Criminology, 2015. Available: <http://journals.sagepub.com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/pdf/10.1177/1477370815587769>. 02.05.2017.
10. Johansen, K. B. H., Tjørnhøj-Thomsen, T. The consequences of coping with stalking – results from the first qualitative study on stalking in Denmark. International Journal of Public Health, 2016. Available: <https://link-springer-com.ezproxy.utlib.ut.ee/article/10.1007/s00038-016-0851-7>. 02.05.2017.
11. Karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu nr 385. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus>. 02.05.2017.

12. Karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu nr 385 seletuskiri ja lisad. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus>. 02.05.2017.
13. Karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu nr 385 menetluses antud arvamused. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus>. 02.05.2017.
14. Karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu nr 385 muutmise ja täiendamise ettepanekud. Justiitsministeerium, 30.03.2017. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus>. 02.05.2017.
15. Kergandberg, E., Pikamäe, P. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm. vlj. Tallinn: Juura 2012.
16. Kuritegevus Eestis 2014. Kriminaalpoliitika uuringud. Tallinn, 2015. Arvutivõrgus: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevuse_at_2015_0.pdf. 02.05.2017.
17. Kuritegevus Eestis 2016. Kriminaalpoliitika uuringud. Tallinn, 2017. Arvutivõrgus: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_est_web_0.pdf. 02.05.2017.
18. Logan, T. K., Walker, R. Stalking: A Multidimensional Framework for Assessment and Safety Planning. Trauma, Violence, and Abuse, 2017. Available: <http://journals.sagepub.com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/abs/10.1177/1524838015603210>. 02.05.2017.
19. Mullen, P. E., Pathe, M., Purcell, R. Stalkers and their victims. Cambridge University Press, New York, 2008.
20. Nimmo, M. Karistusseadustiku § 157² probleeme Internetiga seotud identiteedivarguste kontekstis. Juridica 2014, nr 6. Arvutivõrgus: http://juridica.ee/juridica_et.php?document=et/articles/2014/6/242838.SUM.php. 02.05.2017.
21. Pathe, M. Surviving Stalking. Cambridge University Press, New York, 2002.
22. Protecting women from the new crime of stalking: a comparison of legislative approaches within the european union. Final report. European Commission - Directorate General Justice and Home Affairs. University of Modena and Reggio Emilia, 2007.
23. Responding to Stalking. A guide for prosecutors. Stalking Resource Center. Office on Violence Against Women of the U.S Department of Justice. Available:

<http://victimsofcrime.org/our-programs/stalking-resource-center/resources/for-prosecutors>. 02.05.2017.

24. Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 108, 07.03.2017. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9a7291c-8c46-4ad8-a740-4e1c55c83964/Karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4lismaalaste%20seaduse%20muutmise%20seadus>. 02.05.2017.
25. Seksuaalvägivalla levimus ja hoiakud Eestis: uuringute ülevaade. Eesti Seksuaaltervise Liit, 2015. Arvutivõrgus: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Norra_toetused/Koduse_ja_soopohise_vagivalla_vahendamise_programm/sv_levimus_ja_hoiakud_eestis.pdf. 02.05.2017.
26. Sheridan, L. P., Blaauw, E., Davies, G. M. Stalking: Knowns and unknowns. Trauma, Violence, and Abuse, 2003. Available: <http://journals.sagepub.com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/abs/10.1177/1524838002250766>. 02.05.2017.
27. Sootak, J., Pikamäe, P. Karistusseadustik. Komm. vlj. 4. vlj, Tallinn: Juura 2015.
28. Stalking Fact Sheet. Stalking Resource Center. The Office on Violence Against Women of the U.S. Department of Justice. Available: http://victimsofcrime.org/docs/default-source/src/stalking-fact-sheet-2015_eng.pdf?status=Temp&sfvrsn=0.994206007104367. 02.05.2017.
29. Van der Aa, S. Protection Orders in the European Member States: Where Do We Stand and Where Do We Go from Here? European Journal on Criminal Policy and Research, 2012.

Kohtudokumendid ja kriminaalmenetluse materjalid

30. Harju Maakohtu 27.09.2013 määrus nr 2-13-40998.
31. Harju Maakohtu 20.06.2014 otsus nr 1-14-5216.
32. Viru Maakohtu 20.01.2017 otsus nr 1-16-11416.
33. Viru Ringkonnaprokuratuuri kriminaalmenetluse lõpetamise põhistamata määrus kriminaalasjas nr 15233000220.
34. Viru Ringkonnaprokuratuuri kriminaaltoimik nr 15233000220.
35. Viru Ringkonnaprokuratuuri kriminaaltoimik nr 16233001377.

Uudisteportaalid

36. „Germany wants better protection of stalking victims“, 13.07.2016, Deutsche Welle. Available: <http://www.dw.com/en/germany-wants-better-protection-of-stalking-victims/a-19397253>. 02.05.2017.
37. „Government package aims to curb stalking in Denmark“, Christian, W, 08.03.2016, CPH Post Online, Available: <http://cphpost.dk/news/government-package-aims-to-curb-stalking.html>. 02.05.2017.
38. „Is stalking a crime in the UK, what is a harassment order, how is the law changing and what’s the maximum sentence?“, Burnip, L., 06.01.2017, The Sun. Available: <https://www.thesun.co.uk/news/2549663/stalking-crime-harassment-law-changing-maximum-sentence/>. 02.05.2017.
39. „Lily Allen on being stalked: 'I was asleep. He steamed into the bedroom and started screaming““, McVeigh, T., 16.04.2016, The Guardian. Available: <https://www.theguardian.com/music/2016/apr/16/lily-allen-stalked-singer-police>. 02.05.2017.
40. „We Asked an Expert Why the UK Is so Bad at Prosecuting Stalkers“, T. Mokoena, 24.04.2016, Vice Channel, Available: https://www.vice.com/en_ca/article/why-uk-stalking-laws-so-terrible. 02.05.2012.
41. „We have a stalking law – so why don’t the police use it?“, Horman, R., 19.04.2016, The Guardian. Available: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/apr/19/stalking-law-police-lily-allen-stalked-criminal-justice-system>. 02.05.2017.
42. „What are the proposed new stalking laws in England and Wales and how will protection orders help victims of harassment?“, Christodoulou, H., 30.03.2017, The Sun. Available: <https://www.thesun.co.uk/news/2356051/new-stalking-laws-england-wales-protection-orders-harassment/>. 02.05.2017.

Elektroonilise allikad

43. The United States Department of Justice: Stalking. Available: <https://www.justice.gov/ovw/stalking>. 02.05.2017.
44. Stalking Resource Center. Available: <http://victimsofcrime.org/our-programs/stalking-resource-center>. 02.05.2017.
45. Action Against Stalking. Available: <http://www.actionagainststalking.org/>. 02.05.2017.
46. Dansk Stalking Center. Available: <http://www.danskstalkingcenter.dk/>. 02.05.2017.

Õigusaktid

47. Austria Vabariigi kriminaalkoodeks. Arvutivõrgus:
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. 02.05.2017.
48. Belgia Kuningriigi kriminaalkoodeks. Arvutivõrgus:
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. 02.05.2017.
49. Eesti Vabariigi karistusseadustik¹. - RT I, 31.12.2016, 14. Arvutivõrgus:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/131122016014>. 02.05.2017.
50. Eesti Vabariigi kriminaalmenetluse seadustik¹. - RT I, 31.12.2016, 46. Arvutivõrgus:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/131122016046>. 02.05.2017.
51. Eesti Vabariigi tsiviilkohtumenetluse seadustik¹. - RT I, 28.12.2016, 22. Arvutivõrgus:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/128122016022>. 02.05.2017.
52. Eesti Vabariigi võlaõigusseadus¹. - RT I, 31.12.2016, 7. Arvutivõrgus:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/131122016007>. 02.05.2017.
53. Hollandi Kuningriigi kriminaalkoodeks. Arvutivõrgus: <http://www.wetboek-online.nl/wet/Wetboek%20van%20Strafrecht/285b.html>. 02.05.2017.
54. Itaalia Vabariigi kriminaalkoodeks. Arvutivõrgus:
<http://www.altalex.com/documents/news/2014/10/28/dei-delitti-contro-la-persona>.
02.05.2017.
55. Luksemburgi Suurhertsogiriigi kriminaalkoodeks. Arvutivõrgus:
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. 02.05.2017.
56. Malta Vabariigi kriminaalkoodeks. Arvutivõrgus:
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. 02.05.2016.
57. Poola Vabariigi kriminaalkoodeks. Arvutivõrgus:
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. 02.05.2017.
58. Saksamaa Liitvabariigi kriminaalkoodeks. Arvutivõrgus: http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_238.html. 02.05.2017.
59. Soome Vabariigi kriminaalkoodeks. Arvutivõrgus:
<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf>. 02.05.2017.
60. Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi ahistamise kaitse seadus. Arvutivõrgus:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40?timeline=true>. 02.05.2017.
61. Taani Kuningriigi kriminaalkoodeks. Arvutivõrgus:
https://www.unodc.org/tldb/pdf/Denmark_Criminal_Code_2005.pdf. 02.05.2017.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaidi Kahu,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Ahistava jälitamise kriminaliseerimine Eestis – kuriteokoosseisu erakordsusest ja sellega seotud probleemistikast,

mille juhendaja on lektor Andres Parmas,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 02.05.2017